

AB’NİN ASYA-PASİFİK POLİTİKASI: ÇİN ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Zehra AYVAZ

Kütahya - 2019

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

AB’NİN ASYA-PASİFİK POLİTİKASI: ÇİN ÖRNEĞİ

Danışman:
Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ

Hazırlayan:
Zehra AYVAZ

Kütahya – 2019

Kabul ve Onay

Zehra AYVAZ'ın hazırladığı “AB'nin Asya-Pasifik Politikası: Çin Örneği” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2019

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ (Danışman)		
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER		
Dr. Öğr. Üyesi Volkan TURAN		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “AB’nin Asya-Pasifik Politikası; Çin Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2019

Zehra AYVAZ

Özgeçmiş

1990 yılında Yomra / Trabzon’da doğdu. İlköğrenimini Gedelek Orhan Öcal Giray İlköğretim Okulu’nda tamamladı. Lise eğitimini Orhangazi Çok Programlı Lisesi’nde tamamladı. 2014 yılında ise Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, her aşamada hiçbir yardımını esirgemeyen çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ’a ve eğitim hayatım boyunca arkamda kocaman güç olan kıymetli anne ve babama, tez yazım sürecinde maddi ve manevi olarak hep yanımda olan sevgili arkadaşlarıma ve teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

AB'NİN ASYA-PASİFİK POLİTİKASI: ÇİN ÖRNEĞİ

AYVAZ, Zehra

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüsamettin İNAÇ

Mart, 2019, 76 sayfa

20. yüzyılda dünya üzerinde yaşanan gelişmelere ve değişen küresel şartlara bağlı olarak dönemin uluslararası ilişkiler aktörleri arasına yenileri eklenmiştir. Bu çerçevede ortaya çıkan ve bugün hala sistemin en etkili aktörleri arasında yerini koruyan aktörlerden biri de Avrupa Birliği'dir. AB'nin ortaya çıkmasının temel nedenlerini Avrupalı devletlerin İkinci Dünya Savaşı sonunda bozulan ekonomilerini düzeltme ve Avrupa'yı savaşız bir şekilde kontrol edebilme arzusu oluşturmuştur. Bu yüzyılda ortaya çıkan bir diğer önemli aktör ise 1949 yılında yeniden doğan ve Asya-Pasifik'ten yükselen, dünyanın süper gücü olmaya aday aktörü konumuna erişen Çin Halk Cumhuriyeti'dir.

Bu iki önemli aktör dünya sahnesine çıktıklarından beri birbirlerine karşı ekonomik, siyasi ve askeri olmak üzere çeşitli politikalar izlemektedirler. Bugün gelinen noktada iki aktör de zirveye oynamak istemektedir. AB bölgesel bir örgütten küresel bir aktöre, Çin ise Asya-Pasifik'te güçlü bir devletten ziyade süper bir güce dönüşmektedir.

Çok kutuplu dünya düzeninin yaşandığı bu dönemde uluslararası aktörler arasındaki denge sağlama çabaları da derinleşmektedir. Temelleri yaklaşık 60 yıl önce atılan ve bugün sistemin en etkili aktörlerinden biri olan AB de, sistemdeki bu güç ve denge yarışında yerini almaktadır. Bu nedenle Asya-Pasifik coğrafyası AB'nin ilgisini yoğunlaştırdığı alanlardan biri haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Güvenlik, Asya Pasifik, Çin, Ticaret

ABSTRACT**EU'S ASIA-PACIFIC POLICY; THE CASE OF CHINA****AYVAZ, Zehra****Master Thesis, Department of Political Science and International Relations****Supervisor: Prof. Dr. Hüsametdin İNAÇ****March, 2019, 76 pages**

In the 20th century, due to the developments in the World and changing global conditions, new actors were added to the international area in that period. One of the actors that emerged within this framework and still remains one of the most influential actors of the system is the European Union. The main reasons of EU's occurrence were to restore the European countries' economic system which had been deteriorated after the Second World War and to maintain a peaceful atmosphere in European continent without any war. On the other hand, another important actor which was emerged in that century was the People's Republic of China that was reborn in 1949 and ongoing her rising from Asia-Pacific and became a candidate for being the superpower of the world.

Since they came out on the World stage, these two important actors have followed a variety of policies against each other like economic, political and military. Today, these two actors want to play an important role to be on top of the summit. So, The EU is transformed a regional organization to a global actor, China is transformed into a superpower rather than a strong state in Asia-Pacific.

In this period of multipolar World order, the struggle to make a balance between international actors became deeper. The EU whose basis goes back to 60 years ago and that is still one of the most effective actors of the system today takes its place in this power and balance race in the system. Therefore, the Asia-Pacific geography has become one of the areas where the EU intensifies its interest.

Keywords: European Union, Common Foreign and Security Policy, Security, Asia-Pacific, Trade

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
HARİTALAR LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM AB VE DIŞ POLİTİKASI

1.1. AB’NİN DIŞ POLİTİKASININ TARİHSEL SÜRECİ	4
1.1.1. Dış Politika Kavramı	4
1.1.2. AB’de Dış Politika Oluşturma Çabaları	5
1.1.2.1. AKTÇ ve AET	6
1.1.2.2. Plevén Planı ve Avrupa Savunma Topluluğu.....	9
1.1.2.3. Fouchet Planları	10
1.1.2.4. Avrupa Politik İşbirliği	11
1.1.2.5. Maastricht Anlaşması ve AB.....	13
1.2. AB’NİN ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI	16
1.2.1. Güvenlik Kavramı.....	16
1.2.2. Avrupa’da 2. Dünya Savaşı’ndan Sonra Güvenlik Çalışmaları	17
1.2.2.1. Batı Avrupa Birliği (BAB)	18
1.2.2.2. Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO).....	20
1.3. AB’NİN DIŞ TİCARET POLİTİKASI	22
1.3.1. AB’nin Ortak Pazarı ve Rekabet Politikası	23

İKİNCİ BÖLÜM AB VE ÇİN İLİŞKİLERİ

2.1. TARİHSEL SÜREÇTE AVRUPA VE ÇİN İLİŞKİLERİ	27
2.1.1. Avrupalı Devletlerin Çin ile Tanışması	27
2.1.2. Gelişen AB- Çin İlişkileri	28
2.1.2.1. AB- Çin Zirveleri	30
2.2. AB VE ÇİN’İN DIŞ POLİTİKA BAĞLAMINDA İLİŞKİLERİ	34

2.2.1. Çin'in AB Politikası	34
2.2.1.1. Çin ve AB'nin Siyasi Ölçekli İlişkileri.....	37
2.2.1.2. Çin ve AB'nin Askeri Ölçekli İlişkileri.....	39
2.2.2. AB'nin Çin Politikası.....	42
2.3. AB VE ÇİN'İN EKONOMİK ZEMİNDE İLİŞKİLERİ.....	45
2.3.1. Çin'in Açık Kapı Politikası.....	48
2.3.2. Çin'in Ekonomik Yükselişi (Çin Uyanıyor).....	50
2.3.3. AB'nin Üretim Üssü Olarak Çin	53
2.3.3.1. Karşılıklı Bağımlılık	54
2.3.3.2. Bir Kuşak Bir Yol Projesi (Modern İpek Yolu Projesi)	55
SONUÇ.....	60
KAYNAKÇA	65
DİZİN	75

TABLÖLAR LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 2.1: Çin'in 1995-2001 Yılları Ana Ticaret Ortakları (İhracat Fob Fiyatlarıyla Toplamının %'si).....	29
Tablo 2.2: AB'nin Çin İle Ticareti (2015 - 2016 Yılları).....	30
Tablo 2.3: AB-Çin Stratejik Ortaklığında Bazı Konular.....	43
Tablo 2.4: 2008-2017 Yılları Arasında AB-Çin İthalat İhracat Denge Tablosu.....	47
Tablo 2.5: 2014-2016 Yılları Arasında Hizmetlerde Denge Tablosu (Milyar €).....	47
Tablo 2.6: Büyüme Oranı- Dönem Ortalamaları (5 yıllık) (%)	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: AB'nin Maastricht Anlaşması İle Oluşturulan 3 Sütunlu Yapısı	14
--	----

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa

Harita 2.1: Çin'den (Si-an) Anadolu'ya (İstanbul'a) Kadar Uzanan İpek Yolu56

Harita 2.2: Bir Kuşak Bir Yol Projesinin Antik Çağda ve Günümüzdeki Güzergâhı ...59

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AP	Avrupa Parlamentosu
API	Avrupa Politik İşbirliği
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
AT	Avrupa Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
COMECON	Council for Mutual Economic Assistance
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GATT	General Agreement on Tarrifs And Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	International Monatery Fund (Uluslararası Para Fonu)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
ODGP	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
WTO	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)

TEZ METNİ

GİRİŞ

Geride bıraktığımız yüzyıl uluslararası ilişkiler disiplini açısından birçok değişimin ve dönüşümün yaşandığı bir dönem olmuştur. Tüm dünyayı etkileyen kitlesel olayların yaşanması, bazı uluslararası aktörlerin sahneden çekilirken, sahneyi yeni oyunculara bırakmasına yol açmıştır. Bu dönem yaşanan en büyük olaylar kuşkusuz 1. ve 2. Dünya savaşları olmuştur. Yaşanan bu savaşlar tüm dünya ülkelerini az ya da çok etkilemiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa bitap düşmüştür. Maddi ve manevi olarak büyük kayıplar yaşamıştır. Yaşanan bu zorlu süreç, Avrupalı devletleri mantıklı düşünmeye ve sorunların birlikte ve aynı zamanda barışçıl yollarla çözülebileceği gerçeğiyle yüzleşmeye zorlamıştır. Bu ortak aklın ürünü olarak, altı devlet – Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg- bir araya gelerek 1957 yılında imzaladıkları Roma Antlaşması ile beraber Avrupa Birliği'nin temellerini atmışlardır. İlk olarak “Topluluk” (AT) şeklinde yoluna devam eden AB'nin öncelikli hedefleri Avrupa'yı savaşız bir şekilde yaşanabilir hale getirerek bölgede istikrarı sağlamak, kömür ve çeliğin kontrolünü sağlayarak bozulan ekonomiyi onarmak olmuştur. Nitekim bu görevleri başarı ile yerine getirerek, topluluk olarak çıktığı bu yolda büyüyerek yoluna devam etmiştir. Elde edilen bu başarılar onun sadece ekonomiyi onaran bir aktör olarak kalmak istememesine ve aynı başarıyı siyasi alana aktarmak istemesine sebep olmuştur. Bununla birlikte bünyesine yeni üyeler katarak bölgesel etki alanını genişletmiş ve güvenlik alanında da adımlar atması kaçınılmaz olmuştur. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ise bu girişimler sonucunda ortaya çıkmıştır. Bugün gelinen noktada ise 2013 yılında, Hırvatistan'ın 28. üye devlet olarak katılmasıyla beraber en güçlü uluslararası aktörlerden biri olarak sistemdeki yerini almıştır.

20. yüzyılda uluslararası ilişkiler sahnesine çıkan bir diğer önemli aktör ise Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Bugün bir buçuk milyara yaklaşan nüfusu ve toplam yüz ölçümü ile birlikte Asya-Pasifik bölgesinin büyük gücü, küresel bir aktör olma yolunda ilerlemekte ve süper güç olarak adlandırdığımız Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) bu konuda meydan okumaktadır. Çin, kökenleri çok eskiye dayanan, köklü bir geçmişe ve kültüre sahip bir devlettir. Ancak tarih boyunca o da birçok süreçten geçmiştir. Bu sebeple Çin, 1 Ekim 1949 tarihinde, Çin Komünist Partisi'nin iktidarıyla birlikte

küllerinden yeniden doğmuştur. Önceki yüzyıllarda uyuyan bir ejderhaya benzetilen Çin, Mao Zedung önderliğinde adeta uykusundan uyanmış ve yeni bir başlangıç gerçekleştirmiştir. Çin'in uyanması demek, onu uyuyan bir ejderhaya benzetenler için (Napoleon Bonapart ve batı dünyası) Asya Pasifik'ten yükselen bir tehdit anlamına gelmekteydi. Öyle ki bugün Batı'nın o korkusu gerçekleşmektedir.

Mao ile hızlı bir uyanış gerçekleştiren Çin asıl büyümesini ise Deng Xiaping'in yönetimi döneminde gerçekleştirmiştir. Çünkü Mao'nun dış dünyaya kapattığı kapıları yeniden açmıştır. Onun dış dünyaya yönelik izlemiş olduğu bu politika, (Open Door Policy /Açık Kapı Politikası) Çin'e ekonomik anlamda büyük bir güç kazandırmıştır. Çin, 1989 yılında yaşanan ve öğrenci gösterileriyle başlayan Tiananmen Olayları'na kadar uluslararası alanda büyük bir ivme kazanmıştır. Ancak bu olayların yaşanması Çin'in özellikle insan haklarından dolayı uluslararası alanda itibar kaybetmesine ve hızlı yükselişinin sekteye uğramasına yol açmıştır. Birçok uluslararası aktör tarafından ona yönelik sert politikalar uygulanmasına neden olmuştur. Fakat Çin, zor olsa da büyük oranda bu olayın etkilerinden kurtulmuş ve 2000'li yıllardan sonra yeni bir yükseliş dönemine girmiştir. Çin, bugün hem ekonomik hem askeri hem de nüfus potansiyeli olarak Asya-Pasifik'in incisi ve ABD'nin alternatifi bir güç konumundadır.

“Avrupa Birliği'nin Asya Pasifik Politikası; Çin Örneği” isimli bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin uluslararası bir aktör olarak ortaya çıkma süreci ve entegrasyonu, dış politika oluşturma çabası bağlamında ele alınmış ve uluslararası bir aktör olarak AB'nin Asya-Pasifik coğrafyasına yönelik politikaları Çin üzerinden ele alınmıştır.

Çalışma hazırlanırken, özellikle teorik ve tarihi bilgi kısımlarında kitaplardan ve çeşitli makalelerden yararlanılmıştır. Güncel bilgi ve verilerin aktarıldığı kısımlarda ise internet makaleleri, haberler ve diğer internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Aynı zamanda çalışmada, tablolardan şekillerden ve haritalardan yararlanılarak, ele alınan konu, çeşitli veriler ışığında yansıtılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AB VE DIŞ POLİTİKASI

1.1. AB’NİN DIŞ POLİTİKASININ TARİHSEL SÜRECİ

Avrupa Birliği oluşturulduğu andan itibaren, etkin bir uluslararası aktör olarak sistemdeki yerini almıştır. Oluşturulma amacı ona yüklenen görevin büyüklüğünü göstermektedir. Avrupa’yı savaşız kontrol edebilmek için atılan bu adım, onu daha sonra uluslararası sistemin en aktif aktörlerinden biri haline getirmiştir. İlk hedefi savaşın yorgun ve bitap düşürdüğü Avrupa’yı ekonomik olarak toparlamak olsa da siyasi yönü de zaman içerisinde büyük bir gelişme göstermiştir. Bu süre zarfında varlığını tam anlamıyla devam ettirmek için etkili bir dış politika belirlemesi gerekmiştir. Günümüzde hem ekonomik hem de siyasi olarak uluslararası sistemin en güçlü aktörleri arasında yer almaktadır.

1.1.1. Dış Politika Kavramı

20. yüzyıl -özellikle ilk yarısı- Uluslararası İlişkiler disiplini açısından birçok mühim olayın yaşandığı zaman dilimi olmuştur. Günümüz uluslararası sisteminin şekillenmesini sağlayan birçok kırılma noktası, bu dönemde yaşanmıştır.

1900’lü yılların başında 1. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi ve dönemin siyasal unsurları olan imparatorlukların çökmesi, bu kırılma noktalarının en önemlileridir. İmparatorlukların çökmesi ve ortaya çıkan yeni devletlerle birlikte henüz yeni dünya düzeni oturmadan 1929 yılında, tüm dünyayı etkileyen “Ekonomik Buhran”ın yaşanması, devletleri ciddi anlamda çıkmaza sokmuştur. 1940’lı yıllara gelindiğinde ise küresel ekonomik krizin etkileri geçmeden 2. Dünya Savaşı patlak vermiştir. Savaşın ardından sistemde güç dengesi sağlamak için bloklaşma hareketlerinin (ABD’nin liderliğinde Batı Bloğu ve Sovyet Rusya liderliğinde Doğu Bloğu) başlaması dünyayı sessiz sedasız “Soğuk Savaşın” içine çekmiştir.

Tüm bu olaylar silsilesi, devletlere daha fazla kendi çıkarları peşinde koşmayı ve artık küreselleşen dünyanın verdiği zararları minimuma indirmeyi, en az hasarla atlatmayı zorunlu kılmıştır. Bu noktada ise “dış politika” kavramı önem kazanmıştır.

Buradan hareketle dış politika kavramı için, bir ülkenin başka ülke veya ülkelere ya da uluslararası sisteme yönelik izlediği ve geliştirdiği politika, şeklinde toparlayıcı ve genel bir tanımlama yapılabilmektedir.¹

Biraz daha kavramsal düşünüldüğünde dış politika, uluslararası siyasi sorunlara yönelik, bir devletin amaçları, tutumları çerçevesinden bakar ve sistemin diğer aktörlerine karşı davranışlarını inceler şeklinde de tanımlanabilmektedir.²

1.1.2. AB’de Dış Politika Oluşturma Çabaları

Javier Solana’nın da ifade ettiği gibi AB, 1950’lerde Avrupalı devletler arasında savaş ve şiddet yaşanmadan bir arada yaşamaya dayalı düzen oluşturmak düşüncesiyle kurulmuştur. AB, dönemin şartlarında savaşların yaşandığı ve buna bağlı olarak silahlanma ve askeri güç yarışının hız kazandığı bir ortamın ürünü olarak doğmuştur. Aynı zamanda uzun yıllar tüm Avrupa’da, “güvenlik ve istikrarı” sağlamak amacıyla en güzel çözümün farklı Avrupa milletlerinin entegrasyonu ile gerçekleşeceği düşüncesinden meydana gelmiştir. Bu düşünce ve girişimler, neticenin başarıya ulaşmasıyla süslenmiştir. Daha sonra ise elde edilen bu başarıya “ortak güvenlik” politikası da dahil edilerek, AB’nin kendi içerisinde oluşturulmuş olan ve istikrar barındıran bu ortamı, dışa açmayı arzulamışlardır.³

Başlangıçta ekonomik odaklı kurulan AB, daha sonra sistemden uzak kalamamış ve ekonomide gösterdiği başarıyı siyasi zemine taşımak istemiştir. Kurulma etabında ekonomik olarak takip ettiği dış politika ilişkileri, siyasi yönlü olarak da gelişmiştir. Özellikle küreselleşen dünya şartlarında savunma ve güvenlik konularına önem vermeye başlaması dış politika oluşturma çabalarına hız kazandırmıştır. Günümüze kadar olan büyüme sürecinde gerek bölgesel gerekse küresel bir güç konumuna gelmesi ile birlikte aktif bir dış politika izleme yoluna gitmiş ve bu süreçte çeşitli adımlar atmıştır.

¹ Ömer Kürkçüoğlu, (1980), “Dış politika Nedir? Türkiye’deki Dünü ve Bugünü”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 35, Sayı, 1, s. 309- 335.

² Tayyar Arı, (2008), *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 7. Baskı, MKM Yayınları, Bursa, s. 62.

³ Javier Solana, (2005), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, Editör: Nicole Gnesotto, Çev: Hande Kolçak Köstendil, Tasam Yayınları, İstanbul, s. 14.

1.1.2.1. AKTÇ ve AET

Avrupa’da genel anlamda “birlik ve bütünlük” fikirlerinin, tarihsel sürece bakıldığında çok eskilere dayanmakta olduğu görülmektedir. Öyle ki bu konuyu bazı filozoflar ve yazarlar eserlerinde bile dile getirmişlerdir. Örneğin, *William Penn’in (1644-1718) Fransa ile İngiltere arasında bir daha savaş yaşanmaması yolundaki arayışlardan yola çıkarak kaleme aldığı 1693 tarihli “Avrupa’nın Şimdiki ve Gelecekteki Barışı Üzerine Denemesi” de, bir Avrupa örgütlenmesini öngörmektedir.*⁴ Bu örgütlenme, birleşme, bütünleşme fikirleri ne kadar eskiye giderse gitsin, 2. Dünya Savaşı’na kadar düşsel ortamdan ileriye gidememiş, somut alana taşınmamıştır. Yaşanan bu savaş, Avrupa’da birlik ve bütünlük fikirlerinin hayata geçmesi açısından mihenk taşı olmuştur. Savaşın yıkıcı etkisini Avrupa’dan silmek, ekonomik olarak toparlanmak için somut adımlar atmak artık hayati derecede önem taşımaktaydı.

Her ne kadar Avrupa coğrafyası tarih boyunca sürekli savaşlara sahne olup bir şekilde kendini toparlasa da İkinci Dünya Savaşı Avrupa’da büyük bir çöküntü oluşturmuştur. Gerek savaşın getirdiği maddi manevi yıkım gerekse Almanya’nın saldırgan tavırları aynı zamanda kömürün ve çeliğin önem kazanması Avrupa’yı “işbirliği” yapmaya zorlamıştır. Diğer bir ifadeyle savaşın yaşanması entegrasyon fikrini sekteye uğratmamış, *tam tersine neredeyse itici gücü oluşturmuştur.*⁵

Siyasi birliğini tamamladıktan sonra Almanya, Avrupa’da özellikle Fransa için büyük bir tehlike oluşturmuştur. Siyasi birliğini tamamlayana kadar üç kez savaşmışlardır. Aradaki problemler Avrupa’da iki rakip devlet meydana getirmiştir. Öyle ki Almanya’nın bu tutumuna karşı Büyük Britanya (İngiltere) iki defa savaşa katılmıştır. Bu durumda savaşa katılan devletler askeri ve ekonomik olarak güç kaybetmişlerdir. Aynı süre zarfında dünyada güç merkezi Birleşik Devletler (ABD) ve Sovyet Rusya (SSCB) olarak şekillenmekteydi. Bu durumda harap olan Avrupa’nın ise yeniden inşaya ihtiyacı vardı fakat bunu herhangi bir Avrupalı devlet tek başına başaracak durumda değildi. Sorunlar ancak bir araya gelinerek çözülebilirdi.⁶

⁴ Beril Dedeoğlu, (2003), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Kitapları, İstanbul, s. 29.

⁵ Dedeoğlu, a.g.e, s. 45.

⁶ Yahya Alameşe, (2016), “Globalization and The European Union: Examination of The European Integration in The Light of Theories of Globalization”, Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü*, İstanbul, s. 28.

Özellikle Fransa ve Almanya devletleri arasında yapılacak olan işbirliği, hem aradaki düşmanlığa son vermiş olacak hem de Avrupa'yı rahatlatmış olacaktır. Yapılması arzulanan bu işbirliği Fransa açısından, diğer devletlere oranla daha fazla öneme sahipti. Öncelikle işbirliği neticesinde Almanya'yı dizginleyerek, ondan gelebilecek güvenlik tehditlerini ortadan kaldırmış olacaktır. Daha sonra ise ikili arasında problemlili bölge olan ve Almanya'nın elinde bulunan Ruhr bölgesinden kendi sanayi endüstrisi için gerekli (kömür ve demir) kaynakları güvenli bir şekilde temin etmiş olacaktır. Diğer devletler içinse işbirliği, soğuk savaş ortamının getirilerinden ve Sovyetler (Komünizm) tehdidinden korunma anlamına gelmekteydi.

Tüm bunlar bölgede entegrasyonu zorunlu hale getirmiştir. Bu hengâmeler ile birlikte 1950'lerin başında, daha iyi bir Avrupa ve geleceği için adımlar atılmaya başlanmış ve çalışmalar hız kazanmıştır.

Bugün ki Avrupa Birliği'ne temel teşkil eden AKÇT, 1951 yılında 6 devletin bir araya gelerek imzaladıkları Paris Antlaşması'nın 1952 yılında yürürlüğe girmesiyle resmîyet kazanmıştır. Fransa bu süreçte birlik oluşturmak için hep öncü rol oynamıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalardan biri de Jean Monnet'in hazırladığı ve kendi ismiyle anılan Monnet Planı'dır. Ancak bu plan Avrupa'da bütünlüğün öncelikle ekonomide gerçekleşmesi ve daha sonra siyasal alana taşınması fikrini ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda Monnet, sistemin hükümetler arası işbirliğinin dışına çıkamayan zayıflığını belirterek Avrupalı devletlerin ortak bir Avrupa için çalışmaları gerektiğini savunmuştur. Bu sebeple hükümetler-arası işbirliğinin ilerisine uzanan projeleri desteklemiştir.⁷ Bu perspektifte Avrupa'nın bütünleşmesi adına gösterilen çabalardan en önemli ve sembolik olanı Fransa'nın o dönemki dışişleri bakanı Robert Schuman'ın 9 Mayıs 1950 tarihinde kendi ismiyle adlandırılan ve AKÇT'nin (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu) resmi olarak kurulmasını sağlayan Schuman Deklarasyonu'dur.⁸ Schuman bununla birlikte 1952 tarihinde, Avrupa'nın kömür ve çelik endüstrilerini ortak bir

⁷ Kemal İnat ve Filiz Cicioğlu, (2014), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Editör Ali Balcı ve Şaban Kardaş, Küre Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, s. 428-429.

⁸ Erhan Akdemir, (2012), *Avrupa Birliği*, Belgin Akçay- İlke Göçmen (Der), Seçkin Yayınları, Ankara, s. 43.

otorite altında toplayan ve 6 üye devletle (Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu hayata geçirmiştir.⁹

AKÇT'nin amaçları, topluluğa üye devletlerin *ekonomilerinin gelişimine katkıda bulunmak, tam istihdamı gerçekleştirerek işsizliğin önüne geçmek ve vatandaşların hayat seviyelerinin yükseltilmesini sağlamak*, olmak üzere üç ana eksen etrafında belirlenmiştir.¹⁰

AKÇT istenildiği gibi ekonomik olarak başarı olmuş ve Fransa ve Almanya arasında uzun dönem devam eden Ruhr Bölgesi sorununu çözüme kavuşturmuştur. Ekonomik olarak da Avrupa'yı rahatlatmış, kömür ve çeliğin kontrolü sağlanmıştır. Aynı zamanda Almanya, Fransa'nın istediği gibi işbirliği neticesince kontrol edilebilir bir hale gelmiştir.

AKÇT'yi oluşturan bu altı devlet (Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) kömürün ve çeliğin kontrolünde yakaladıkları başarıyı ekonomide zeminde daha net görmeyi istemiş istikrarın devamını hedeflemişlerdir.

AKÇT'nin kurucu babalarından Jean Monnet, küçük bir alanda (kömür ve çelik) ekonomik birliğin sağlanması ile birlikte “spill over” (yayılma etkisi) diye adlandırılan etkiyle, diğer alanlarda da bütünleşme projelerinin yapılabileceğine inanıyordu.¹¹

Bu amaç doğrultusunda altı üye devlet, 1957 tarihinde iş gücü, mal ve hizmetlerin rahatça dolaşımına yönelik bir ekonomik topluluk kurmak için tekrar bir araya gelmişlerdir. Böylece sadece kömür ve çelikte değil diğer alanlarda da ekonomik birliği kurmak hedefiyle Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur.¹²

AKÇT ve AET' nin ardından Avrupa'da yeni soyut sınırlar ortaya çıkmaya başlamıştır ve üye devletler artık bu sınırlar içerisinde insanların, paranın (sermayenin) mal ve hizmetlerin rahatça dolaşımını diğer bir ifadeyle akışını hedeflemişlerdir. Bu aynı zamanda birlikte hareket edebilecekleri “ortak bir pazar” anlamına gelmekteydi.

⁹ John McCormick, (2014), *Avrupa Birliği'ni Anlamak*, Yusuf Şahin – Hasan Hüseyin Şahin (Çev.), 1. Baskı, BigBang Yayınları, Ankara, s. 95.

¹⁰ Rıdvan Karluk, (2011), *Avrupa Birliği*, Beta Yayınları, 10. Baskı, İstanbul, s. 5.

¹¹ Alameşe, a.g.t., s. 29.

¹² *Avrupa Birliği'nin Tarihçesi*, http://www.ab.gov.tr/_105.html, 2018.

AET Antlaşması 6 ülkenin 12 yıllık bir sürede insanların, paranın ve hizmetlerin, sınırları içindeki hareketlerini engelleyen tüm kısıtlamaları kaldırarak; AET'ye gelen ithal mallar için ortak bir tarife; ortak tarım, ticaret ve ulaşım politikalarının belirlendiği bir ortak Pazar, Avrupa sosyal Fonu ve Avrupa Yatırım Bankası oluşturmalarını önermişti.¹³

Bu da yakın zaman içerisinde anlaşmaların ve toplulukların (AKÇT ve AET) etkili olduğu sınırların genişlemesi vaat etmekteydi. Kapsama alanının genişlemesi demek yeni üye anlamına gelmekteydi. Bu kapsamda zaman içerisinde birliğe çeşitli amaçlar doğrultusunda birçok devlet üye olmuştur.

Avrupa Birliği'nin bünyesine yeni üyeler olarak gerçekleştirdiği genişleme süreci uzun bir zaman dilimine yayılmaktadır. Bu genişleme süreci toplamda 6 dalgalanma şeklinde gerçekleşmiştir. *Birinci genişleme dalgası*, 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın üyeliklerinin resmen kabulüyle yaşanmıştır. *İkinci genişleme dalgası* ise 1981 yılında sadece Yunanistan'ın üye olmasıyla birlikte gerçekleşmiştir. *Üçüncü dalga* ise 1986 yılında gerçekleşmiştir. Bu genişleme dalgası ile birlikte İspanya ve Portekiz birliğe, (AT'ye) üye olmuşlardır. *Dördüncü genişleme dalgası* ise Avusturya, İsveç, Finlandiya'nın 1995'te katılımıyla gerçekleşmiştir. Beşinci genişleme dalgası birliğin en fazla üyeyi bünyesine dahil ettiği dalga olmuştur. 2004 yılında gerçekleşen bu genişleme dalgası ile birlikte 10 devlet birliğe üye olmuştur. Bu devletler Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Malta, Macaristan, Polonya, Slovakya, Letonya, Estonya, Litvanya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya'dır.¹⁴ *Altıncı genişleme dalgası* ise 1 Temmuz 2013 tarihinde Hırvatistan'ın üyeliğinin resmen başlamasıyla gerçekleşmiştir.¹⁵ Bu son genişleme dalgası ile birlikte AB, (1992'de Maastricht Anlaşması'ndan sonra AB'ye dönüşmüştür) 28 üyeli bir yapıya bürünmüştür.

1.1.2.2. Pleven Planı ve Avrupa Savunma Topluluğu

Pleven planı AB'nin o dönemdeki dış politikası için büyük önem arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle AB'nin ortak bir dış politika belirlemede mihenk

¹³ McCormick, a.g.e, s. 106.

¹⁴ Hüsamettin İnaç vd., (2007), "Genişleme, Mali Yardım Ve Ekonomik Büyüme Perspektiflerinden AB'nin İlk Dört Genişlemesinin Analizi", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, s. 81-96, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1541.pdf>, 2018.

¹⁵ *Hırvatistan AB'nin 28'nci Üyesi Oldu*, (2013), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/07/130701_hrvatistan_ab, 2018.

taşları arasındadır. Fakat başarısızlıkla sonuçlandığı için ona yüklenen bu önemi kaybetmiştir.

Dönemin Fransız dışişleri bakanı Robert Schuman'ın 9 Mayıs 1950 tarihinde AKÇT'nin kurulmasına yönelik kendi ismi ile adlandırılan planı duyurmasını müteakiben, 24 Ekim 1950 tarihinde Fransa başbakanı Rene Pleven, Avrupa Savunma Topluluğu'nun (AST) kurulmasını öngören planı açıklamıştır.¹⁶

Pleven Planı olarak adlandırılan bu plan çerçevesi dahilinde, üye devletler tarafından atanacak ve yine üye devletlerin ortak oluşturacakları bir “Avrupa Ordusunu” ve ordunun tüm ihtiyaçlarından sorumlu olacak bir Avrupa Savunma Bakanını, aynı zamanda bu oluşumdaki tüm masrafların ortak bir bütçeden karşılanacağını içermekteydi.¹⁷

Yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi kısaca, “Pleven Planı” olarak adlandırılan bu plan ile AKÇT model alınarak, uluslararası niteliğe sahip olacak Avrupa Savunma Topluluğu (AST) adı altında bir örgüt kurulmak istenmiştir.”¹⁸

Pleven Planı eğer gerçekleştirilmiş olsaydı “dış politika ve güvenlik” konularının somut ilk adımı olmuş olacak ve aynı zamanda bu konuların sekteye uğramamış olmasını sağlayacaktı.

1.1.2.3. Fouchet Planları

1960'lı yıllarda yaşanan önemli gelişmelerden biri de, o dönem Fransa'nın Danimarka Büyük Elçisi olan Christian Fouchet'in, Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle'ün isteği üzerine üye devletleri, Fransa önderliğinde ulus üstü bir yapıya taşıyacak olan planları hazırlamasıdır. Birliğin siyasi entegrasyonuna yönelik olan bu planlar, içirdiği özellikleri bakımından üye devletleri ‘birleşik devletlere’ doğru götürecek bir adım olmasından dolayı, henüz buna hazır olmayan üyeler tarafından endişe ile karşılanmıştır.

¹⁶ Kemal İnat, (2005), *Avrupa Birliği Üzerine Notlar*, Oğuz Kaymakçı (der), Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara, s. 9

¹⁷ Haydar Efe, (2010), “Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 9, No:1, s.37-62, <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2017/02/c9-s1.pdf#page=43> 2018.

¹⁸ Barış Özdal, (2013), *Avrupa Birliği Siyasi Bir Cüce Askeri Bir Solucan mı?*, Dora Yayınları, Bursa, s. 74.

19 Ekim 1961 tarihinde De Gaulle'nin yönlendirmesiyle “Fouchet Planı” olarak anılan ilk rapor üyelere sunulmuştur. Rapor, Fransa dışındaki topluluk üyesi devletler tarafından tartışılmıştır.¹⁹ Üyeler tarafından değerlendirilen rapor, ulus-üstü özelliklerinin ön planda olmasından dolayı, kabul edilmemiştir. Böylece siyasi entegrasyon çalışmalarının önemli bir adımı olan ve daha sonra 1. Fouchet planı olarak adlandırılan rapor başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

İlk hazırlanan raporun başarısızlığı sonucunda De Gaulle, yeni bir plan hazırlanmasını istemiştir. Bu nedenle 18 Ocak 1962 tarihinde yeni bir taslak metin hazırlanmıştır. Ancak bu rapor metni de üyeler tarafından hükümetlerarası özelliklerinin fazla olması sebebiyle kabul görmemiştir. Netice itibariyle 1960'lı yılların siyasi olarak “Avrupa Bütünleşmesi” ne yönelik olan bu önemli çalışmalar başarısızlıkla sonuçlanmışlardır.

Avrupa Toplulukları'nın kuruluş dönemlerinden itibaren, siyasi bütünleşmenin geliştirilmesi fikrini gündeme getiren her zaman Fransa olmuş, fakat başlatılan bu çalışmalar diğer üyelerin girişimleriyle de, ulus-üstü bir yapıya kayması sebebiyle de, yine Fransa bunu engelleyen devlet olarak boy göstermiştir.²⁰

1.1.2.4. Avrupa Politik İşbirliği

AB kurulduğu ilk günden beri oluşturulmak için çaba sarf edilen *siyasi bütünleşme* alanındaki ilk pozitif gelişme 1970 yılında gerçekleştirilen Avrupa Politik İşbirliği'dir.²¹

1970'li yıllar AB için iki mühim konunun ivme kazandığı yıllar olmuştur. Bu iki mühim konudan ilki iktisadi konular, ikincisi ise siyasi entegrasyon konusudur. Ekonomik alanda, Mali İşler Komiseri Raymond Barre'nin raporu mihenk taşı niteliğindedir. Ekonomik birliğin ortak paradan geçeceğini vurgulayan bu rapordan sonra hayata geçen Werner Raporu, ekonomik ve parasal mevzuların birlikte yürütülmesini öngörmüştür. 70'lerin önemli ikinci konusu olan siyasi entegrasyon konusunda ise, Belçika Dışişleri Bakanı Etienne Davignon'un (27 Ekim 1970) “ortak

¹⁹ Özdal, a.g.e., s. 84.

²⁰ Filiz Cicioğlu, (2004), “AB'nin Siyasi Geleceği”, Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya, s. 19.

²¹ İnat ve Cicioğlu, a.g.m., s. 432.

dış politika” gerçekleştirmenin önünü politik ortaklığın açacağını ileri süren ve kendi adıyla anılan raporu (Davignon Raporu) önemli bir adım olmuştur.²² *Davignon Raporu Avrupa Siyasi İşbirliği’nin (ASİ) temel ilkelerini belirledi.*²³ Bütünleşmenin önemli adımlarından biri olan Avrupa Politik İşbirliği (APİ), bahsi geçen Davignon Raporu ile birlikte bu dönemde hayata geçirilmiştir. *1970 yılında kabul edilen Lüksemburg Raporu ile başlayan Avrupa Politik İşbirliği (APİ), üye ülkelerin dış politikalarının koordine edilmesini amaçlıyordu.*²⁴

Üyeler, başarısız girişimlerin ardından ve onlardan çıkardıkları dersler ve edindikleri tecrübeler ile birlikte siyasi entegrasyon alanındaki çabalarını sürdürmeye devam etmişlerdir. 1-2 Aralık 1969 tarihindeki Lehey Zirvesi’nde üye ülkelerin, devlet ve hükümet başkanları, dışişleri bakanlarını yeni üyelerin katılımıyla genişleyecek olan oluşum içerisinde birliği siyasi entegrasyon hedefine ulaştırabilecek uygun yöntemleri araştırmakla görevlendirmişlerdir. Bununla birlikte dış politika hususunda işbirliği temellerini atmak ve siyasi mevzularda danışma toplantıları yapılması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Bu bağlamda üyelerden, küçük ülkeler APİ’ nin, AT’nin bir parçasını oluşturmasını arzulamışlardır fakat Fransa başta olmak üzere büyük ülkeler bu fikre karşı çıkmışlardır.²⁵

Üye ülkeler arasında dış politika hususlarında uygulama konulan APİ, herhangi bir yetki transferi sağlamamıştır. Yalnızca eşgüdüm sağlama amacına hizmet etmiştir. Üye devletler bu süre zarfında kendi dış politikalarını belirlemeye devam etmişlerdir.²⁶

APİ’nin sıkı olmayan işleyiş sistemi ile hayata başlaması, üye devletlerde herhangi bir olumsuzluğa yol açmamıştır. Öyle ki onun bu özelliği kademe kademe

²² Dedeoğlu, a.g.e., s. 54-55.

²³ Desmond Dinan, (2005), *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, Çev. Hale Akay, Kitap Yayınevi, 1. Cilt, 1. Basım, İstanbul, s. 330, https://books.google.com.tr/books?id=yC3saKPXH9gC&pg=PA330&lp=PA330&dq=davignon+raporu&source=bl&ots=47aRUvtaj0&sig=3YGzG38NUEV5zjPK99_rTAozhki&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjwofaw1pTeAhWltYsKHcG0AlMQ6AEwBHoECAMQAQ#v=onepage&q=da-vignon%20raporu&f=false, 2018.

²⁴ İnat ve Cicioğlu, a.g.m., s. 430.

²⁵ Efe, a.g.m., s. 37-62.

²⁶ Yaprak Gürsoy ve Özge Onursal Beşgül, (2013), “Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi”, *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, s. 26, <http://eu.bilgi.edu.tr/media/files/yetiskinler-icin-avrupa-birligi.pdf>, 2018.

geliştirilmesini ve aynı zamanda 1992’de Maastricht Anlaşması ile birlikte oluşturulan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP)’nın temelini oluşturmasını sağlamıştır.²⁷

1.1.2.5. Maastricht Anlaşması ve AB

1990’lı yıllara gelindiğinde Avrupa’nın siyasi haritasında bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler, Avrupa ve AB için yenilikleri de beraberinde getirmiştir.

Öncelikle 1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılması ve onu takip eden sürede (3 Kasım 1990) Almanya’nın tekrar birleşmesi gerçekleşmiştir.²⁸ “ Bu esnada “Komünizm” karşıtı hareketler Aralık 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte Eski Yugoslavya ve Çekoslovakya’nın bölünmesine neden olmuştur.”²⁹ Bununla birlikte Doğu ve Merkez Avrupa’da komünizmin çökmesi ile birlikte Avrupalı devletler daha yakın komşular haline gelmişlerdir.³⁰

Bu bağlamda “AB, Avrupa tarihinin en dinamik ve en yoğun değişim sürecinden geçmekte ve kendini yeni niteliklerle sürekli şekilde dönüştürmektedir”³¹ tespiti bu dönem için uygun bir çıkarım olmaktadır. Bu dönüşümün en önemli ayağını ise Maastricht Anlaşması oluşturmaktadır.

Maastricht Anlaşması yukarıda da değinildiği gibi birçok iç ve dış sebebin sonucunda doğmuştur. Genel olarak dış sebeplere bakıldığında Doğu Avrupa’da Komünizmin çöküşü ve Almanya’nın birleşimi olduğu görülmektedir. İç sebeplerde ise üye devletlerin Tek Avrupa Senedi ile sağlanan başarılı süreci diğer reformlar ile birlikte tamamlamak istemeleri yer almaktadır.³²

Avrupa’da yaşanan gelişmelere bağlı olarak Batı’daki kurumlara üye olma isteği barındıran birçok devletin belirmesi ve bu isteğe doğru bir şekilde yaklaşmak

²⁷ İnat ve Cicioğlu, a.g.m., s. 430.

²⁸ *Avrupa Birliği’nin Tarihçesi*, <http://www.ab.gov.tr/105.html>, 2018.

²⁹ McCormick, a.g.e., s. 115.

³⁰ *The History of the European Union*, https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en, 2018.

³¹ Ahmet Davutoğlu, (2010), *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, 46. Baskı İstanbul, s. 502.

³² *Treaty of Maastricht on European Union*, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026>, 2018.

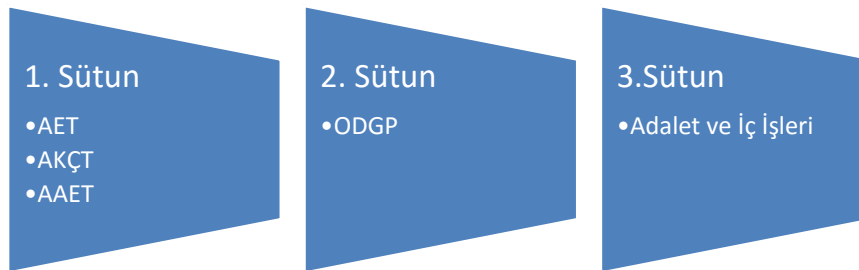
isteyen AB, 1992 yılında Maastricht Antlaşması'nı imzalayarak büyük bir kurumsal yenilik gerçekleştirmiştir.³³

Maastricht Anlaşması, bir diğer bilinen adıyla Avrupa Birliği Anlaşması, üye devletlerce dönemin şartları çerçevesinde hem bağlarını güçlendirmek hem de mevcut uluslararası ortamda bir atılım gerçekleştirmek adına 9-10 Aralık 1991 tarihlerinde Hollanda'nın Maastricht Şehri'nde düzenlenen Avrupa Birliği Zirvesi'nde öngörülen yeni bir anlaşma metni neticesinde meydana gelmiştir. Müzakereleri tamamlanan anlaşma 7 Şubat 1992 yılında imzalanarak, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³⁴ Daha öncede belirtildiği gibi Maastricht Anlaşması ile birlikte AB birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Uğradığı bu değişimler neticesinde AB bugün ki yapılanmasına kavuşmuştur.

AB, Maastricht Anlaşmasına kadar topluluk olarak anılmaktaydı. Birlik statüsünü ise Maastricht Anlaşması ile elde etmiştir. Topluluktan birliğe geçişte üç alanın belirlenmesi büyük rol oynamıştır. Bugün üç sütunlu yapı olarak adlandırdığımız bu alanların ilkinin Topluluk Politikaları, ikincisini Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, üçüncüsünü ise Adalet ve İç İşlerinde İşbirliği oluşturmuştur.³⁵

Aşağıda verilen şekil ile Maastricht Antlaşması'nın oluşturmuş olduğu üç sütunlu yapı somut olarak gösterilmiştir.

Şekil 1.1: AB'nin Maastricht Anlaşması İle Oluşturulan 3 Sütunlu Yapısı

Kaynak: <http://www.ab.gov.tr/105.html>, 2018.

³³ İnat ve Cicioğlu, a.g.m., s. 430.

³⁴ Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, <http://www.ab.gov.tr/105.html>, 2018.

³⁵ Dedeoğlu, a.g.e., s. 59.

Maastricht Antlaşmasıyla beraber oluşturulan üçlü sütunun ilk ayağında topluluklar yer almaktadır. İkinci sütunda yer alan ODGP’ nin demokrasi ve hukuk devleti üzerinde durması, insan hakları ve temel özgürlüklere saygının bir amaç olarak belirtilmesi, AB’nin dış politikasında geniş yer tutmaktadır. Anlaşmanın üçüncü sütununu oluşturan Adalet ve İç İşleri konularında yapılacak olan işbirliği temel haklar konularıyla doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda birinci sütunda yer alan konularla da ilişkilidir.³⁶

Maastricht Anlaşması ile AB, açıkça temel ekonomik hedeflerin ötesine geçmiştir yani diğer bir ifadeyle ortak bir pazar oluşturmak için politik hedefleri ön plana çıkartmıştır.³⁷ Aynı zamanda 1993 yılında Maastricht Anlaşması’nın imzalanmasıyla “Dört Özgürlük” (Malların, Hizmetlerin, Paranın ve İnsanların akışı) ile birlikte Tek Pazar tamamlanmıştır.³⁸

Bu bağlamda Maastricht Anlaşması ile ulaşılması hedeflenen 5 temel odak nokta;

- 1) Kurumların meşruluğunu güçlendirmek,
- 2) Kurumların etkinliğini artırmak,
- 3) Ekonomik ve parasal birlik kurmak,
- 4)Topluluğun sosyal boyutunu geliştirmek,
- 5) Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturmak, şeklinde sıralanmaktadır.³⁹

Maastricht Anlaşması içerdiği “Ekonomik ve Parasal Birlik, Siyasal Birlik” gibi temel gündem maddeleri ile federal bir örgütlenme modeli sunduğu için ve federatif yapının getirisi olan yetki devrini gerektirdiğinden dolayı anlaşma metninde değişiklikler meydana gelmesi kaçınılmaz olmuştur.⁴⁰ Yapılan düzenlemelerle birlikte Maastricht Anlaşması 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe girmiştir.

³⁶ Funda Keskin Ata, (2013), *Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*, Siyasal Kitapevi, Ankara, s. 27.

³⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026>, 2018.

³⁸ *History of the European Union*, https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en, 2018.

³⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026>, 2018.

⁴⁰ Akdemir, a.g.e., s. 49.

1.2. AB’NİN ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI

Güvenlik ve savunma konuları her devletin üzerinde durduğu ve bekaları için hayati önem taşıyan iki konudur. Öyle ki hem iç politikalarında hem de dış politikalarında büyük önem arz etmektedir.

1.2.1. Güvenlik Kavramı

Güvenlik bugün hala siyasi hayatın en önemli konusu olarak kabul görmektedir. Buna rağmen üzerinde birçok tartışma mevcuttur. Bu tartışmalar genel olarak güvenliğin, esas değerlerin korunmasına yönelik olması gerektiği konusunda birliktelik sağlasa da, güvenliğin bireysel, ulusal veya uluslararası güvenlik olması noktasında fikir ayrılıkları üzerine yapılmaktadır.⁴¹

Realistlere göre sistemin aktörleri devletler olduğundan dolayı güvenlik sorunu ulusal güvenlik olarak algılanmalıdır ve buna bağlı olarak savunma güçlü olmalıdır. Ancak bir devletin güvenlik kavramına bu şekilde yaklaşması ve diğer devletleri muhtemel bir tehlike görmesi rekabetçi bir ortam doğurmaktadır. Liberalistlere göre ise güvenliğin ancak “birlikte” olabileceği bir gerçektir. Bir grup devletin birleşmesi, bir araya gelmesi ile birlikte “kolektif güvenlik” oluşturması daha önemlidir. Bu fikir de uluslararası güvenliğin daha fazla ön plana çıkmasına yol açmaktadır. Günümüzde ise küresel siyasette güvenlik algısı birçok bakımdan değişiklik göstermekte ve ekonomi, sağlık, terörizm vb. gibi konularda – küreselleşmenin getirileri olarak- birlikteliği zorunlu kılmaktadır.⁴²

Uluslararası sistemde, özellikle 1970’li yıllardan sonra ulusötesiciliğin (transnasyonalizm) hız kazanması, güvenlik anlayışının da değişip genişlemesine ait yeni sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu yeni tehdit unsurları artık sadece askeri değil zamanda sivilleri de hedef alan ve “karşılıklı bağımlılık” gerektiren unsurları da içermekteydi.⁴³ Özellikle göç dalgaları, çeşitli hastalıklar, ekonomik krizler ve sınırları aşan terör olayları gibi yaşandığı zaman büyük kitleleri ve birçok devleti etkileyen bu tür olaylar karşılıklı bağımlılığın en büyük destekçileri olmuştur. Sorunların karşılıklı

⁴¹ John Baylis, (2008), “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:18, Ankara, s. 69-85.

⁴² Andrew Heywood, (2013), *Küresel Siyaset*, Çev: Nasuh Uslu, Haluk Özdemir, Adres Yayınları, 1. Baskı, Ankara, s. 46.

⁴³ Dedeoğlu, a.g.e., s. 422.

ve küresel çapta yaşanması çözüm arayışlarını ve önerilerinin de küresel boyutta olmasını zorunlu kılmıştır.

Buradan hareket ile AB'nin oluşturulma amaçları da göz önüne alındığında, bir grup devletin, dönemin (İkinci Dünya Savaşı ve sonrası dönem) kötü ekonomik gidişatına ve tehditsel unsurlara karşı bir araya gelmelerini kolektif güvenlik ilişkilendirmek yerinde olacaktır. “Buna bağlı olarak, Avrupa’da gelişen bütünleşme, ulus-devletlere dayalı klasik düzeni etkisizleştirerek, ulusları daha geniş siyasi çerçevelere (AB), maruz bırakmaktadır.”⁴⁴

1.2.2. Avrupa’da 2. Dünya Savaşı’ndan Sonra Güvenlik Çalışmaları

20. yüzyılın başı daha önce de belirtildiği gibi tüm dünya için büyük sorunların ve savaşların yaşandığı bir zaman dilimi olmuştur. 1. Dünya Savaşı’nın yaşanmasıyla beraber çeşitli egemen güçler dünya sahnesinden çekilirken yerlerini yeni devletlere ve haliyle yeni bir düzene bırakmışlardır. Yeni düzenin tam oturmaması ve birinci dünya savaşının artçı sarsıntıları 1940’ta 2. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi ve bu savaşta atom bombası kullanılması, küresel ölçekte bir tehlike meydana getirmiştir. Savaşa katılan ya da katılmayan birçok devleti etkilemiştir.

Bu yüzyılda, eskiden beri süre gelen savaş anlayışı değiştirmiştir. Yaşanan iki savaşın da geniş coğrafyalara yayılması, kıta ötesine geçmesi ve geniş kitleler için tehlike oluşturması, devletlerin bu tehditkâr ortamda birlikte hareket etmeleri gerektiğini ön plana çıkartmıştır. Güvenlik ancak işbirliği ile sağlanılabilir hale gelmiştir.

Değişen şartlar ve savaş algısının yanında Avrupa coğrafyasında “kolektif savunmanın ve güvenliğin” gerekliliğinin arka planında Sovyet (SSCB) tehdidi ve komünizm fikrinin yayılma tehlikesi yatmaktadır. Bu tehditlere maruz kalan Avrupa (özellikle Batı Avrupa), güvenliği sağlama yönünde birçok arayışa girmiştir. Brüksel Antlaşması, Batı Avrupa Birliği, Avrupa Savunma Topluluğu, Fouchet Planı gibi girişimlerde bu arayışın ürünleridir.⁴⁵

2. Dünya Savaşı’nın Şubat 1945 yılında sona ermesi ile beraber Avrupa’da bütünleşme çabaları iki ayrı yolda ilerlemiştir. Bunların ilkini, SSCB liderliğindeki

⁴⁴ Baylis, a.g.m., s. 69-85.

⁴⁵ Sinem Akgül Açıkmeşe ve Cihan Dizdaroğlu, (2013), *NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 2.

Doğu Bloğu oluşturmuş ve COMECON (Council for Mutual Economic Assistance) ile Varşova Paktı bu bloğun oluşumları olarak kabul edilmiştir. İkincisini ise ABD öncülüğünde Batı Bloğu oluşturmuş ve Avrupa'nın bir araya gelme sürecine hız kazandırmıştır.⁴⁶

Savaşın sonra, “işbirliği ve Avrupa’da güvenlik” alanında birçok girişim gerçekleşmiştir. Özellikle Winston Churchill’in Zürih Üniversitesi’nde gerçekleştirdiği ve Avrupa’ya, barış, güvenlik ve özgürlük bölgesine dönüştürmeyi arzulayan öğeler barındıran konuşması bu girişimlerde büyük oranda etkili olmuştur.⁴⁷ Batı Avrupa Birliği ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) bu alanda başlatılan etkili somut girişimler olmuştur.

Soğuk Savaş dönemi boyunca NATO, ABD’nin gölgesinde kalsa da Avrupa’da güvenlik anlamında en önemli yapı taşı olmuştur. Ancak savaşın sona ermesi Sovyet tehdidinin de sonlanması NATO’nun varlığını düşünülür hale getirmiştir. Bunun yanında Avrupa artık ABD gölgesinde bir güvenliği de sorgular duruma gelmiştir.⁴⁸ Avrupa’nın güvenliğini yine kendilerinin sağlaması gerektiği fikri bir kez daha belirmiştir. Ancak NATO Soğuk Savaş sonrasında –özellikle 1991’den itibaren- kendi içerisinde yaptığı değişim ve dönüşümlerle birlikte günümüzde bölgesel ve uluslararası sorunlar ile mücadele eden bir yapıya dönüşmüştür.⁴⁹

1.2.2.1. Batı Avrupa Birliği (BAB)

Avrupa kıtasında güvenlik sağlama çalışmaları Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) başta olmak üzere, diğer toplulukların da kurulmasından öncesine dayanmaktadır.

Avrupa kıtasında güvenlik adı altında yapılan somut girişimlerden biri, W. Churchill’in daha önce bahsedilen Zürih Üniversitesi’nde yaptığı konuşmadan sonra gerçekleşmiştir. Bu girişim 1947 tarihinde Almanya ve Fransa arasında imzalanan Dunkirk (Dunkerque) Anlaşması’dır.⁵⁰ İmzalanan bu anlaşma, Almanya ve Fransa arasında çıkması muhtemel bir savaşı önleyici nitelik taşıdığı ve aynı zamanda SSCB

⁴⁶ Dedeoğlu, a.g.e., s. 45.

⁴⁷ Dedeoğlu, a.g.e., s. 46.

⁴⁸ Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, a.g.e., s. 2.

⁴⁹ Açıkmeşe, Dizdaroğlu, a.g.e., s. 2.

⁵⁰ Dedeoğlu, a.g.e., s. 46.

etkisinin, Avrupa'daki devletlere yayılmasına karşı bir önlem olarak düşünüldüğünden, Avrupa'da güvenlik adına önemli bir adım niteliğinde olmuştur.⁵¹

1948 tarihinde ise Dunkirk Anlaşması'nın öncülüğünde, Avrupa'da öncelikli olarak işbirliğini sağlamak amacıyla, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg bir araya gelerek, Brüksel Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve ortak Savunma Antlaşması imzalamışlardır. Bu anlaşma özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa için büyük bir tehlike arz eden Sovyetlere karşı imzalanan ve 50 yıllık bir süreyi içeren askeri ekonomik ve sosyal alanda çok boyutlu bir işbirliğini kapsamaktaydı.⁵² 1948'in Mart ayında imzalanan bu anlaşma üyelerine “ dıştan gelen bir saldırıya karşı birbirlerine mümkün olan tüm askeri yardımı yapacaklarını taahhüt”⁵³ etmiştir.

Batı Avrupa Devletleri tarafından imzalanan Brüksel Antlaşması, değiştirilen Brüksel Anlaşması ismi ile birlikte 1954 tarihinde yeniden revize edilerek BAB'ın kurucu anlaşması niteliği kazanmıştır. Bununla birlikte BAB'a kolektif savunma ve diğer birçok sosyal alanda da işbirliği yetkisi verilmiştir. Evrensel ve Bölgesel olaylara müdahale etmesine dair düzenlemeler yapılmıştır.⁵⁴

İmzalandığı tarihten sonraki elli yıllık süreyi kapsayan BAB, üyelerden birine yapılan saldırıyı diğerlerine de yapılmış gibi kabul edilmesi gerektiği anlayışından hareket etmiştir.⁵⁵

BAB ile Avrupa'da güvenlik alanında bir girişimde bulunulmuşsa da bununla sınırlı kalmamıştır. BAB'ın kurucu anlaşması olan Brüksel anlaşması 1954 yılında revize edilip BAB oturmadan, 1949 yılında Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur. Aynı zamanda Rene Pleven tarafından açıklanan planda AKÇT üyesi altı devlet (Almanya, Fransa, Belçika Hollanda, İtalya ve Lüksemburg) “1952'de kurucu devletlerin ulusal ordularının üzerinde bir Avrupa savunma gücü yaratmayı hedefleyen

⁵¹ Muhammed Emin Kocaman, *Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın Gelişimi ve Türkiye'nin Rolü*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/273471>, s. 251-277, 2018.

⁵² Emine Akçadağ Alagöz, *Batı Avrupa Birliğinin Sonu*, <http://www.bilgesam.org/incele/779/-bati-avrupa-birligi%E2%80%99nin-sonu/#.WbEURnZJbIU>, 2018.

⁵³ McCormic, a.g.e., s. 99.

⁵⁴ Kamuran Reçber, *Batı Avrupa Birliği'nin Evrensel ve Bölgesel Barışı Korumada Üstlendiği Rol*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203586>, 2018.

⁵⁵ Kocaman, a.g.m., s. 251-277.

Avrupa Savunma Topluluğu Anlaşması imzalanmıştır.”⁵⁶ Ancak AST Fransa meclisinde kabul görmediği için hayata geçmemiştir.

1954 tarihinde BAB’ın temelini oluşturan Brüksel anlaşmasıyla birlikte ve “çeşitli BAB Bakanlar Konseyi Deklarasyonları’nda, BAB’ın NATO ile sıkı bir işbirliğine girmesi yükümü benimsenmiştir.”⁵⁷

BAB’a yüklenen görevler ve beklentiler ne kadar fazla olsa da, tam manasıyla savunma örgütü özelliği taşıyamamıştır. Özellikle NATO’nun daha fazla ön planda olmasıyla pasif bir yapıya bürünmüştür. BAB bu pasif yapısıyla 2000 yılına gelindiğinde sonlanmıştır ve Avrupa’nın güvenlik alanında tek oluşumu olarak NATO kalmıştır.⁵⁸

Avrupalı devletlerin güvenlik ve savunma adına görev yapan örgütü BAB’ın kademeli olarak AB’ye entegre edilmesi, ODGP gibi bir bölümün AB’nin üzerine oturduğu üç sütundan biri olmasına ve Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle güvenlikle ilgili konularda ABD ile yollarını ayırmasına yol açmıştır. Aynı zamanda Avrupa’ya has yeni bir güvenlik yapılanması konusunu meydana getirmiştir.⁵⁹

1.2.2.2. Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da güvenlik sağlama adına yapılan çalışmalardan biri olan ve günümüzde de önemini koruyan, bir başka oluşum Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)’ dur. Yaygın kullanımıyla NATO’ dur.

Savaşın getirdiği yıkım ve savaş anlayışının kıta ötesine geçmesi, kitle imha silahlarının kullanılması ve özellikle bu silahların tek elde (belirli ülkelerde) toplanması, daha önce de belirtildiği gibi aktörleri güvenlik için bir araya gelmeye mecbur bırakmıştır. NATO’da, bu güvenlik arayışının ve işbirliğinin ürünlerinden biri olarak, Soğuk Savaş döneminde Varşova Paktı’na alternatif olarak Batı Bloğu’ nun askeri kanadı olması görevi üzerine oluşturulmuştur.

⁵⁶ Emine Akçadağ Alagöz, (2010), *Batı Avrupa Birliği’nin Sonu*, <http://www.bilgesam.org/incele/779/-bati-avrupa-birligi%E2%80%99nin-sonu/#.WbEURnZJbIU>, 2018.

⁵⁷ Kamuran Reçber, “Batı Avrupa Birliğinin Uluslararası Hukuk Kişiliği”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s. 1-57.

⁵⁸ Kocaman, a.g.m., s. 251-277.

⁵⁹ İnat ve Cicioğlu, a.g.m., s. 430.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna gelindiğinde artık dünya iki kutuplu bir hal almıştır. ABD'nin öncülük ettiği Batı Bloğu ve Sovyetler Birliği'nin öncülük ettiği Doğu Bloğu ekseninde gelişen ve bu iki büyük gücün ekseninde şekillenen bir sistem dünyaya hakim olmuştur.

Savaşın ardından Sovyet tehdidinin yayılmasıyla birlikte, ABD savaş sonunda birliklerini Avrupa'dan çekmiş olmasına rağmen bölgeye geri dönmek zorunda kalmıştır.⁶⁰ ABD'nin Sovyetleri büyük bir tehdit olarak görmesi ve bölgeye geri dönmesinde, Stalin'in Doğu ve Orta Avrupa'da askeri olarak hüküm sürmesi, yine bu ülkelerde seçimlere dahil olması ve seçimleri büyük oranda etkilemesi ve Sovyet Rejimi'ne benzer tarzda totaliter bir yönetim hedeflemesi, Türkiye'ye boğazlar konusunda baskı yapması ve boğazların kontrolünü eline almak istemesi, diğer ülkelere de çeşitli baskıcı politikalar uygulaması etkili olmuştur.⁶¹

Bu doğrultuda başta ABD olmak üzere 4 Nisan 1948 tarihinde bir araya gelen 12 ülke, (Birleşik Krallık, Kanada, Portekiz, Fransa, Danimarka, Belçika, İtalya, İzlanda, Hollanda, Norveç, Lüksemburg) BM'nin 51. Maddesi ışığında hazırlanan ve toplamda 16 maddeden oluşan anlaşma metnini ABD'nin Washington şehrinde Kuzey Atlantik Anlaşmasını imzalamışlardır. Anlaşma 24 Ağustos 1949 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁶² Daha sonraki genişleme dalgalarıyla birçok devleti bünyesine almıştır. 1952 tarihinde Türkiye ve Yunanistan, 1954'te Batı Almanya – 1990 yılında Almanya'nın tamamı- 1982'de İspanya, 1999 yılında Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan, en büyük genişlemenin yaşandığı 2004 yılında ise Litvanya, Letonya, Estonya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan, Romanya, 2009'da Arnavutluk ve Hırvatistan'ın katılımlarıyla toplam 28 üyeli bir yapı halini almıştır.⁶³ Daha sonra üyelik için başvuru yapan Karadağ'ın, 2017 yılının Haziran ayında üye olmasıyla birlikte NATO, bugün 29 üyeli bir örgüt halini almıştır.⁶⁴ Karadağ'ın üyeliğinin resmen başlamasıyla birlikte coğrafi

⁶⁰ McCormick, a.g.e. s. 99.

⁶¹ Ali L. Karaosmanoğlu, (2014), "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 40, s. 3-38.

⁶² *Nato Nedir? Nato Üyesi Ülkeler Hangileridir?*, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/06/16/nato-nedir-nato-uyesi-ulkeler-hangileridir>, 2018.

⁶³ Michael G. Roskin ve Nicholas O. Berry, (2015), *Uluslararası İlişkiler*, Çev. Özlem Şimşek, Adres Yayınları, 2. Baskı, Ankara, s. 341.

⁶⁴ *Karadağ Resmen Nato Üyesi Oldu*, (2017), <https://www.ntv.com.tr/dunya/karadag-resmen-nato-uyesi-oldu>, 2018.

etki alanı da artan NATO, Bosna Hersek'e ait olan 20 km²'lik bir alanın dışında İtalya'dan Yunanistan'a varan tüm Adriyatik Kıyıları'na etki eder hale gelmiştir.⁶⁵

NATO Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa'da en önemli güvenlik yapılanması olmuş ve bu görevini yerine getirmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte güvenliği tehdit eden unsurlar (SSCB ve Komünizm) her ne kadar ortadan kalmış olarak görünse ve NATO'nun varlığı sorgulanır hale gelse de ona duyulan ihtiyaç hissi sona ermemiştir. Özellikle AB'nin hemen yanı başında Yugoslavya'nın dağılmasıyla beraber o bölgede ortaya çıkan istikrarsız ortam, NATO'ya ve onun maddi manevi kaynaklarına duyulan ihtiyacı yinelemiştir.⁶⁶

1990'lı yıllara kadar AB, kendine yetebilecek bir askeri güç oluşturamadığı ve güvenlik noktasında biraz zayıf kaldığından dolayı bu noktalarda NATO'dan medet ummuş ve bu sebeple NATO ile arasında herhangi bir problem yaşanmamış ve ikisi arasındaki en iyi zamanlar yaşanmıştır. Ancak 1990'ların sonunda patlak veren Kosova Krizi sırasında AB'nin "askeri güvenlik" politikasında yaptığı değişiklikler, ikisi arasındaki bu ilişkiyi zedelemiştir. İkili arasında daha resmi ve tamamlayıcı nitelikte bir bağ kurulması amacıyla 2002'nin Aralık ayında AGSP üzerine AB-NATO Deklarasyonu yayınlanmış olup, ilişkiler belirli ilkeler (karşılıklı danışma, diyalog, işbirliği, şeffaflık, eşitlik, her iki örgütün karar alma özerkliğine ve iki örgütün üyelerinin çıkarlarına saygı, üyeler arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü ve ilişkilerde kuvvet kullanımı vb.) temeline dayandırılmıştır.⁶⁷

1.3. AB'NİN DIŞ TİCARET POLİTİKASI

Ticaret, bir devletin varlığı sürdürebilmesinin –özellikle ekonomik olarak- olmazsa olmazları arasındadır. Tarihe bakıldığında ticaret ile uğraşan devletlerin diğerlerine karşı ekonomik olarak daha güçlü oldukları ya da ticaret yolları üzerinde olan bir devletin her zaman daha avantajlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda günümüzde de devletler, devletvari oluşumlar ve uluslararası çeşitli örgütler, bir şekilde ekonomik odaklı ilişki geliştirmektedir. Bu ilişkilerin birçoğu ticaret ve ticari politikalar üzerinden yürütülmektedir.

⁶⁵ Karadağ'ın NATO üyeliği bugün resmen başladı, <http://tr.sputniknews.com/avrupa/201706051028755607-karadag-nato-uyeligi-resmen-basladi/>, 2018.

⁶⁶ Açıkmeşe, Dizdaroğlu, a.g.e., s. 3.

⁶⁷ Açıkmeşe, Dizdaroğlu, a.g.e., s. 3-4.

Kendine özgü bir yapılanması olan AB'nin, daha önce de belirttiğimiz gibi kuruluş amacının temelinde savaşlar nedeniyle bozulan ekonomiyi rahatlatma, kömür ve çeliğin kontrolünü sağlama düşüncesi yer almıştır.

AKÇT'nin oluşturulmasıyla beraber Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden toparlanması için hayati önem taşıyan kömür ve çeliğin kontrolü için “geniş pazar” imkanı savunulmuştur. “Ortak Pazar” birliğin ilerlemesini sağlayacak bir mekanizma olarak görülmüştür.⁶⁸ Kurucu anlaşma metinlerine eklenen maddeler ile birlikte bu düşünce somutlaştırılmıştır. Ortak pazar, ortak para, gümrük birliği bu düşüncenin ürünleridir.

1.3.1. AB'nin Ortak Pazarı ve Rekabet Politikası

Avrupa'da 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bozulan ekonomiyi düzeltme ve ekonomik entegrasyonun sağlanmasına yönelik düşünce anlayışı ile doğan AB'de ekonomi kavramı, günümüze kadar olan süreçte de önemli yer tutmuştur. İlk olarak Roma Anlaşması ile ekonomiye verilen önem daha sonraki aşamalarda da kademeli olarak geliştirilmiştir.

“Roma Antlaşması'nın 2. ve 3. maddelerinde ekonomik entegrasyona verilen öncelik açık bir şekilde belirtilmiştir.”⁶⁹

Madde 2: Topluluğun görevi, ortak bir pazarın kurulması ve üye devletlerin ekonomik politikalarının giderek yaklaştırılması yoluyla Topluluğun bütününde ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir şekilde geliştirilmesini, sürekli ve dengeli bir büyümeyi, daha fazla istikrarı, yaşam standardının hızla yükselmesini ve Topluluğun bir araya getirdiği Devletler arasında sıkı ilişkilerin kurulmasını sağlamaktır.

Madde 3: Madde 2'de belirtilen amaçlara ulaşmak üzere işbu Antlaşmada öngörülen şartlara ve takvime uygun olarak Topluluğun göstereceği faaliyetler:

(a) Üye Devletler arasında gümrük vergileri ve malların ithal ve ihracındaki miktar kısıtlamaları ve eş etkili diğer tüm tedbirlerin ortadan kaldırılmasını,

(b) Üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin ve ortak bir ticaret politikasının oluşturulmasını,

⁶⁸ Dedeoğlu, a.g.e., s. 48.

⁶⁹ McCormick, a.g.e., s. 245.

- (c) Üye devletlerarasındaki kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına ilişkin engellerin ortadan kaldırılmasını,
- (d) Tarım alanında ortak bir politikanın oluşturulmasını,
- (e) Taşımacılık alanında ortak bir politikanın oluşturulmasını,
- (f) ortak Pazar içinde rekabetin bozulmasını sağlayacak bir sistemin kurulmasını,
- (g) Üye devletlerin ekonomik politikalarının koordinasyonuna ve ödemeler dengesindeki bozuklukların giderilmesine imkan verecek usullerin uygulanmasını,
- (h) Üye devletler ulusal mevzuatının, ortak pazarın işleyişinin gerektirdiği ölçüde birbirine yaklaştırılmasını,
- (i) işçilerin istihdam imkanlarını iyileştirmek ve yaşam standartlarının yükseltilmesine katkıda bulunmak amacıyla bir Avrupa Sosyal Fonunun kurulmasını,
- (j) Topluluğun ekonomik büyümesini yeni kaynaklar yaratarak kolaylaştırmaya yönelik bir Avrupa Yatırım Bankasının Kurulmasını,
- (k) Ticareti artırmak ve ekonomik ve sosyal kalkınma çabasını birlikte sürdürmek amacıyla denizaşırı ülke ve topraklar ile bir ortaklık kurulmasını, kapsar.⁷⁰

Bu maddeler üyeler arasında tarife dışı engellerin kaldırılması, ortak gümrük tarifesi uygulanması, ortak vergi politikası uygulanması ve ortak tarım politikası uygulanması gibi birliğin ekonomik entegrasyonunun temelini oluşturmuşlardır.⁷¹ Bu maddeler ile üyelerin rahat bir şekilde üretim ve ticaret yapabilmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda ortak pazarın oluşmasına zemin hazırlanmıştır.

1957 tarihli Roma Anlaşması, üye devletlere gümrük sınırlarının kaldırılmasına ve AET üyesi olmayan ülkelerden gelen ürünler için ortak bir gümrük tarifesi uygulanmasına imkan vermiş ve bu hedefe ancak 1 Temmuz 1968 tarihinde ulaşılmıştır. 1985 tarihine gelindiğinde ise Jacques Delors başkanlığındaki Komisyon, topluluk içerisinde (AET) serbest dolaşımın önündeki tüm fiziksel, teknik ve vergiyle ilişkili engellerin 7 yıl içerisinde kaldırılmasını öngören ve daha çok “Beyaz Kitap”⁷² (White Paper) olarak bilinen, bir rapor yayınladı. Bu girişim 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi’

⁷⁰ Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma, <http://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf>, 2018.

⁷¹ Beril Dedeoğlu, (1996), *Adım Adım Avrupa Birliği*, 1. Baskı, Çınar Yayınları, İstanbul, s. 81.

⁷² Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve belirli konudaki birlik eylemine yönelik somut öneriler içeren belgelerdir. “Temel AB Terimleri”, https://www.ab.gov.tr/files/rehber/10_rehber.pdf, 2018.

nin de temelini oluşturmuştur. Tüm bu çalışmalar 1992 yılının sonuna kadar ortak bir pazar oluşumunu gerektirmekteydi.⁷³

⁷³ Pascal Fontaine, (2013), *AB Nedir?*, Avrupa Komisyonu Basım – Yayın, ev: Avrupa Birliği İletişim Destek Programı, s.39, https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/ABnedir_kitap_final_TR.pdf, 2018.

İKİNCİ BÖLÜM

AB VE ÇİN İLİŞKİLERİ

2.1. TARİHSEL SÜREÇTE AVRUPA VE ÇİN İLİŞKİLERİ

Asya-Pasifik coğrafyasında yer alan birçok devlet, büyümlü atmosferleri ile tarihin hemen her dönemi ilgi çekici konumda olmuşlardır. Kendine has gizemli yapıları, tarih ve kültürleriyle özellikle Avrupalı devletlerin ilgisini çekmişlerdir. Gelişen sanayi ve teknolojiye bağılı olarak bu ilginin temelini daha sonraları hammadde ve pazar arayışları oluşturmuştur. İlgi odağı olan bu devletlerden Çin ise her zaman bir adım önde olmuştur.

2.1.1. Avrupalı Devletlerin Çin ile Tanışması

Avrupa'nın Çin ile ilişkileri çok eskiye dayanmaktadır. Coğrafi Keşiflerden sonra yaşanan ve birçok tarihinin “Vasco da Game Çağı” ya da “Colomb Devri” şeklinde isimlendirdikleri ve aynı zamanda 1500’lü yıllardan sonrasını kapsayan üç yüz- dört yüz yıllık bu süreçte “Avrupa Hegemonyası” yavaş yavaş bu coğrafyaya yerleşmiştir.⁷⁴

Avrupa ve Çin’in tanışma hikayesi bir başka kaynakta, Barış Adıbelli’nin “Pax Sinica” adlı kitabında ise şu şekilde ele alınmaktadır.

Marco Polo gibi gezginlerin bu coğrafyaya yaptığı seyahatler Avrupa’nın Çin ile tanışmasına vesile olmuştur. Polo’nun yaptığı seyahatler sonucunda Avrupa’ya geri dönmesi ve bu seyahatleri anlatması, Çin’in Avrupa’da daha fazla bilinmesine aracılık etmiştir. Buradan gelen ürünler Avrupa tezgâhlarında yerlerini almaya başlamıştır.⁷⁵

Marco Polo’nun gezileriyle birlikte oluşturduğu bu kapı, gelecek asırlarda bu coğrafyanın kültürü ve sanatının da Avrupa kıtasına taşınmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda, Sovyetler Birliği gibi devletler AB’yi (o dönemki ismi Avrupa Topluluğu) tanımazken Çin ise onunla temas kurmaktan çekinmemiştir. Başlayan bu ikili ilişkinin ilerlemesi ve gelişmesinde “Kültür Devrimi’nin”⁷⁶ sona ermesi ve Çin’in “Açık Kapı Politikası”⁷⁷ büyük rol oynamıştır. Bütün bunlar çerçevesinde AB ve Çin’in diplomatik

⁷⁴ Paul Kennedy, (2013), *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Düşüşleri*, Çev: Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, s. 52.

⁷⁵ Barış Adıbelli, (2009), *Pax Sinica*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, s. 255.

⁷⁶ 1966-76 yılları arasında Mao Zedung’un Kapitalizme karşı Çin’de başlattığı değişim ve dönüşüm hareketidir.

⁷⁷ 1978 yılında Deng Xiaoping’in resmi olarak yürürlüğe soktuğu ve yabancı sermayenin ülkeye girmesini sağlayan politikadır.

temaslarının başlaması 1975 tarihinde gerçekleşmiştir. Her iki aktörde ikili ilişkide ve uluslararası alandaki tavırlarına karşı birbirine saygı göstereceklerini vurgulamışlardır.⁷⁸

2.1.2. Gelişen AB- Çin İlişkileri

Bugün, 1,382 milyar toplam nüfusu ve 9,6 milyon km² ülke toprağı⁷⁹ ile dünyanın en büyük ülkelerinden biri olan Çin, küresel ekonomide de, tekrar büyük bir güç konumunu elde etmiştir. Tarih sahnesinde ise Çin, Qin Hanedanlığı (M.Ö. 221) döneminde Asya'nın askeri ve ekonomik olarak büyük bir gücü haline gelmiştir. Han Hanedanlığı (M.Ö. 206-M.S. 220) döneminden 16. yüzyıla kadar olan süre içinde de dünyada teknoloji alanında öncü konumunu almıştır. Aynı zamanda bu bin yıldan fazla sürede ise “Gayri Safi Yurt İçi Hasıla” (GSYH) ile hesaplanan ekonomik başarıda, Batı Avrupa'nın önünde yer almıştır. Daha sonraki dönemlerde ise -Ming ve Qing Hanedanlıkları döneminde- ekonomik olarak büyük bir durgunluk dönemi yaşamış ve kendini dış dünyaya kapatmıştır. Çin'in kendini dış dünyaya kapattığı bu dönemde ise Avrupa ekonomik olarak bir atılıma geçmiştir. 1500'lü yıllara gelindiğinde Avrupa ekonomik olarak (GSYH olarak ölçüm yapıldığında) Çin ile aynı seviyeye ulaşmıştır. Çin'in kendini uluslararası alandan soyutlaması ve içe dönük politika izlemesi 19. yüzyılın ilk evrelerinde Avrupa'nın ve Japonya'nın buraya işgal politikaları uygulanmasıyla sonuçlanmıştır. Bunun somut getirisi ise 1839-1842 tarihleri arasında patlak veren Afyon Savaşı sonucunda Çin, Hong Kong'u İngiltere'ye bırakmak zorunda kalmasıdır. Artık iyice eski ekonomik gücünü kaybeden Çin, kademeli olarak kıyılardaki önemli yerleşim yerlerini ve limanları yabancı güçlere bırakmak zorunda kalmıştır. Bu kötü gidişat 1911 yılında imparatorluğun çökmesiyle sonuçlanmıştır.⁸⁰

Çin'in 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti olarak yeniden doğmasıyla birlikte Çin Komünist Partisi'nin yönetimi altında gelişme göstermiştir. O dönemden sonraki tek hedefi ise Batı'nın gelişmişlik seviyesine yetişmek ve yeniden dünyanın teknolojik ve ekonomik olarak öncü ülke konumuna erişmek olmuştur.⁸¹

⁷⁸ Adıbelli, a.g.e., s. 255.

⁷⁹ *Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Künyesi*, <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa>, 2018.

⁸⁰ Rasim Yılmaz ve Cüneyt Koyuncu, (2005), *Çin: Dragon Ekonomisinin Önlenelemeyen Yükselişi*, Ekin Yayınları, Bursa, s. 2-3.

⁸¹ Yılmaz ve Koyuncu, a.g.e., s. 4.

AB ve Çin ilişkilerinin gelişmesine Çin'in ABD ile olan ilişkileri aracılık etmiştir. 20. yüzyılın süper gücü olan ABD aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin en büyük karşıt gücüydü. Nitekim sistemdeki alternatif güç ve müttefik arayışları ABD'ye Çin'i kaçırlımayacak bir fırsat sunmuştur.

Henry Kissenger'in 1971 yılında Pekin'e yaptığı özel seyahat ve bu olayın akabinde 1972'de ABD başkanı Nixon'un Çin'e yaptığı resmi ziyaret, Çin'i bir şekilde Sovyet karşıtı bir oluşumun içine çekmiştir.⁸²

AB ve Çin ikilisinin bu çerçeve dahilinde 1975 yılında resmi ilişkilerinin başlamasından ardından aralarında bir çok resmi düzeyli ziyaret gerçekleşmiştir. Resmi ziyaretlerin başlamasının ardından ilişkiler genel olarak ekonomi ve ticarete dayalı şekilde devam etmiştir.

Aşağıda verilen iki farklı tabloda, AB ve Çin arasındaki ticari ilişkiler somut olarak görülmektedir.

Tablo 2.1: Çin'in 1995-2001 Yılları Ana Ticaret Ortakları (İhracat Fob Fiyatlarıyla Toplamının %'si)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ABD	16,6	17,7	17,9	20,7	22,8	20,9	20,4
AB	12,9	13,1	13,0	15,3	15,5	15,3	15,4
Almanya	3,8	3,8	3,6	4,0	4,0	3,7	3,7
Hollanda	2,2	2,3	2,4	2,8	2,8	2,7	2,7
İngiltere	1,9	2,1	2,1	2,5	2,5	2,5	2,5
Fransa	1,3	1,3	1,3	1,5	1,5	1,5	1,4
İtalya	1,4	1,2	1,2	1,4	1,5	1,5	1,5
Hong Kong	24,7	21,8	24,0	21,1	18,9	17,9	17,5
Japonya	19,1	20,5	17,4	16,2	16,6	16,7	6,9
G. Kore	4,5	5,0	5,0	3,4	4,0	4,5	4,7
Tayvan	2,1	1,9	1,9	2,1	2,1	2,0	1,9
Endonezya	1,0	1,0	1,0	0,6	0,9	1,2	1,1
Malezya	0,9	0,9	1,1	0,9	0,9	1,0	1,2
Singapur	2,4	2,4	2,4	2,1	2,3	2,3	2,3
Rusya	1,1	1,1	1,1	1,0	0,8	0,9	1,0
Kanada	1,0	1,1	1,0	1,2	1,1	1,3	1,3
Avusturalya	1,1	1,1	1,1	1,2	1,4	1,4	1,3
LatinAmerika	2,5	2,4	2,6	2,6	2,7	2,9	3,1
Afrika	1,3	1,4	1,4	1,8	2,1	1,7	1,9

Kaynak: Rasim Yılmaz, Cüneyt Koyuncu, (2005), *Çin: Dragon Ekonomisinin Önlenelemeyen Yükselişi*, Ekin Yayınları, Bursa, s. 42

⁸² Adıbelli, a.g.e., s. 255.

Tablo 2.1’de de görüldüğü gibi Çin’in 1995-2001 yılları arasında en büyük ticari ortaklarını ABD’den sonra AB ve bazı AB üyesi ülkelerin oluşturduğu görülmektedir. Çin hem doğrudan AB ile ticari ortaklığını yürütmüş hem de üyeler bazında ticari ortaklık sürdürmüştür.

Tablo 2.2: AB’nin Çin İle Ticareti (2015 - 2016 Yılları)

	Çin’den İthalat	Çin’e İhracat	Denge
2016 mal ticareti (Milyar Euro)	344.6	170.1	-174.5
AB toplamının yüzdesi	20.2 %	9.7 %	
2015 hizmet ticareti (Milyar Euro)	26.4	37.3	+10.9
AB toplamının yüzdesi	3.9 %	4.4 %	

Kaynak: Anna SAARELA, (2017), *Çin’in Dönüşümü ve Küresel Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık, Avrupa Parlamentosu Dış Politika Direktörlüğü Raporu*, Çev: Feyzi Özcan, İyi Düşün Yayınları, İstanbul, s.111

Tablo 1.2’de ise Çin’in 2015-2016 yılları arasında doğrudan AB ile olan ticaret ilişkisi (ithalat ve ihracat) görülmektedir. Tabloda yer alan AB’nin gerçekleştirdiği ithalat verilerine bakıldığında, AB’nin, Çin’in ürünlerini rahatça satabildiği bir pazar olduğu görülmektedir.

2.1.2.1. AB- Çin Zirveleri

1975 yılında Çin ve AB’nin (o dönem AET) ilk resmi temaslarının başlamasının ardından 1978 yılında ikili arasında imzalanan ticaret anlaşması iki aktörün ilişkilerini kuvvetlendirmiştir. Çin ve AB bu anlaşma neticesinde birbirine karşı daha ayrıcalıklı hale gelmişlerdir. 1985’e gelindiğinde ise “endüstri, bilim, teknoloji, enerji, ulaşım ve çevre” konularını ve bu konuların birlikte geliştirilmesini içeren, ticaret ve ekonomik iş birliği anlaşması imzalanmıştır. İkilinin resmi ilişkileri 1988 yılında karşılıklı olarak birbirlerine diplomatik temsilci göndermeleriyle bir seviye ileri taşınmıştır. 1989 yılında patlak veren Tiananmen Meydanı’ndaki protestoların ardından ilişkiler 1994’e kadar sekteye uğramış ancak 1994 (Yeni Asya Stratejisine Doğru) ve 1995 (Çin- Avrupa İlişkileri İçin Uzun Vadeli Bir Politika) yıllarında yayınlanan bazı ortak belgelerle birlikte ikili ilişki, yeni ve dinamik bir döneme girmiştir. Bununla birlikte 1996 yılında ise Çin yönetiminin “insan hakları” konusuyla alakalı diyalog isteği Çin- AB ikilisinin arasındaki bağı ve ortaklığı güçlendirmiştir. 1998 yılında

yayınlanan başka bir bildiri ile (Çin İle Kapsamlı Bir Ortaklık İnşa Etme) ilişkiler ilerlemiş 2001 yılında kapsamlı ortaklık şeklini almıştır. 1998 yılında yayınlanan bildiriye ek olarak farklı bir önemli gelişme daha yaşanmış ve günümüze kadar birçok kez gerçekleştirilen AB-Çin Zirveleri'nin ilki düzenlenmiştir. Daha sonra belirli aralıklarla (olağan düzenlenen yıllık zirveler ve farklı zamanlarda düzenlenen olağan dışı zirveler) düzenlenen bu zirveler ikilinin birbirlerine karşı fikir beyanı ve paylaşımlarda bulunduğu önemli resmi bir ortam halini almıştır.⁸³ Çin ile AB arasındaki bu zirveler, değişik konu ve gündem maddeleri ekseninde her yıl yapılmaktadır. *Yıllık zirvelerin yanı sıra, 60'tan fazla üst düzey diyalog, ikili işbirliğinin geniş kapsamlı kapsamını yansıtmaktadır.*⁸⁴ Başlangıç tarihinden günümüze kadar 20 olağan yıllık zirve düzenlenmiştir. Bu yıllık zirvelerin bazıları (2012 yılından sonra düzenlenen zirveler) ve onların önemli gündem maddeleri aşağıda verilen şekilde gerçekleşmiştir.

2012'den İtibaren Düzenlenen Zirveler

15. AB- Çin Zirvesi 2012 yılında Brüksel'de yapılmıştır. Zirveye o dönem ki AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ve Çin başbakanı Wen Jiabao katılmıştır. İkili arasında ticari konularda (karşılıklı ithalat ve ihracat) görüşmeler yapılmıştır. AB tarafı zirvede Çin ile olan ticaret hacmini vurgulamıştır. Çin ise bu zirvede, daha önce Avrupa'da yaşanan ekonomik kriz ile ilgili endişelerini dile getirmiş, yardım teklifinde bulunmuştur. Aynı zamanda Çin başbakanı Wen Jiabao “Çin’e karşı uygulanan silah ambargosunun kaldırılmasını ve Çin Piyasa Ekonomisi statüsünün tam olarak tanınmasını istediklerini” dile getirmiştir.⁸⁵

16. AB-Çin Zirvesi 2013 yılında Pekin’de düzenlenmiştir. Çin başbakanı Xi Jinping ve başbakan yardımcısı Li Keqiang, AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ve AB Konseyi Başkanı Herman Van Rompoy katılmıştır. Zirvenin gündem maddelerini her zaman olduğu gibi öncelikli olarak AB-Çin ilişkileri oluşturmuştur. “Ticaret, yatırım, pazarlara erişim, insan hakları, inovasyon, şehirleşme, yönetim, tarım, enerji, iklim değişikliği, kültürel değişim programları” ise diğer gündem

⁸³ Emine Akçadağ Alagöz, (2016), “Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB-Çin İlişkileri”, *U.U. International Journal of Social Inquiry / U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2, s. 33-56, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/284938>, 2018.

⁸⁴ Anna Saarela, (2017), *Çin'in Dönüşümü ve Küresel Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık*, Avrupa Parlamentosu Dış politika Direktörlüğü Raporu, Çev: Feyzi Özcan, İyi Düşün yayınları, İstanbul, s. 98.

⁸⁵ AB- Çin Zirvesi Brüksel’de Başladı, <https://www.youtube.com/watch?v=4WcYtl6Fnrg>, 2018.

maddelerini oluşturmuştur. Bunlara ek olarak Suriye'deki kriz ve kültürel gelişmeler ve bölgesel meseleler konularında da, liderler değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu zirvenin önemli bir yanı da AB-Çin ikili yatırım anlaşması müzakerelerinin başlatılmasıdır. Bu yatırım anlaşması, AB'nin tarihsel sürecinde bireysel olarak yaptığı ilk yatırım anlaşması niteliği taşımaktadır. Anlaşma iki tarafında ticaret hacmini artırmayı amaçlamıştır.⁸⁶

17. AB-Çin Zirvesi 2015 yılında Temmuz ayında Brüksel'de gerçekleştirilmiştir. Zirveye, AB tarafını temsilen Avrupa Konsey başkanı Donald Tusk ve Avrupa Komisyonu başkanı Jean-Claude Juncker, Çin tarafını temsilen Başbakan Li Keqiang katılmıştır. Zirve, AB-Çin diplomatik ilişkilerinin 40. yıl dönümünde yapıldığı için ayrı bir önem taşımaktadır.⁸⁷ İkilinin birlikte onayladığı karara göre Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol" önerisi ile Juncker Planı kenetlenerek AB ve Çin için ortak bir fon oluşturulması kararlaştırılmıştır. Zirvede konuşulan diğer gündem maddeleri "Çin-AB yatırım anlaşması üzerinde tez zamanda uzlaşılması gerektiği, iklim değişikliği konusundaki iş birliğinin derinleştirilmesi ve enerji birliği konusunda gidişat planının belirlenmesi, haberleşme teknolojileri alanında diyalog ve işbirliğinin derinleştirilmesidir." Aynı zamanda zirvede ele alınan diğer önemli konular ise 2015 yılının sonuna kadar iki taraftan diplomatların karşılıklı olarak "vize muafiyetine dair bir anlaşma imzalanması ve Çin ile AB arasında hukuki işlemlere yönelik bir diyalog sisteminin oluşturulmasıdır."⁸⁸

2016 yılının Temmuz ayında Pekin'de düzenlenen 18. AB-Çin Zirvesi'nde önceki zirvelerde yapılan uygulamadan farklı olarak "ortak zirve bildirisi" yayınlanmamıştır. Bunun nedenlerinden ilki, zirvenin " Güney Çin Denizi İhtilafı" ile alakalı kararların ilan edilmesiyle aynı zamana denk gelmesi, ikincisi ise ikilinin arasındaki ticari ilişkilerde baş gösteren ve hızla büyüyen ayrışmalar, olarak yorumlanmıştır. Zirvede Çin, AB kanadının, "Çin'in Pazar Ekonomisi Statüsünün" tanınmasına yönelik çalışmalarda bulunmuş fakat konuyla ilgili olarak ikili arasında

⁸⁶ 16. AB- Çin Zirvesi Pekin'de Başladı, <https://www.haberler.com/16-ab-cin-zirvesi-pekin-de-basladi-5331140-haberi/>, 2018.

⁸⁷ EU-China Summit, Brussels, <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/06/29/>, 2018.

⁸⁸ 17. AB- Çin Zirvesi Yapıldı: İşte Yayınlanan Ortak Deklarasyon, <http://www.abhaber.com/17-ab-cin-zirvesi-yapildiiste-yayimlanan-ortak-deklarasyon-english/>, 2018.

anlaşma sağlanamamıştır. Aynı zamanda bu zirvede, 2017 yılı “AB – Çin Mavi Yılı”, 2018 yılı ise “AB- Çin Turizm Yılı” olarak beyan edilmiştir.⁸⁹

AB-Çin olağan yıllık zirvelerinin 19.su 2 Haziran 2017 tarihinde Brüksel’de, ikili ilişkiler, savunma, ticaret, göç ve iklim değişiklikleri ana gündem maddeleri ile birlikte gerçekleşmiştir. Çin Başbakanı Li Keqiang, zirvede AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve AB Konseyi Başkanı Donald Tusk ile birlikte görüşmüş olup, Çin ve AB arasında görüş ayrılığı bulunan konuları (zirve öncesinde üzerinde konuşulması planlanan konular Çin’in Güney Çin Denizi’nde artan askeri faaliyetleri, ülke genelindeki insan haklarına yönelik genel vaziyetler, Çin pazarına rahat erişim ve Çin’in AB’den uzun bir süredir talepte bulunduğu serbest piyasa ekonomisi statüsünün tanınması talebi) zirve çerçevesinde ele almışlardır.⁹⁰

AB-Çin zirveleri’ nin 20. ise – en son gerçekleştirilen- 16-17 Temmuz 2018 tarihinde yapılmıştır. Zirveye Çin’i temsilen Çin Başbakanı Li Keqiang, AB tarafından ise AB Konseyi Başkanı Donald Tusk ve Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker katılmış ve görüşmeler yapılmıştır. Temmuz ayında (16-17) gerçekleştirilen 20. olağan AB-Çin Zirvesi’nde, önceki zirvelere nazaran daha fazla iş ve ticaret odaklı görüşmeler yapılmıştır. Öyle ki, zirve öncesinde gazetecilere açıklama yapan Donald Tusk, AB, Rusya, ABD ve Çin’e yaptığı çağrıda “var olan dünya ticaret sistemini yerle bir etmek yerine reformize etmek gerektiği” ifade etmiştir. Aynı zamanda zirve tarafları, görüşme sonunda yapılan basın toplantısında “serbest ticaret normlarını koruma konusunda” fikir birlikteliği sağladıklarını duyurmuşlardır. Bununla birlikte yine aynı basın toplantısında başbakan Keqiang, AB ve Çin’i küresel ticaretin iki “istikrarlı” aktörü olarak nitelemiştir. Zirvede yapılan açıklamalarda öne çıkan bir başka özellik ise tarafların “sorumluluk, öngörülebilirlik ve uyumluluk” maddelerine vurgu yapmaları olmuştur.⁹¹

Çin, 2013 yılında “Kuşak ve Yol” isimli projesinin ardından dış pazarlar için anahtar üretmenin yollarını aramış ve “rekabetçi bağlantı stratejisini” başlatmıştır. Çin’in bu girişimi dış politika belirlemede önemli bir unsur halini almıştır.⁹² Bu

⁸⁹ Saarela, a.g.e., s. 100.

⁹⁰ AB-Çin Zirvesine Doğru, <https://www.haberler.com/ab-cin-zirvesi-ne-dogru-9683674-haberi/>, 2018.

⁹¹ Sertaç Aktan, (16.07.2018), *Trump’ın Ticaret Politikaları AB ve Çin’i Yakınlaştırıyor*, <http://tr.euronews.com/2018/07/16/trumpin-ticaret-politikalar-ab-ve-cin-i-yakinlastiriyor>, 2018.

⁹² Kadir Temiz ve Murat Öztuna, (24.07.2018), *Trump Etkisi AB İle Çin’i Yakınlaştırıyor*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-etkisi-ab-ile-cini-yakinlastiriyor/1212576>, 2018.

nedenle son yıllarda yapılan zirvelerde – ki Kuşak ve Yol Girişimi 2013 yılında ortaya atılmıştır- ekonomik ilişkiler ve ticari ortaklıklar önemli gündem maddelerini oluşturmuştur. AB ve Çin'in ilişkisi, ortaya atılan bu girişimden sonra daha önemli hale gelmiş ve diğer uluslararası aktörler tarafından da benimsenmiş, alternatif pazar ve ortak arayışına başlanmıştır.

Uluslararası alanda partner arayan bu aktörler arasında ABD, ilk sırada yer almaktadır. Çünkü ABD ve Çin arasında ekonomik yarış gün geçtikçe ilerlemekte ve merkezinde ticaret olan bir savaşa doğru evirilmektedir. Netice itibariyle Çin'in AB ile gelişen ilişkisi, bir bakıma Pekin'in ABD'ye karşı oluşturmaya çalıştığı alternatif bir güç ve ortaktır.⁹³

2.2. AB VE ÇİN'İN DIŞ POLİTİKA BAĞLAMINDA İLİŞKİLERİ

1975 yılında ilk resmi temasları başlayan AB ve Çin'in ilişkileri, dış politika çatısı altında siyasi, askeri ve ekonomik olarak farklı zeminlerde çok boyutlu olarak devam etmektedir. Bu sınıflandırma ikili arasındaki ilişkiyi anlamak ve daha nitelikli değerlendirme yapabilme açısından oldukça önemlidir.

2.2.1. Çin'in AB Politikası

Avrupa ile ilişkisi çok eskilere dayanan Çin'in, bugün Akdeniz'de izleyeceği siyaset açısından AB önemli bir noktadadır. Öyle ki Sovyet Rejimi döneminde, Rusya ve rejimin altındaki diğer devletler AB'yi, (o dönemde Avrupa Topluluğu) tanımazken Çin, AB ile temaslara başlamıştı. Bu temaslarda Çin'in benimsediği “Açık Kapı” politikası etkili olmuş ve ilişkilerin kısa sürede gelişmesini sağlamıştır. Bu bağlamda 1975'teki ilk temasların ardından ikili, uluslararası zeminde birbirlerine karşı gösterecekleri tutum ve davranışlarda kendilerine bir çerçeve belirlemiştir. Bu neticede dönemin bir getirisi ve aynı zamanda uluslararası güç sistemindeki dengeleri sağlamanın gereği olarak Çin'i, ABD ile Sovyet Rejimi'ne karşı bir birlikteliğe, bir diğer ifadeyle ortaklığa yöneltmiştir. 1978 yılından itibaren ise Çin, Sovyetler ve onun etkisindeki ülkeler hariç bütün ülkelerle temasları içeren aktif bir siyasi yol izlemeye yöneltmiştir. Bu doğrultuda AB ile Çin arasında, 3 Nisan 1978 tarihinde bir ticaret

⁹³ Kadir Temiz ve Murat Öztuna, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-etkisi-ab-ile-cini-yakinlastiriyor/1212576>, 2018.

anlaşması imzalanmıştır.⁹⁴ İlk ticaret anlaşmasının imzalanmasını müteakiben 1985 yılında imzalanan “Ekonomi ve Ticari İşbirliği Anlaşması” imzalanarak ikili arasındaki ekonomik işbirliğinin ileri bir seviyeye taşınması ve ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.⁹⁵ İmzalanan bu anlaşma ile birlikte her yıl bir araya gelecek “ortak bir komisyon” oluşturulmuştur. Daha sonra Çin ve AB arasında, genel olarak imzalanan ticaret anlaşmalarıyla ilgili yaşanan sorunları konuşma üzere, üst düzey görüşmeler ve toplantılar gerçekleştirilmiştir. 1980’li yıllarda yaşanan bir başka önemli adım ise Çin Meclisi ve Avrupa Meclisi’nin karşılıklı şekilde milletvekilleri göndererek ilişkilerini bir üst düzeye taşımak olmuştur. 1980’lerin sonuna gelindiğinde Çin ve AB arasındaki ilişkiler duraklama noktasına gelmiştir. İlişkilerin bu noktaya gelmesinde Çin’de yaşanan “Tiananmen Olayları” etkili olmuştur.⁹⁶

Tiananmen Olayları, 1989 yılında Çinli öğrencilerin demokrasi talepleri doğrultusunda, başkent Beijing’de yer alan Tiananmen Meydanı’nda gerçekleştirdiği gösterilerin, yönetim karşıtı olarak değerlendirilip bastırılmasıyla sonuçlanan olaylardan oluşmaktadır. Bu olaylar sonucunda Çin, ilk sırada ABD ve AB olmak üzere Batı’dan tepki almış ve ciddi yaptırımlarla karşılaşmıştır.⁹⁷ Bu süreçte AB de Çin ile iyi düzeyde olan ilişkilerini (ekonomik ve kültürel ilişkilerini) askıya almıştır. 1990 yılının Ekim ayında AB Dışişleri Bakanları, aradaki ilişkileri yeniden canlandırmak için ve ekonomik işbirliğine yeniden başlanması yönünde karar almışlardır. AB Dışişleri Bakanlarının bozulan ilişkileri onarma adına yaptıkları girişimler göz önünde bulundurulduğunda Çin’in, AB için önemi daha net anlaşılmaktadır. Yine bu bağlamda ilişkilerin yeniden başlaması adına yapılan girişimlerde, İspanyol Fernandez Ordonez’in Çin ile ilgili, Çin basınıyla paylaştığı bilgilerde, Çin ekonomisinin büyüklüğüne ve BM Güvenlik Konseyi’nin daimi üyesi olmasına ve tüm bu belirtilen sebeplerden dolayı İspanya’nın Çin ile ilişkilerini geliştirmek istediğini beyan etmiştir.⁹⁸ Bu dönemde, büyüyen Çin ekonomisi dikkatleri üzerine çekerek yeniden cazibe merkezi haline gelmiştir.

⁹⁴ Adıbelli, a.g.e., s. 255-256.

⁹⁵ Selen Akses, (2014), *Avrupa Birliği ve Çin Arasındaki Ticaret ve Yatırım İlişkileri*, İKV Değerlendirme Notu, İktisadi Kalkınma Vakfı, [https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/_\(avrupa_birligi_ve_cin_arasindaki_ticari_ve_yatirim_iliskileri_-_ocak_2014\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/_(avrupa_birligi_ve_cin_arasindaki_ticari_ve_yatirim_iliskileri_-_ocak_2014).pdf), 2018.

⁹⁶ Adıbelli, a.g.e., s. 256.

⁹⁷ Çağdaş Üngör, (2009), “Çin ve Üçüncü Dünya”, *İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No 41, s.27-37, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423905701.pdf>, 2018.

⁹⁸ Adıbelli, a.g.e., s. 257.

1990 yılında Sovyet Rejimi'nin çökmesiyle birlikte dünya siyasetinde yeni bir perde açılmış ve bu neticede “çok kutuplu dünya”⁹⁹ tartışmaları başlamıştır. Bu yeni sistemde öne çıkan aktörlerden bazıları Çin, Rusya, Hindistan Japonya ve Avrupa Birliği olmuştur. Bu aktörler, ABD ile beraber dünyadaki nüfusun çoğunluğuna aynı zamanda küresel üretimin %75'ini ve bunların yanı sıra, savunma harcamalarının yaklaşık olarak %80'ini ellerinde bulundurmaktadırlar.¹⁰⁰ Böyle bir atmosferde – özellikle Sovyet Rejimi'nin çökmesiyle beraber- NATO'nun varlığı da tartışmaların odak noktası haline gelmiş, bu süreç içerisinde AB ve Çin ikilisi ortak çıkarlar doğrultusunda yakınlaşma göstermiştir.¹⁰¹ Genel olarak Çin'in AB ilişkilerinde uygulamaya çalıştığı, genel bir savaş strateji olan “*böl, parçala ve yönet*”(düşmanın güçlerini birleştirmesine izin vermeme taktiği) taktiği bu yıllarda da kullandığını söylemek mümkün olacaktır. Bu nedenle Çin, Doğu Avrupa ülkelerine ayrı bir önem vermektedir. Bundan dolayı, bu ülkelere daha fazla yatırım yaparak ve finans sağlayarak onlar üzerindeki etkisini ve bir nevi hakimiyet alanını artırmaktadır.¹⁰²

1992 yılının bahar aylarında Çin'den Avrupa'ya bir ziyaret gerçekleşmiştir. Çin Başbakanı ve Dışişleri bakanı, Batı Avrupa'ya bir seyahatte bulundular. Bu seyahat sırasında Çin Başbakanı, Bonn şehrinde Alman Dışişleri Topluluğunda bir açıklama yaparak ilişkilerin önemini vurgulamıştır. Çin ve AB'nin birçok ortak payda da buluştuklarını belirterek onları şu şekilde sıralamıştır; 1)İki uluslararası aktörde tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçişi desteklemektedir. 2)Barış ve istikrarın gerçekleştirilmesinde ve aynı zamanda uluslararası sorunların çözülmesinde kuvvet kullanımı yerine daha soft bir politika çerçevesinde danışma mekanizmasının oluşturulmasına destek vermektedir. 3) BM'nin sorunları çözümünde öncü rol almalıdırlar. İlişkiler açısından yapıcı özellik gösteren bu konuşmaya rağmen, ikili arasında önemli bir yere sahip olan “iç işlerine müdahale etmeme” kuralının devamlılığı sağlamış ve bu bağlamda 1995 yılında Çinli yetkililer bazı AB üyelerine mektup yazarak iç işlerine müdahale edildiğini düşündükleri “insan hakları” konusuyla ilgili

⁹⁹ Çok kutuplu dünya düzeni ikiden fazla güç merkezinin bulunduğu uluslararası sistemleri ifade etmektedir.

¹⁰⁰ Heywood, a.g.e., s. 278.

¹⁰¹ Adıbelli, a.g.e., s. 258.

¹⁰² Ahmet Göncü, (2017), *Çin'in Avrupa Birliğinden Çıkarılacak Dersler*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-avrupa-birligi-stratejisinden-cikarilacak-dersler/771761>, 2018.

olarak, bu konuda verilen desteğin kesilmesine karşılık, ekonomik ilişkilerin artırılabilceği önerisinde bulunmuştur.¹⁰³

2.2.1.1. Çin ve AB'nin Siyasi Ölçekli İlişkileri

AB-Çin siyasi ilişkileri kronolojik olarak incelendiğinde uluslararası sistemde ve kendi içlerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Dış etkenler ikilinin birbirine karşı izlediği siyasi politikaları şekillendirmiştir.

İlk olarak Çin'in kurulduğu yıldan -bu dönemi Mao dönemi olarak adlandırıyoruz- 1976'ya kadar AB- Çin ilişkileri (o dönem AET) göz önüne alındığında geniş çerçevede "Soğuk Savaş" koşullarının ilişkileri şekillendirdiği görülmektedir. 1976'dan itibaren ise ilişkiler Xiaoping'in siyasi düşüncesinden etkilenmiştir. Onun politik düşünce yapısı "barış ve kalkınma" üzerine kurulduğundan dolayı AB-Çin ilişkileri bu düşünce ekseninde şekillenmiştir. Xiaoping döneminde Çin dış politikası "Barış İçinde Bir Arada Yaşamının Beş İlkesi" ana ekseninde yeni bir yaklaşımla Çin dış politikasına yeni bir soluk getirmiştir. Bu süreçte Avrupa ile ilişkilerini ilerletmek Çin'in bağımsız dış politika oluşturulmasının ilk ve temel koşulu olmuştur.¹⁰⁴

AB-Çin siyasi ilişkilerinin önemli bir dönüm noktası da Çin'in 1971 yılının 25 Ekim'inde, BM Genel Kurulu tarafından tanınmasıyla birlikte yaşanmıştır. Bu tarihten sonra AB üyesi (topluluk üyeleri) birçok devlet ile Çin arasında siyasi temaslar başlamıştır. 6 Mayıs 1975 tarihinde ise ikili arasındaki ilk diplomatik temaslar başlamıştır.¹⁰⁵ Daha sonra imzalanan ikili anlaşmalarla AB-Çin arasındaki siyasi ilişkiler derinleşmiş ve pekişmiştir.

Siyasi ilişkileri resmi olarak başlayan ikili, 2000'li yıllara kadar bu ilişkilerini inişli çıkışlı olarak devam ettirmiştir. Özellikle 1989 yılında Çin'in Tiananmen Meydanı'nda yaşanan olaylar neticesiyle AB- Çin siyasi ilişkileri sekteye uğramış, neredeyse askıya alınmıştır. Ancak 2000'den sonra çok kutuplu dünya düzeninde AB-Çin siyasi ilişkileri de yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde yaşanan ilk ve en önemli gelişme Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) üye olmasıdır.

¹⁰³ Adıbelli, a.g.e., s. 259.

¹⁰⁴ İlhan Aras, (2018), *Avrupa Birliği ve Çin Siyasi-Ekonomik İlişkiler*, Detay Yayınları, 1. Baskı, Ankara, s. 43

¹⁰⁵ Aras, a.g.e., s. 43.

Hâlihazırda dünyanın en fazla insan nüfusuna sahip ülkesi Çin, 15 yıl boyunca sürdürdüğü görüşmelerinin neticesini alarak 11 Kasım 2001 tarihinde Katar'ın başkenti Doha'da birçok devletin ticaret bakanının katılımıyla düzenlenen toplantıda DTÖ'nün üyesi olarak kabul edilmiştir. Üyeliğin Çin için önemini, dönemin Çin Ticaret Bakanı Shi Guangsheng “Çin'in üyelik başvurusu kararının kabul edilmesinden dolayı son derece mutlu olduğunu” ifade ederek belirtmiştir.¹⁰⁶ Bu üyelik AB-Çin arasında siyasi ve buna bağlı olarak ekonomik ilişkileri de geliştirmiştir.

Siyasi ilişkiler açısından 2000'li yılların bir diğer önemli gelişmesi 2003 yılında yaşanmıştır. Bu dönemde oluşturulan AB-Çin Kapsamlı Stratejik Ortaklığı ilişkileri güçlendirmiş, geniş alanda işbirliğini derinleştirip genişletmiştir. Bu perspektifte AB ve Çin birine daha bağımlı hale gelmişlerdir. Günümüz dünyasının, uluslararası sistemi, karmaşık ve derin değişimler yaşamaktadır. Bununla birlikte, çok kutuplu dünyada önemli birer aktör olan AB ve Çin herkesin yararı için barışı, refahı ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme sorumluluğunu paylaşmaktadır. Bu bağlamda AB ve Çin eşitlik, saygı ve güven ilkelerine dayanarak stratejik ortaklıklarını her iki tarafın yararına sağlamlaştırmaya ve geliştirmeye devam etmeyi kabul etmişlerdir.¹⁰⁷

AB ve Çin, AB Yüksek Temsilcisi / Başkan Yardımcısı ve Çin Tarafı Dışışleri düzeyinde, dış ilişkiler ve güvenlik konularına odaklandıkları, yıllık “Stratejik Diyaloglar” düzenlemektedir. AB ve Çin dış politika ve güvenlik konularında katılımı güçlendirmeyi amaçlamaktadır. AB Çin'i özellikle Afganistan ve Suriye konularında uluslararası güvenliği sağlamak için diplomatik ve diğer kaynaklarını kullanmaya teşvik etmek istemektedir. Aynı zamanda AB içinde (AB bölgesinde), uluslararası hukuka uygun olarak barış ve güvenliğe katkıda bulunmak, Doğu ve Çin denizlerinde navigasyon ve aşırı uçuş serbestliğini sağlamak, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla ve hukukun üstünlüğüne uygun olarak çözmek, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme terörle mücadele ve siber uzlaşma konusunda Çin ile ortak zemin arayışı, Afrika kıtasındaki kapasite geliştirme ve barışı koruma operasyonlarını destekleme konularında Çin ile birlikte çalışmak istemektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Çin, DTÖ Üyeliğine Kabul Edildi, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/118243.asp>, 2018.

¹⁰⁷ China- EU 2020 Strategic Agenda for Cooperation Released at 16th China-EU Summit, (2013), https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1101804.shtml, 2018.

¹⁰⁸ China and EU, Political Relations, (2016), https://eeas.europa.eu/delegations/china/15394/china-and-eu_en#Political+relations, 2018.

2.2.1.2. Çin ve AB'nin Askeri Ölçekli İlişkileri

AB- Çin arasındaki ilişkiler ele alındığında incelenmesi gereken bir başka konu ikili arasındaki askeri ilişkilerdir. Gerek nüfus gerek ekonomik olarak büyük bir güç olan Çin, askeri alanda da ön planda olan bir uluslararası aktör haline gelmiştir.

“Globalfire.com” isimli bir internet sitesi dünyadaki orduların güçlerini, yaklaşık olarak 55 etkene göre bir değerlendirme yaparak her yıl bir liste yayınlamaktadır. 2017 yılında yayınladığı bu listede 3. sırada yer almaktadır.¹⁰⁹ 2018’de yayınladığı “Küresel Ateş Gücü” listesinde Çin, ABD ve Rusya’nın ardından 3. sırada yer almaktadır. Aynı listede Çin 2.183.000 (aktif askeri personel) asker sayısı ile 1.sırada, 3.035 hava gücü ile 3.sırada, 7.716 zırhlı araç sayısı ile 2. sırada, 714 deniz gücü ile 2. sırada yer almaktadır. Aynı listede savunmaya ayırdığı 151 milyar \$ ile ADB’ nin ardından 2. sırada yer almaktadır.¹¹⁰ Bunun yanında Çin, 2.693.000’luk genel askeri personel sayısı, 510.000’lik rezerve askeri sayısına sahiptir. Çin ordusunun sahip olduğu diğer askeri veriler ise 2000 Obüs, 6.246 Çekilli Topçu, 2.050 Çok Namlulu Roketatar, 3.025 Hava Kuvveti, 1.115 Savaş Uçağı, 1.527 Saldırı Uçağı, 353 Eğitim Uçağı, 722 Kargo Uçağı, 985 Savaş Helikopteri, 281 Saldırı Helikopteri, 1 Uçak Gemisi, 29 Destroyer, 50 Fırkateyn, 39 Korvet, 73 Denizaltı, 220 Sahil Güvenlik Botu, 270 Nükleer Güç şeklindedir.¹¹¹

Çin bugün *beşinci nesil*¹¹² bir savaş uçağını aktif hizmete alan ve bu konuda ABD’nin hemen ardında, 2. ülke konumundadır. Bununla birlikte sadece Asya-Pasifik bölgesinde büyük bir askeri bir güç değil aynı zamanda uluslararası bir güç konumuna yükselmektedir. 2018 Şubat ayında ise Çin Ordusu (Çin Halk Kurtuluş Ordusu Hava Kuvvetleri) en son geliştirilen J-20 savaş uçağının hizmete girmiş olduğunu açıklamıştır. Alınan bu uçak ile birlikte ordudaki modernize çalışmaları belirgin bir şekilde görülmektedir. Aynı zamanda Çin, bilim ve teknolojideki çalışmalarını, siber harp, füze sistemleri, deniz ve hava platformlarına da yayarak askeri ve güvenlik

¹⁰⁹ 2017 Küresel Ateş Gücü Listesi: İşte Dünyanın En Güçlü 10 Ordusu, (2017), <https://www.cnnturk.com/dunya/2017-kuresel-atesgucu-listesi-iste-dunyanin-en-guclu-10-ordusu?page=1>, 2018.

¹¹⁰ 2018’in Küresel Ateş Gücü Listesi Yayınlandı, (2018), <http://www.kanalv.com.tr/gundem/2018in-kuresel-ates-gucu-listesi-yayinladi/66596>, 2018.

¹¹¹ Çin Cumhuriyeti Ne Kadar Güçlü, Çin Askeri Gücü 2018, (2018), https://www.youtube.com/watch?v=J6gh4W_ggU, 2018.

¹¹² Tek koltuklu, ses hızını aşan bir kapasiteye ve yüksek havacılık teknolojisine sahip, son dönem modern savaş jetleridir.

alanlarındaki modernleşme çabalarını hızlandırmaktadır. Sürdürülen bu yenileşme projelerinde kısa sürede istenilen seviye yakalanabilirse Çin'in, sadece Asya-Pasifik'te değil, ABD'yi geri planda bırakarak, küresel askeri bir güç olması kaçınılmaz olacaktır.¹¹³

Çin ordusunda uzun zamandır devam eden modernize çalışmaları ve değişim hareketleri meyvelerini vererek Çin'i askeri bir güç olarak hızla zirveye taşımaktadır. Öyle ki, Londra'da yer alan uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü uzmanlarının yaptığı analize göre, ABD'nin silah gücü yeterliliklerini kıyasladığı ülke Rusya yerine artık Çin'dir. Çin'in bu başarısında özellikle hava ve donanma üzerinde yaptığı yenileşme projeleri etkili olmuştur. Aynı zamanda Çin, bir yandan küresel askeri bir güç olma yolunda büyük adımlar atarken bir diğer yandan da hırslı bir silah ihracatı stratejisi uygulamaktadır. Bu çerçevede silah ihracatı yaparken elinde gelişmiş teknolojik silahları bulunmayan ülkeleri ya da çok yakın müttefiklerini tercih etmektedir. Bu nedenle ABD'li ve Batılı silah ihracatçıları Çin'i bu konuda hızla büyüyen bir tehlike olarak görmektedirler.¹¹⁴ Özellikle Avrupa, bu küresel askeri güç olmaya aday ülkeye karşı kendini bir çeşit koruma altına aldığını düşündüğü silah ambargosu uygulamaktadır. Bu konu ikili arasındaki bugüne kadar üzerinde uzlaşılması en zor konu olmuş, birçok zirvenin ana gündem maddesini oluşturmuştur.

AB'nin Çin'e uyguladığı silah ambargosunun tarihi 1989 yılında Tiananmen Meydanı'nda yaşanan olaylara dayanmaktadır. Çin o günden beri yürütülen tüm resmi ilişkilerde ve uluslararası platformlarda bu ambargonun kaldırılmasını talep etmiştir. Ancak Çin'in bu talebine Almanya, Fransa, İspanya gibi bazı ülkeler destek olurken, İngiltere'nin ve ABD'nin karşı çıkmasıyla birlikte ambargo hala kalkmamıştır. İngiltere'nin ve ambargonun kalkmasını istemeyen diğer ülkelerin bu konudaki en büyük gerekçeleri ise Çin'in 'insan hakları' konusunda düşük nota sahip olmasıdır.¹¹⁵

1989 yılında Tiananmen Meydanı'nda bir grup öğrencinin hükümete karşı başlatmış oldukları gösterilerin, yönetim tarafından baskı ve şiddet ile önlemesiyle

¹¹³ *Çin Yenilenen Askeri Gücü İle ABD'ye Meydan Okuyor (Analiz)*, (2018), <https://harbigazete.com.tr/cin-yenilenen-askeri-gucu-ile-abdye-meydan-okuyor-analiz>, 2018.

¹¹⁴ Jonathan Marcus, (2018), *Çin'in Askeri Gücünün Küreselleşmesi*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43044312>, 2018.

¹¹⁵ Emine Akçadağ Alagöz, (2013), *Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri*, <http://www.bilgesam.org/incele/62/-bir-karsilikli-bagimlilik-ornegi-olarak-ab-cin-ekonomik-iliskileri/#.W66BRl4zbIU>, 2018.

oluşan olaylardır. Çin yönetiminin olaylar sırasında uyguladığı şiddet içerikli önleyici politikalar AB'nin Çin'e karşı çeşitli yaptırımlar uygulamasına ve akabinde günümüze kadar devam edecek olan silah ambargosu uygulamasına yol açmıştır. *Buna göre, Çin'le silah ticaretine ilişkin bir ambargo koyulacak ve askeri işbirliğine ara verilecek; karşılıklı bakanlıklar ve yüksek düzeyli bağlantılar askıya alınacaktı.*¹¹⁶ Aynı yıl Haziran ayında düzenlenen Madrid Zirvesi'nde "Çin Deklarasyonu" şeklinde özel bir ek metin yayınlanmıştır.¹¹⁷ Bu deklarasyonla birlikte AB üyelerinin (o dönemde AT) üzerinde durduğu ve Çinli yetkililerden gerçekleştirmelerini istedikleri konular, Çin'in insan haklarına saygılı olması, özgürlük ve demokrasidir. Bu konuların AB ve üyeler tarafından desteklendiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Çin'e karşı alınacak tedbirlerden üyelerin Çin ile olan silah ticaretinde, ambargo uygulaması ve aradaki askeri işbirliğini bitirmek şeklinde olduğu beyan edilmiştir.¹¹⁸

Çin, AB tarafından kendisine yönelik başlatılan silah ambargosunun kaldırılması için ilk resmi talebini 2000 yılında gerçekleştirmiştir. Bu ilk talebin ardından ikilinin bir araya geldiği birçok farklı platformda bu istek yinelenmiştir. Bu süreç içerisinde bazı AB üyesi devletler ambargonun kaldırılması talebini olumlu bulurken bazı üyeler ise ambargonun kaldırılmaması gerektiğini beyan etmişlerdir. 2004 yılının ocak ayında Fransa, Çin'e yönelik silah ambargosunun kaldırılmasını istemiş ancak İngiltere, Portekiz gibi ülkeler bu fikri reddetmiştir. Avusturya, Yunanistan, İtalya gibi devletler ise bu fikirde aceleci davranılmaması gerektiğini ve ambargonun zamanla kaldırılabileceğini söylemişlerdir. Aynı yılın Aralık ayında Çin tarafından tekrar ambargonun kalkmasına dair bir talep gelmiş ve dönemin Çin Dışişleri Bakan Yardımcısı Zhang Yeisu AB ve Çin'in, 'barış ve refahın korunmasında paylaştıkları ortak çıkar ve sorumlulukları' olduğunu vurgulayarak ambargonun kalkmasını söylemiş ve kalkmaması durumunda ikili ilişkilerin zarar göreceğini belirtmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ambargonun kalkmasına dair AB içerisindeki fikir ayrılıkları daha belirgin hale gelmiştir. Avrupa Parlamentosu'nda (AP) gerçekleştirilen oylamada 85'e, 431 oy ile ambargonun devam etmesi kararı alınmıştır. Ambargonun kaldırılmaması konusundaki en büyük gerekçe yine Çin'in insan hakları konusundaki tavrı olmuştur.

¹¹⁶ Aras, a.g.e. s. 143.

¹¹⁷ Aras, a.g.e. s. 143.

¹¹⁸ European Council, *Presidency Conclusions*, (1989), Madrid, s. 25 https://www.consilium.europa.eu/media/20589/1989_june_-_madrid__eng_.pdf, 2018.

2005 yılı ikilinin arasındaki ilişkinin 30. yıl dönümü olması sebebiyle Çin tarafından ambargonun kalkması beklentisi yüksek olmuştur. Ancak parlamento ambargoyu kaldırmama kararına devam etmiştir. Yine aynı yıl Almanya’da Angela Merkel’in yönetime gelmesi parlamentonun bu tutumunda etkili olmuştur. 2007 yılına gelindiğinde ise AB Dışişleri sorumlusu Benita Ferrero-Waldner, ambargonun kalkmayacağını bayan etmiş ve kaldırılması için Çin’in bazı koşulları yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Daha sonraki yıllarda bu koşullar değiştirilip yenileri eklenmiş ve bir şekilde süreç uzatılmıştır. 2012 yılında 15. AB-Çin Zirvesinde ambargonun kalkması isteği Çin tarafından tekrar gündeme getirilmiş ancak netice alınmamıştır.¹¹⁹

Çin tüm resmi platformlarda silah ambargosunun kalkması isteğini dile getirirse de günümüzde hala ambargo devam etmektedir. Öyle ki bugün hali hazırda 28 üyeli bir yapı haline gelen AB’de üye sayısı arttıkça buna bağlı olarak fikir ayrılıkları da derinleşmektedir. AB içerisinde birçok konuda olduğu gibi bu konuda da tek sesle hareket etmek zorlaşmaktadır. Bunun yanında her geçen gün büyük bir güç haline gelen Çin ile olan siyasi ve ekonomik ilişkileri de silah ambargosundan etkilenmektedir. Buna rağmen AB ve Çin arasında değişik bir ilişki ve denge meydana gelmiştir.

2.2.2. AB’nin Çin Politikası

Çalışmanın ikinci bölümünde üzerinde durulduğu gibi genel olarak AB-Çin ilişkileri ekonomik, siyasi, askeri gibi farklı başlıklarda incelenmektedir. Özellikle Çin’in günümüzde hızla yükselen bir güç olmasıyla birlikte AB, Çin ile ilişkilerine daha fazla önem verir hale gelmiştir. Bu nedenle ilişkileri düzenli olarak ikili zirvelerle bir araya gelerek veya çeşitli uluslararası platformlarda bir araya gelerek, ortak bildiriler ya da tek taraflı ilan edilen stratejiler ışığında devam etmektedir.

AB ve Çin arasında “Stratejik Ortaklığı” içeren bazı konuları, Jonathan Holslang’ın 2011 yılındaki çalışmasına İlhan Aras, “Avrupa Birliği ve Çin” adlı kitabında şu şekilde yer vermiştir.

¹¹⁹ Aras, a.g.e., s. 145-146.

Tablo 2.3: AB-Çin Stratejik Ortaklığında Bazı Konular

Konu	Ortak Öncelik Olarak İfade edilmiş	Resmi Diyalog	Mutabakat	Kordinasyon ve Ortak Programlar	Önemli Bir Aktör Olarak Karşılıklı Tanıma
Afrika	Evet	Kısmen	Çok Az	Çok Az	Hayır
İran	Evet	Hayır	Kısmen	Kısmen	Hayır
K. Kore	Evet	Hayır	Kısmen	Hayır	Hayır
Afganistan	Evet	Hayır	Kısmen	Hayır	Hayır
Myanmar	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
BM Reformu	Evet	Kısmen	Hayır	Hayır	Hayır
DTÖ	Evet	Kısmen	Kısmen	Hayır	Hayır
İklim	Evet	Evet	Kısmen	Kısmen	Kısmen

Kaynak: İlhan Aras, (2018), *Avrupa Birliği ve Çin Siyasi-Ekonomik İlişkiler*, Detay Yayınları, 1. Baskı, Ankara, s. 80

Uluslararası sistemin değişen şartların bağlı olarak bu tabloya Suriye, sağlık, kültür vb. yeni konular ve ülkeler eklenmektedir.

Günümüz uluslararası sistemin en büyük aktörleri arasında olan AB ve büyümesi artarak devam eden Çin arasındaki ilişkiler (ekonomik, siyasi, askeri, kültürel vb.) uygulamış oldukları bu stratejilerle birlikte iyice pekişmektedir. AB'nin Çin için uygulamış olduğu stratejilere son olarak 22 Haziran 2016 tarihli ve IP/16/2259 numaralı Avrupa Komisyonu Basın Bülteni tarafından bildirilen “AB'nin Yeni Bir Çin Stratejisi”¹²⁰ örnek olarak gösterilmektedir.

Yeni Bir Çin Stratejisi'nin unsurlarını bildiren bu “Ortak İletişim” (Joint Communication), Juncker Komisyonu'nun politik yönergelerini uygulamak, istihdam gündemine katkıda bulunmak ve aynı zamanda AB'yi küresel bir aktör olarak güçlendirmek için Çin boyutunu oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Avrupa Komisyonu'nun “Herkes İçin Ticaret” (Trade For All) stratejisi ile birleştirilmiştir ve Avrupa Parlamentosu'nun AB'nin Çin ile olan ilişkileri hakkındaki Aralık 2015 tarihli raporundaki görüşlerini dikkate alarak, AB'nin önümüzdeki beş yıl boyunca Çin ilişkilerine çerçeve oluşturmaktadır.¹²¹

Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen “AB'nin Yeni Çin Stratejisi” belgesi 2016 yılından

¹²⁰ Saarela, a.g.r., s. 105.

¹²¹ *Elements for a new EU strategy on China*, (2016), Avrupa Komisyonu, Brüksel, s. 2, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf, 2018.

itibaren 5 yıl süresince AB'nin Çin ile olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Kabul edilen bu bildiri ile ilgili olarak Yüksek Temsilci Federica Mogherini ise, AB'nin zaten Çin ile çok fazla işbirliği yaptığını ifade etmiştir. Buna örnek olarak çeşitli ülkeler (İran, Suriye, Afganistan) ile alakalı konularda, göç ve iklim değişikliği gibi küresel ve siyasi konular hakkında işbirliği içinde çalıştıklarını vurgulamıştır. Bunun yanı sıra AB olarak, Çin ile daha fazla iletişimde olabileceklerini dile getirmiştir. AB vatandaşlarının, sanayisinin ve kurumlarının ortak sorumluluk temelinde daha yakın, gelişmiş ve daha iyi tanımlanmış bir AB-Çin ilişkisinden yararlanılabileceğini söylemiştir. Aynı zamanda, AB ve Çin'in benimsemiş oldukları ortak iletişimin, ikili ilişkinin açık potansiyelini yerine getireceğini de söylemiştir.¹²² Yüksek temsilci Federica Mogherini'nin bu açıklamaları AB'nin Çin ile olan ilişkisinin önemini ortaya koymakta ve bir bakıma ikili ilişkilerin geleceğini ifade etmektedir.

Bu belge ile birlikte AB'nin Çin ile stratejik işbirliği arayışının üç ana eksen etrafında toplandığını söylemek mümkün olacaktır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz; **1)Refah ve Reform Gündemi.** Bu başlık AB'nin Çin pazarında Avrupa'lı şirketlere daha fazla yer açmasını içermektedir. AB, Çin ile ticaret ve yatırım ilişkisinde her alanda mütekabiliyet ve daha iyi bir platform sağlamayı amaçlamaktadır. **2)Dış Politika ve Güvenlik.** Bu madde ise AB'nin Çin'e uluslararası güvenlik kurallarına uyması gerektiğini ve standartlara daha fazla bağlı kalması gerektiğini aynı zamanda küresel kamu çıkarları adına kaynak sağlaması için çağrıda bulunmaktadır. **3)Küresel Yönetişim ve Çokuluslu Ortam.** Bu madde ise küresel çapta yaşanan, iklim değişikliği ve çevre sorunları, göç, insani krizler gibi sorunlara karşı ortak çözümler üretmek ve aktif çok taraflılığı teşvik etmek, bunun yanı sıra uluslararası değerlere de saygılı olmayı öngören küresel yönetim hususlarını içermektedir. Aynı zamanda bu madde içinde Çin'in "Küresel Yönetişimde" AB'den daha fazla rol oynadığını ve AB'nin de Çin ile ortak çözüm üretme arayışında olduğunu içermektedir.¹²³

Bugün AB ve Çin dünyanın en büyük üç ekonomisinden ve tüccarından ikisidir. İkili, AB Komisyonu'nun Çin'e dair on yıl önceki (2006 ortak iletişim) iletişiminden (Communication) bu yana oldukça değişmiştir. Özellikle Çin'in yükselişi

¹²² The European Union sets its sights high on ambitions with China, (2016), *European Commission*, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2259_en.htm, 2018.

¹²³ Saarela, a.g.r., s. 105-106.

görülmemiş bir şekilde ve hızla gerçekleşmiştir. Çin bu süreçte “küreselleşmeye” yönelik yenilenmiş bir vurgu ve “küresel yönetişimin” gelişmekte olan sistemi üzerinde daha büyük bir etki yaratmıştır. Bu bağlamda AB- Çin 2020 İşbirliği Stratejik Gündemi¹²⁴, AB-Çin Kapsamlı Stratejik Ortaklığı¹²⁵’na rehberlik eden en üst düzey ortak belge olarak önemli rol oynamaktadır. Fakat AB’nin bu yeni ilişkide kendi çıkarlarını ön plana çıkaran, evrensel değerleri teşvik eden, uluslararası sistemde Çin için artan bir rolün tanımlanmasına yardımcı olan ve kendi stratejisine ihtiyaç olduğu 2016 yılındaki bu ortak iletişimle vurgulanmıştır.¹²⁶

2.3. AB VE ÇİN’İN EKONOMİK ZEMİNDE İLİŞKİLERİ

Çin’in kapılarını dışarıya, uluslararası sisteme açmasında dış ticaret önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda kendi ekonomisinin uluslararası ekonomiye entegre olmasında da dış ticaret büyük önem taşımaktadır. Çin, 1978’de ekonomide gerçekleştirdiği iyileştirme politikalarıyla birlikte uzun yıllar takip ettiği kapalı ekonomik modelden vazgeçerek dışa açılmış ve başarıyı yakalamıştır.¹²⁷ Ekonomik olarak dışa açılımını gerçekleştirdikten sonra birçok devlet ve uluslararası aktörle temasa geçmiştir.

1978’de başlayan bu reformların ardından Çin, büyük bir adım atarak 1989 yılında IMF’ ye (International Monetary Fund) yani Uluslararası Para Fonu’na üye olmuştur. 1986 yılında ise o dönemki ismi GATT (General Agreement on Tariffs And Trade – Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) olan WTO’ya, (World Trade Organization) Dünya Ticaret Örgütü’ne, üyelik başvurusunda bulunmuştur.¹²⁸ Ancak 1989 yılının 3 Haziran’ında yaşanan “Tiananmen Olayları” esnasında yönetimin,

¹²⁴ 2013 yılında AB ve Çin arasında ortaklaşa imzalanan, barış ve güvenlik, refah, sürdürülebilir kalkınma ve insandan insana değişimler konularını içeren belgedir.

¹²⁵ 1998 yılında açıklanan “Çin İle Kapsamlı Bir Ortaklık İnşa Etme” bildirisi 15 Mayıs 2001 tarihinde AB’nin daha etkili bir Çin politikası geliştirmesi amacıyla “AB’nin Çin Stratejisi” olarak kabul edilen belgedir.

¹²⁶ Avrupa Komisyonu, s. 2, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf, 2018.

¹²⁷ Mehmet Ozan Saray, Levent Gökdemir, (2007), *Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005)*, Journal Of Yasar University, No: 7, İzmir, s. 681-686, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/179152>, 2018.

¹²⁸ Mevlüdiye Şimşek, (2005), “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin’in Geleceğine ilişkin Senaryolar”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 12 Sayı:2, Manisa, s. 77-90, <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/207095/makaleler/12/2/arastirmax-cin-halk-cumhuriyetinin-dunya-ticaret-orgutunewto-uyeliginin-ekonomik-etkileri-cinin-gelecegine-iliskin-senaryolar.pdf>, 2018.

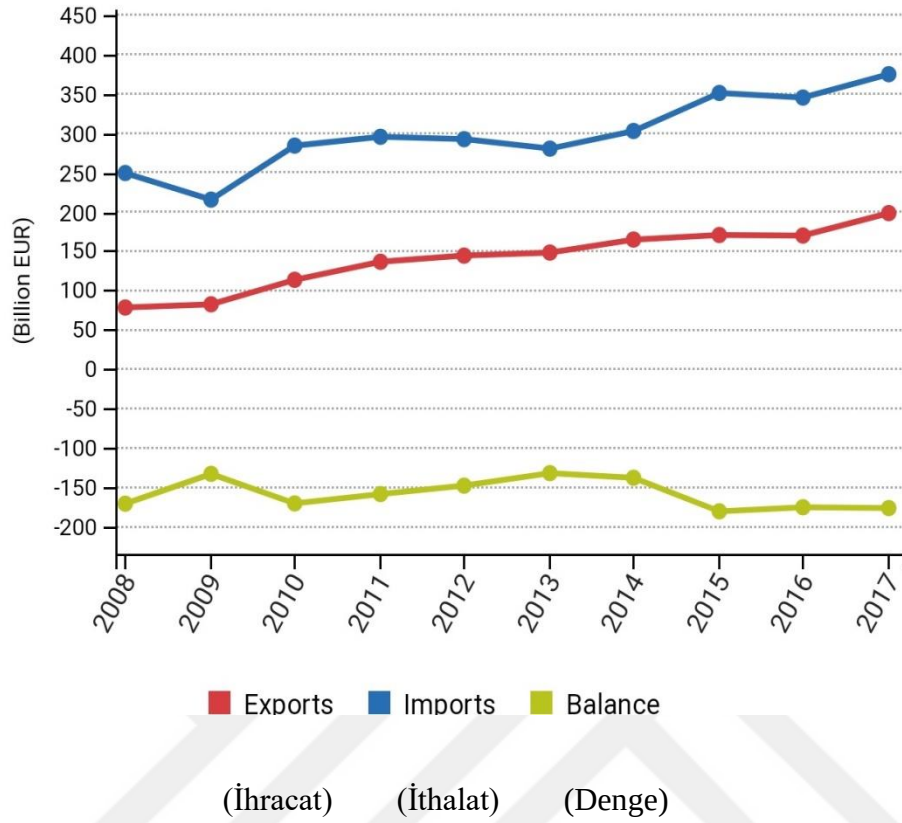
olaylara karışan öğrencilere yönelik şiddet ve güç kullanımı, Çin'in GATT' a olan üyelik müzakerelerini rafa kaldırmıştır.¹²⁹ Bu bağlamda müzakerelerin başlangıcı ve Çin'in WTO' ya (GATT 1995 yılında WTO'ya dönüşmüştür) üyelik süreci 15 yılda tamamlanmış olup, 2001 yılında üyeliği kabul edilmiştir.¹³⁰ Çin, Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) üyeliğinden sonra hem ekonomik olarak yükselişe geçmiş hem de diğer uluslararası aktörlerle ilişkilerini daha sıkı ve canlı tutmuştur. Çin'in AB ile olan ilişkileri de bu süreçte ekonomik ve siyasi olarak ileri düzeye taşınmıştır.

Bugün gelinen noktada Çin AB'nin en büyük ithalat kaynağı ve ikinci en büyük ihracat pazarıdır. Halihazırda ikili arasında günde ortalama 1 milyar Euro'nun üzerinde bir ticaret gerçekleşmektedir. AB'nin Çin'den yaptığı başlıca ithalat ürünlerini sanayi ve tüketim malları, makine ve teçhizat, ayakkabı ve giyim eşyaları oluşturmaktadır. AB'nin Çin'e yaptığı ana ihracatı ise makine ve teçhizat, motorlu taşıtlar uçak ve kimyasallar oluşturmaktadır. Bunun yanında hizmetlerde AB-Çin ticareti, toplam mal ticaretinin %10'undan fazladır ve AB'nin hizmet ihracatı, AB'nin toplam mal ihracatının %19'unu oluşturmaktadır.¹³¹ İkili arasındaki mal ve hizmet ticaretinin denge tabloları (2008-2017 ve 2014-2016) aşağıda verildiği gibidir.

¹²⁹ K. Zafer Şen, (2014), "Çin Avrupa Birliği İlişkileri", *Anlayış Dergisi*, Sayı 12, <http://www.anlayis.net/makale/Goster.aspx?dergiid=12&makaleid=3474>, (30.08.2018)

¹³⁰ Çağla Cengiz ve Zeynep Çavuşoğlu, (2014), "Çin'in Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği ve Küreselleşme", *Akademik Perspektif*, <http://akademikperspektif.com/2014/05/28/cinin-dunya-ticaret-orgutu-uyeligi-ve-kuresellesme/>, 21018.

¹³¹ European Commission, "Countries and Regions / China", <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>, (03.04.2019)

Tablo 2.4: 2008-2017 Yılları Arasında AB-Çin İthalat İhracat Denge Tablosu

Kaynak: China- EU International Trade in Goods Statistics, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_-international_trade_in_goods_statistics, 2019.

Tablo 2.5: 2014-2016 Yılları Arasında Hizmetlerde Denge Tablosu (Milyar €)

Yıl	AB İthalatı	AB İhracatı	Denge
2014	23.1	30.3	7.2
2015	28.7	38.3	9.7
2016	29.6	38.3	8.8

Kaynak: European Commission, “Countries and Regions / China”, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>, 2019.

2014 yılında Pekinde gerçekleştirilen Ortak Gümrük İşbirliği Komitesi toplantısında AB ve Çin arasında Karşılıklı Tanıma Anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu anlaşma çerçevesinde ikilinin “sertifikalı güvenilir tüccarları” tanınacaktır. Bu uygulama ile uluslararası ticaret yapan ortaklar arasında “yeterli olmayan standartların” yaygınlaşmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bu

toplantıda AB-Çin ikilisinin geleceğe yönelik olarak üzerinde durdukları 1) Ticaretin kolaylaştırılması 2) Tedarik zinciri güvenirliliği 3) Taklit ve Yasadışı ürünlerin ticareti ile mücadele gibi konularla ilgili olarak eylem planları hazırlanmıştır.¹³²

2.3.1. Çin'in Açık Kapı Politikası

1 Ekim 1949 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ve Mao Zedung önderliğinde Komünist Parti'nin iktidara gelmesi, Çin için yeni bir başlangıcın ilk ve en önemli adımlarını oluşturmuştur. Bunun yanında yeni kurulan bir devlette baş gösteren sıkıntılar vuku bulmuştur. Bu bağlamda Mao Zedung, kurucu lider olarak Çin için birçok önemli adım atsa da asıl ivme Mao'dan sonraki dönemde yakalanmıştır.

İlk olarak Mao, SSCB'nin "Planlı Ekonomisini" model almıştır. Ancak bu model yeni kurulan Çin için, modelin temel problemleri olan verimsizlik, kaynak israfı başta olmak üzere diğer problemleri sebebiyle uygulanabilir olmamıştır ve geçerliliğini kaybetmiştir. Soğuk Savaş sırasında ise ABD'nin uyguladığı ambargo ve Mao'nun izlediği dünya siyasetinden izole edilmiş politikaları (iç siyasete yönelik), Çin'i dünya ekonomik ve ticari sisteminden soyutlamıştır.¹³³ Mao'nun bu içe dönük politikasına ve ABD'ye karşı düşüncelerine, William H. Overholt "Asya, Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü" adlı kitabında şu şekilde yer vermiştir.

Mao'ya göre ABD ve müttefiklerinin savaş sonrası dünyaya düzen ve refah getirmek için kurdukları GATT, Dünya Bankası, IMF, ABD ittifak sistemi gibi büyük kurumlarla birlikte Batılı hayat tarzının koruyucu kabuğu olan piyasalar, maddi teşvikler ve evrensel oy hakkına dayalı seçimler, Çin ve diğer üçüncü dünya ülkelerini onurlu ve düzgün bir yaşama erişmekten alıkoyan saptırma ve baskı araçlarıydı.¹³⁴

Mao, genel olarak ülke içinde tarım ve buna bağlı olarak endüstri faaliyetlerine hız vermiştir. Bu çerçevede 1958-1960 yılları arasında "Büyük Hamle'sini" gerçekleştirmiştir ve bu kapsamda ekonomik örgütlenmenin ilk aşaması olarak taşra kesiminde halk komünlerinin kurulmasını ve tarımda sosyalist sisteme geçilmesinin

¹³², AB-Brüksel, AB-Çin, https://tusiad.org/en/news-events/item/.../6731_bcbf21397ec2e324e76cb29605f11929, 2019.

¹³³Sumru Öz, (2006), "Küresel Rekabette Yükselen Bir Güç: Çin", *TÜSİAD- Sabancı Üniversitesi Forumu*, İstanbul, s.3, http://ref.sabanciuniv.edu/sites/ref.sabanciuniv.edu/files/cinraporu_gray_1.pdf, 2018.

¹³⁴ William H. Overholt, (2011), *Asya Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü*, Çev: Fatih Tokatlı, Efil Yayınevi, 1. Basım, Ankara, s. 101.

aşaması olarak benimsenmesini öngörmüştür.¹³⁵ Ancak bu girişim kıtlığın patlak vermesi ve yaklaşık 15 milyon kişinin ölümü ile sona ermiştir. Mao, bunun ardından bir başka planını, “Kültür Devrimi’ni”, 1966-1976 yılları arasında devreye sokmuştur.¹³⁶ Kültür Devrimi kapsamında Mao, Kapitalizm’ in etkilerini silmek ve yayılmasını önlemek amacıyla tüm devlet kurumlarında değişim ve dönüşüm yoluna gitmiştir. Kültür Devrimi, Çin için on yıl süren sancılı bir dönem olmuştur. Bu süre zarfında birçok tutuklama ve infaz olayı yaşanmıştır. Devrimin yürütücülüğünü “Dörtlü Çete” ismiyle anılan ve içinde Mao Zedung, eşi Jiang Qing, Wang Hongwen, Zhang Chunqiao ve Yao Wenyan bulunduğu grup yapmıştır.¹³⁷ Kültür devrimi ile dönüşüm yaşanırken, ekonomik bir ilerleme kaydedemedi, 1976 yılında Mao’nun hayatını kaybetmesiyle devrim sonlanmıştır. *O yıl Çin’de kişi başına düşen milli gelir 126 ABD Doları, kişi başına yıllık harcama 74 ABD Doları ve Çin’in dünya ticaretindeki payı %0,4’ idi.*¹³⁸ Tüm bu gelişmelerle birlikte Çin’in artık yeni bir döneme girmesi hız kazanmıştır. 1978 yılına gelindiğinde Deng Xiaoping’ in yönetime gelmesi, yeni dönemin başlangıcını teşkil etmektedir. Aynı zamanda birçok araştırmacı ve akademisyen tarafından 1978 yılı, Çin ekonomisinin değişim noktası olarak kabul görmektedir.

Deng Xiaoping iktidara gelmesinin ardından, beraberindeki generaller ile Mao’nun eşi Jiang Qing ve onun yandaşlarını tutuklayarak “Dört Modernleşme” (tarım, sanayi, bilim ve teknoloji, savunma alanlarında) ismi ile anılan yeni bir programı vakit kaybetmeden hayata geçirmişlerdir. “Zenginleşmek şereftir” sözünü iktidara geldikten sonra söyleyerek Çin’i, Mao’nun aksine dış dünyaya açmayı planlamış ve bunu hayata geçirmiştir.¹³⁹ Deng, Çin’in, bu kötü ekonomik gidişatını durdurmak ve ekonomiyi yeniden yapılandırmak adına, *klasik kumanda ekonomisi uygulamaları olan, fiyat*

¹³⁵ Nicholas Brunner, *Çin Ekonomisi*, Çeviren: As. Dr. Ahmet Y. Gökdere, s. 301-336. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/324/3213.pdf>, (29.03.2018)

¹³⁶ Öz, a.g.m., s. 3.

¹³⁷ Arzu Kayaoğlu, (2016), *Çin Kültür Devrimi: Toplu Cinayetlerin 50. Yıldönümü*, <http://tr.euronews.com/2016/05/16/cin-kultur-devrimi-toplu-cinayetlerin-50-yil-donumu>, 2018.

¹³⁸ Öz, a.g.m., s. 3.

¹³⁹ Serdar Öztürk, (2011) “Küresel Ekonomik Krizin Çin Ekonomisine Etkileri: Çin’in Büyüme Stratejisinin Sürdürülebilirliği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 14, s. 123-139, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/215503>, 2018.

*kontrolü, tarım komünleri, materyal denge planlaması, sınırlı dış ticaret gibi ilkeleri reddetti ve piyasa ekonomisi için gerekli düzenlemeleri yaptı.*¹⁴⁰

Deng'in en önemli ekonomik politikası, yabancı yatırımların doğrudan Çin'e girmesini öngören "Açık Kapı Politikası" (Open Door Policy) ya da "Açık Kapı Stratejisi" (Open Door Stratgy) olarak adlandırılan politikadır. Açık Kapı Politikası'nın başlamasıyla "Doğrudan Yabancı Yatırımlar" (Foreign Direct Investment) Çin'in önemli ekonomik unsurları haline gelmiştir. Bu politika; dış ticaret serbestleşmesi, doğrudan yabancı yatırımlar, turist endüstrisinin gelişmesi gibi geniş bir paketi içinde barındırmaktaydı. Açık Kapı Politikası ile Çin, 1979 yılından itibaren ekonomide başarı kaydetse de asıl başarısını 2001'den sonra elde etmiştir.¹⁴¹

Çin'in dış dünyaya açılması, Mao'dan sonra atılan adımların en önemli ve ekonomi alanında da başarılı olanıydı. İlk olarak Hong Kong ve Tayvan gibi eyaletlerde oluşturulan 4 serbest ekonomik bölge, Açık Kapı Politikası başlığı altında gerçekleştirilen ilk örneklerdir.¹⁴² Bunun yanı sıra Açık Kapı Politikası'nın önemini vurgulamak için, Deng "mademki fareleri yakalıyor o zaman kedinin siyah ya da beyaz olması hiç önemli değil" diyerek kapitalizme karşı bakış açısını ortaya koymuştur.¹⁴³

2.3.2. Çin'in Ekonomik Yükselişi (Çin Uyanıyor)

"Bırakın Çin uyusun, uyanırsa dünyayı sallarsın" diyen Napoleon, ne kadar haklı olduğunu 21. yüzyılda tüm dünyaya kanıtlamıştır.¹⁴⁴ Henüz 1800'lü yılların ilk yarısında Napolyon Bonapart, Çin'i uyuyan bir ejderhaya benzetmiş ve dünyanın dikkatini, Çin'e ve oluşabilecek olan "Çin Tehdidine", çekmek istemiştir.¹⁴⁵ Son yıllarda –ki özellikle 2000'den sonra- hızlı bir ekonomik büyüme yakalayan Çin, bugün 11.5 Trilyon Dolar GSYH (2016)¹⁴⁶ ile günümüzün devasa ekonomileri arasına girmeyi

¹⁴⁰ Yıldırım Deniz, (2014), "Çin'in Ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü Dünya", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, s.68-85, <http://dergi.cicr.yalova.edu.tr/article/view/5000148092/5000172666>, 2018.

¹⁴¹ Munise Tuba Türker, (2009), "Foreign Direct Investment Into China: Policy, Development And Access To The World Markets", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:2 Sayı:1, s. 32-47.

¹⁴² Öz, a.g.m., s. 5.

¹⁴³ Öztürk, a.g.m., s. 123-129.

¹⁴⁴ Roskin ve Berry, a.g.e., s. 353.

¹⁴⁵ Ümit Alperen ve Ahmet Günay, (2014), "Ticari Beklentiler Teorisi ve Çin'in Yükselişi: Barışçıl Bir Gelecek?," *International Conference On Eurasian Economies*, <https://www.avekon.org/papers/907.pdf>, 2018.

¹⁴⁶ "Çin Ülke Künyesi", <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa>, 2018.

başarmıştır. Bu bağlamda Bonapart'ın yıllar önce söylediği durumun gerçekleştiğini söylemek yerince olacaktır.

Çin'in ekonomik yükselişinde (uyanışında), üzerinde durulması gereken bir başka nokta ise bu yükselişin nasıl olacağı konusıyla alakalıdır. Konu üzerinde çeşitli yorumlamalar mevcut olsa da en bilineni 2010 yılında yayınlanan Zbigniew Brzezinski ve John J. Mearsheimer arasında ki münazaradır.

Brzezinski'ye göre Çin'in bu yükselişi o döneme kadar (2010), barışçıl bir politika izlemiştir ve yine aynı çizgide devam edecektir. Aynı zamanda Çin'in, mevcut sistemde askeri anlamda bir liderliğe hevesli olmadığını ve özellikle ABD'ye bu konuda rakip olma düşüncesinin olmadığını söyleyerek sadece ekonomik olarak ön planda olmak istediğini savunmuştur. Mearshheimer ise “Godzilla olmak Bambi olmaktan yeğdir” diyerek, Çin'in bu yükselişinin asla barışçıl olamayacağını altını çizmiştir. Kendi uluslararası siyaset teorisinin, güçlü olan aktörün çevresinde hegemonya inşa etmesine ve diğer taraftan başka bir aktörün hegemonyası altına girmemeye dayalı olduğunu belirterek, Çin'in de bu yaklaşımla hareket edeceğini vurgulamıştır.¹⁴⁷

Kültürel bakımdan var olan zenginliği ve yaklaşık 5000 yıllık tarihiyle, kendine has medeniyet atmosferiyle ve aynı zamanda hızla büyüyen ekonomisiyle Çin, Asya-Pasifik'te sürekli dikkatleri üzerine çekmektedir. Asya-Pasifik'in yanı sıra Afrika ve Güney Amerika'da sergilemiş olduğu “pro-aktif” davranışlarla küresel siyasetin de önemli bir aktörü durumuna gelmiştir.¹⁴⁸

Tarihi sürece bakıldığında, Asya önceleri kendini Batı'ya açmak istememiştir. Öyle ki –Tarihsel Süreçte Avrupa ve Çin İlişkileri başlığı altında anlatılmıştır- 16. yüzyılda seyyahlar burayı keşfedip geldiklerinde, Asya'da yaşayan milletlerin geleneksel yaşayışlarından memnun oldukları görülmüştür. 19. yüzyılda ise Amerika'nın yayılmacı ve ticari politikaları neticesinde Çin ile teması gerçekleşmiştir. Bu ilk temastan sonra birçok misyoner de Çin'e girmiştir. Ancak Amerika, Çin üzerinde sömürgeci faaliyetlerde bulunmadığından dolayı Çin'in “favori milletleri” arasına

¹⁴⁷ Zbigniew Brzezinski ve John J. Mearsheimer, (2010), *Münazara: Çin'in Yükselişi ABD İçin Bir Tehdit mi?*, Çev: Ertuğrul Aydın, <http://www.dunyabulteni.net/file/2010/munazara-cinin-yukselisi-abd-icin-bir-tehdit-mi.pdf>, 2018.

¹⁴⁸ Taşkın Deniz, (2014), “Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:13, Sayı:50, s.188-212, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000068699>, 2018.

girmişlerdir.¹⁴⁹ Bu konuyu İbrahim Okur, *Çin: 3500 Yılın Köşe Taşları* adlı eserinde Julia Lovell'in *Çin Seddi* isimli eserinden bir alıntı yaparak şu şekilde anlatmıştır.

Kral 3. George, ilk Britanyalı ticaret misyonunu 26 Eylül 1792'de Çin'e yolladı. Yedi yüz kişilik bu güçlü grubun içinde diplomatlar, iş adamları, askerler, bilimciler, ressamlar, bir saatçi, bir bahçıvan beş Alman müzisyen, iki Çin asıllı Napolili rahip, bir de sıcak hava balonu pilotu vardı. Yanlarında yakın zamanlarda Batının bilim alanındaki ilerlemesinin en etkileyici meyveleri olan teleskoplar, saatler, basınçölçerler, havalı silahlar ve tabi ki bir sıcak havalı balon gibi buluşları oldukça büyük üç gemide getirdiler. Bütün bunların amacı Çin İmparatoru Qianlong' un gözlerini kamaştırdıktan sonra, onu hem kendisinin hem de 313 milyonluk halkının Britanya'nın teknolojik mucizelerine ihtiyaç duyduğuna ikna ederek Batıyla ticaret yapmaya başlamasını sağlamaktı.

On yıllık süre zarfında Britanya'nın Çin karşısındaki ticaret açığı ciddi bir boyuta ulaştı. Çinliler, Britanyalıların giderek artan çay bağımlılığına hizmet etmekten oldukça memnun oldukları halde karşılığında bol miktarda gümüşten başka hiçbir şey istemediler.¹⁵⁰

Genel olarak dışa kapalı, uluslararası sistemden uzak bir politika benimseyen Çin, bu tutumunu 20. yüzyılda değiştirmiştir. Bu değişikliğin en büyük nedenini de İngiltere'nin Çin'e karşı uyguladığı ve sömürgecilik barındıran politikaları oluşturmuştur. Çin, içe dönük bu politika değişikliğinden sonra büyük devlet olma mücadelesine katılmış ve büyük ölçüde dışa açılmasına vesile olan Batı'yı rakip olarak benimsemiştir.¹⁵¹

20. yüzyılda, Çin'in Batı'ya açılması ve ekonomisinin hızlı gelişmesinde iki önemli kırılma noktası olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki, 1911 yılında Çin İmparatorluğu'nun çökmesinin ardından 1949 yılında Mao Zedung liderliğinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması, ikincisi ise Mao'nun 1976'da vefatının ardından Deng Xiaoping'in iktidara gelmesidir. "Mao Dönemi" diye adlandırdığımız ilk dönem özellikle ekonomide, katı ve dışa kapalı merkezi planlamaya yönelik olurken, Mao

¹⁴⁹ Roskin ve Berry, a.g.e., s. 358.

¹⁵⁰ İbrahim Okur, (2010), *Çin:3500 Yılın Köşe Taşları*, Okursoy Kitapları, Bursa, s. 260.

¹⁵¹ Muhammet Savaş Kafkasyalı, (2012), "Küresel Üstünlük Mücadelesi ve Çin'in Yükselişi: Muhayyilenin Ontolojik Sınırları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 16 Sayı:1, s.103-128; <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/view/1020007681/1020006840>, 2018.

sonrası dönem, yapılan reformlarla birlikte dışa açık ve piyasa ekonomisini benimseyen bir profil oluşturmuştur.¹⁵²

Bu bağlamda aşağıda verilen tabloda bu iki dönemin büyüme oranlarını ve aynı zamanda 2000 yılına kadar olan genel büyüme oranlarını inceleyebilmek mümkündür.

Tablo 2.6: Büyüme Oranı- Dönem Ortalamaları (5 yıllık) (%)

Dönem	Ortalama GSYH Büyüme oranları (%)
1960-1964	-1,41
1965-1969	6,83
1970-1974	8,08
1975-1979	6,80
1980-1984	9,64
1985-1989	9,86
1990-1994	10,66
1995-1999	8,76
2000-2002	7,83
Dönem Ortalaması	7,43

Kaynak: Rasim Yılmaz, Cüneyt Koyuncu, (2005), *Çin: Dragon Ekonomisinin Örlenemeyen Yükselişi*, Ekin Yayınları, Bursa.

2.3.3. AB'nin Üretim Üssü Olarak Çin

Küreselleşmenin en büyük getirisi uluslararası sistemin aktörlerini birbirine bağımlı hale getirmesidir. Bu birbirine bağımlı olma hali en çok ekonomik alanda görülmektedir. Malların (her türlü ürünün) ve sermayenin akışı, uluslararası sistemde devlet ve devlet dışı aktörleri hem birbirine yakınlaştırmakta hem de karşılıklı bağımlılığın içine çekmektedir. Öyle ki deniz aşırı ülkelerden herhangi bir ürünü temin etmek artık zor değildir. Aynı şekilde ham madde ve pazar dengesini sağlamak günümüzde daha kolay hale gelmiştir. Bunun en güzel örneğini, çalışmamızın da ilerleyen kısmında ele alınacak olan “ Bir kuşak Bir Yol Projesi” (Modern İpek Yolu Projesi) ile bir nevi Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan, ekonomik ağ oluşturmaktadır. Bu sayede Çin, ürünlerine kolayca pazar bulabilmektedir. Bunun yanında birçok ülke –ki bu ülkelerin büyük çoğunluğunu AB üyeleri oluşturmaktadır- ucuz Çin ürünlerini kolayca temin etmektedir.

¹⁵² Ümit Çalık, (2011), *Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)*, *Liberal Düşünce*, Yıl:16, Sayı:64, s.185-206, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/64/12-umit-calik-cin-ekonomisi.pdf>, 2018.

2.3.3.1. Karşılıklı Bağımlılık

Karşılıklı Bağımlılık (Interdependence) kavramı genel olarak ülkelerin birbiriyle ve ya bir ülkenin diğer bir ülkedeki herhangi bir aktör ile arasındaki karşılıklı her türlü etkileşimin şekillendirdiği şartları ifade etmektedir. Bu bağlamda “karşılıklı bağımlılık, ülkeler ve halk arasında birçok etkileşim aracının oluşturduğu bağlantı ve ilişkilerin, uluslararası sistemde yol açtığı karışık şartlar bütünüdür” şeklinde bir tanımla da ifade edilebilmektedir.¹⁵³ Kavramı biraz daha açmak gerekirse, Robert Keohane ve Joseph Nye’in yaptıkları tanıma göre, bağımlılık kavramı dış güçlerin belirlediği ya da önemli ölçüde etkilediği anlamına gelirken, karşılıklı bağımlılık çoklu ilişkileri kastetmektedir ve dünya politikasında devletlerarası veya başka devletlerde yer alan aktörler arasındaki karşılıklı etkiler ile karakterize edilen durumları ifade etmektedir.¹⁵⁴

Karşılıklı Bağımlılık kavramı, sürekli farklılaşan uluslararası ilişkiler bileşenlerini daha iyi analiz edebilmek düşüncesiyle 1977 yılında Robert Keohane ve Joseph Nye tarafından yazılan “Güç ve Karşılıklı Bağımlılık” (Power and Interdependence) isimli kitap ile ortaya çıkmıştır.¹⁵⁵

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra belirgin bir şekilde hız kazanan küreselleşmenin uluslararası ilişkilere çok fazla getirisi olmuştur. Özellikle siyasi ve ekonomik alanlarda yaşanan gelişmeler kaçınılmaz olmuştur. Bu getiriler genel olarak “karşılıklı bağımlılık” ekseninde açıklanmaktadır. Günümüze gelindiğinde ise büyük aktörler arasındaki bu bağımlılığın ekonomik yönünün, güvenlik ve askeri yönlerinin önüne geçtiği görülmektedir.¹⁵⁶

¹⁵³ Muharrem Gürkaynak ve Serhan Yalçiner, (2009), “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 23, s. 73-92; https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38421948/Uluslararası_Politikada_Karsilikli_Bagimlilik.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1525594022&Signature=Hi5dQSnZOPyDRSAHczTaz2SeOj8%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DUluslararası_Politikada_Karsilikli_Bagim.pdf, 2018.

¹⁵⁴ Wheeda Rana, (2015), “Theory of Complex Interdependence: A Comparative Analysis of Realist and Neoliberal Thoughts”, *International Journal of Business and Social Science*, Cilt 2, Sayı 2, s. 290-297; http://ijbssnet.com/journals/Vol_6_No_2_February_2015/33.pdf, 2018.

¹⁵⁵ Alagöz, a.g.m., s. 33-56

¹⁵⁶ Rukiye Eroğlu, (2014), *Karşılıklı Bağımlılık*, <http://www.tuicakademi.org/karsilikli-bagimlilik-interdependence/>, 2018.

2.3.3.2. Bir Kuşak Bir Yol Projesi (Modern İpek Yolu Projesi)

İpek, tarihin eski devirlerinden beri (M.Ö. 206'dan sonra) Çin'in önemli bir ekonomik unsuru olmuştur. Altınla eş değer görülmüş ve ticaret yapılırken para gibi kabul görmüştür. Bunun yanı sıra imparatorluk çalışanlarına ve bazı ödemelerde de para gibi kullanılmıştır.¹⁵⁷ Maddi olarak çok fazla önemi olan İpek, o dönem ticaretin ana ögesi haline gelmiştir. Zamanla İpeğin ticareti, belirli bir güzergâhtan sağlanır hale gelmiştir. Bu güzergâh “İpek Yolu” olarak adlandırılmıştır. İpek Yolu zamanla uzun ve geniş bir coğrafyayı -Çin'den Avrupa'ya uzanan- kapsamıştır. Yol üzerinde, o dönem ticaretin ana unsuru olan ipeğin yanında başka mallarda (kağıt, porselen, değerli taş ve madenler vs.) taşınmıştır ve bu neticede İpek Yolu çok büyük bir ticaret merkezi haline dönüşmüştür. *Yani İpek Yolu en doğudan en batıya ipek ticaretini ifade eden basit bir yol değil, kurumsallaşmış bir ticaret kültürünün de genel adıdır.*¹⁵⁸

İsmi ipekten alan “İpek Yolu” milattan önceki devirlerden beri Çin'den başlayıp Anadolu ve Avrupa'ya kadar devam eden, tarihin en uzun ve önemli yollarından biridir. Yolun başlangıç noktası, Çin'in kuzeyinde yer alan Wei Irmağı'nın yakınında bulunan ve bugün ki ismi Si-an (Ch'ang-an) olan şehir kabul edilmiştir. Yol bu şehirden başlar ve “Yeşim Kapısı” olarak adlandırılan bir yerde üç farklı kola ayrılırdı. İpek Yolu tarihten beri hiçbir zaman tek hat şeklinde devam etmemiştir. Ana yol hattından ayrılan bu kolların her biri Doğu Türkistan'dan geçer ve batıya doğru devam ederdi. Hun Devleti döneminde İpek yolunun bu üç hattı, Kuzey İpek Yolu, Orta İpek Yolu, Güney İpek Yolu şeklinde isimlendirilmişlerdir.¹⁵⁹

Orta Çağ'da ise bahsi geçen bu İpek Yolları Çin'den başlayarak farklı hatlar şeklinde, Anadolu üzerinden geçerek, Trakya'dan Avrupa'ya uzanmıştır. Bunun yanında, karayoluna ek olarak İpek Yolu Anadolu'da değişik limanları (Ege'de Efes ve Milet, Karadeniz'de Trabzon ve Sinop, Akdeniz'de Alanya ve Antalya) kullanarak, deniz üzerinden de Avrupa ulaşmıştır.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Hasan Işık, (2017), “Tarihi İpek Yolu Ve Tarih Bölümü Öğrencilerinin Bu Yol Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 145-176; <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/355952>, 2018.

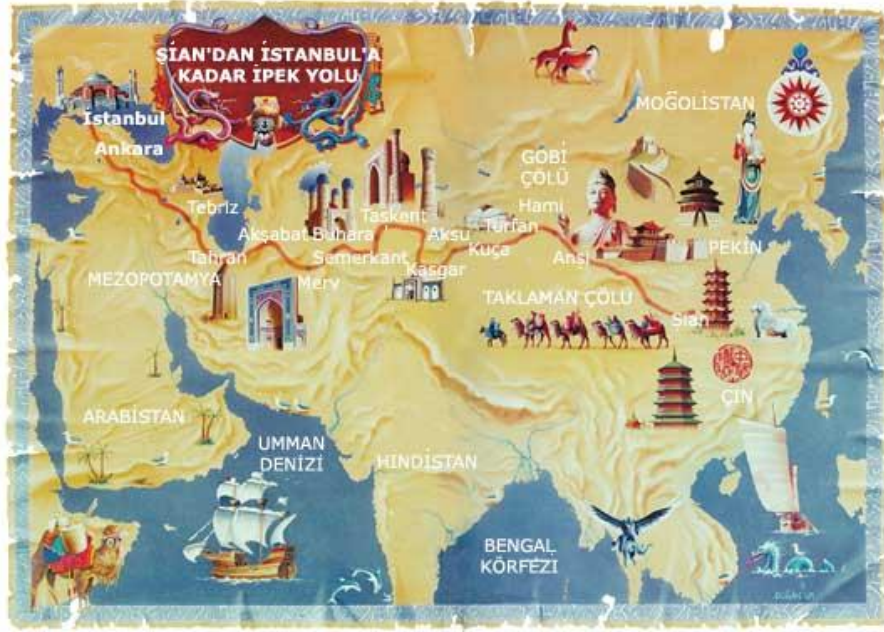
¹⁵⁸ Ahmet Burçin Yereli, *Yeniden Canlanan İpek Yolunda Ekonomik Stratejiler*, <http://ahmet.burcinyereli.com/TO2013.pdf>, 2018.

¹⁵⁹ Işık, a.g.m., s. 145-176.

¹⁶⁰ *İpek Yolu*, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10174/ipek-yolu.html>, 2018.

Aşağıda verilen haritada tarihi İpek Yolu'nun, Çin'den başlayıp Anadolu'ya (İstanbul) kadar olan kısmı gösterilmiştir.

Harita 2.1: Çin'den (Si-an) Anadolu'ya (İstanbul'a) Kadar Uzanan İpek Yolu

Kaynak: <http://www.silkroutes.net/ipek-yolu-ticaret-tarih.htm>, (12.05.2018)

Yol hattının Çin'den başlayıp Avrupa'ya kadar devam etmesi ve doğu batı yönlü olması sebebiyle, ticarete bu eksenle gelişmiştir. Buna bağlı olarak bu yol hattı üzerinde yer alan ülkeler de ekonomik olarak daha fazla gelişmişlerdir.

İpek Yolu tabiri ise ilk kez Alman Baron F. Von Richthofen'in 1877 yılında kaleme aldığı "Çin" isimli eserinde, Çin'den Batı'daki ülkelere gönderilen ipeğin bu yoldan ulaşımının sağlanmasından dolayı yol bu şekilde ifade edilmiştir.¹⁶¹

İpek Yolu'nun geçtiği tüm coğrafyalarda yaşanan siyasal olaylar, yol üzerinde yapılan ticarete de yansımıştır. Örneğin, Büyük Moğol İmparatorluğu'nun, Çin'den başlayarak Orta Avrupa'ya kadar olan bölgeyi 13. yüzyılda hakimiyetine katması, İpek Yolu ticaretini de etkilemiştir. Yine aynı yüzyılın ikinci yarısında ise bölgenin hakimiyeti ve aynı zamanda ticaret yolunun hakimiyeti İlhanlılar'a geçmiştir.¹⁶² İpek

¹⁶¹ Işık, a.g.m., s. 145-176.

¹⁶² Bilgehan Pamuk, (2007), "İpek Yolu Ticareti ve Erzurum", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, s.125-143, <http://www.erkurumarsivi.com/data/documents/Ipekyolu-ticareti-ve-erkurum-Bilgehan-PAMUK-.pdf>, 2018.

Yolu bunun gibi birçok devlet ve yönetim görmüştür. Hepsi de bu yolda yapılan ticareti farklı şekillerde etkilemiştir.

İpek Yolu yukarıda da belirtildiği gibi eski çağlardan beri doğu batı (Çin'den Avrupa'ya) yönlü olarak ekonominin can damarı olmuştur. Ancak 15. yüzyıla gelindiğinde İpek Yolu yavaş yavaş bu önemini kaybetmeye başlamıştır. 16. yüzyılda yaşanan Coğrafi Keşifler ile birlikte İpek Yolu'na alternatif ticaret yolları – ki bu yollar genel itibarıyla deniz yolları olmuştur- keşfedilmesi, İpek Yolu'nun ticaretteki tekeli kırması, hatta sona erdirmiştir.

Avrupalıların doğu ticaretini ele geçirme isteği, Coğrafi Keşiflerle birlikte bir nevi gerçekleşmiş kabul edilebilir. Yeni bulunan bu deniz yolları, maddi olarak daha hesaplı ve ulaşımın daha rahat olması bakımından kolayca kabul görmüştür. Bu nedenle asırlardır devam eden İpek Yolu ticareti de böylece önemini kaybetmiştir. İpek Yolu'nun önemini kaybetmesinin başka bir sebebi de bölgede Timur'un vefatıyla (1405) başlayan siyasi düzen eksikliği ve otorite boşluğu olmuştur.¹⁶³

İpek Yolu'nun ticarete ve ekonomi de bu kadar önemli olması, para, ürün ve kültür akışının bu yol sayesinde uzun mesafeler arasında sağlanması ve birçok devletin buradan kazanç sağlanması, ona verilen önemin arka planda canlılığını korumasına sebep olmuştur. Gün geçtikçe ortaya çıkan farklı enerji kaynakları ve bunların transferinin sağlanması sorunu da İpek Yolu'nun önemini hafızalarda canlı tutmuştur.

20. yüzyıla gelindiğinde değişen siyasi dengeler ve özellikle Sovyet Rejimi'nin çökmesi, tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması fikrini ortaya çıkarmıştır. Avrupa Birliği'nden Çin'e, hatta ABD'ye kadar birçok uluslararası aktörün aktif olarak rol oynadığı çeşitli projelerle, İpek Yolu'nun tekrar aktif hale getirilmesi planlanmaktadır.¹⁶⁴

2013 yılında Çin başbakanı Xi Jinping tarafından Kazakistan Nazarbayev Üniversitesi'nde gerçekleştirilen konuşma sırasında “Tek Kuşak Tek Yol” (One Belt One Road) isimli proje (Modern İpek Yolu Projesi), resmi olarak duyurulmuştur. Proje birçok AB üyesi devlet tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Projenin kapsamı ise Batı Avrupa ağırlıklıdır. Yani bazı AB üyeleri bu proje kapsamında önemli

¹⁶³ Işık, a.g.m., s.145-176.

¹⁶⁴ Işık, a.g.m., s.145-176.

bir yere sahip olurken bazıları bu öneme sahip değildir. Proje kapsamında daha çok Merkezi Doğu Avrupa (MDA) ülkelerine ve Akdeniz ülkelerine önem verilmektedir. Proje ile alakalı olan Almanya, Belçika ve Yunanistan gibi devletlerde bu kapsamda yatırımlar yapılmış ve bu yeni girişime destek olmak için projeler üretilmiştir. 2017 yılına gelindiğinde Tek Kuşak Tek Yol Projesi Avrupa özelinde incelendiğinde proje ile alakalı sınırlı etkiler olduğu görülmektedir. AB üyeleri arasında birçok farklılığın olması (sektörel, kurumsal, kültürel vb.) Tek Kuşak Tek Yol projesi kapsamında ortak bir politikanın geliştirilememesine neden olduğu gibi her ülkeye ayrı yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında üyelerin, demir yolu taşımacılığı, liman işletmeleri gibi projeye dahil olacak yatırımlar yaptıkları görülmektedir.¹⁶⁵

Tek Kuşak Tek Yol Projesi Çin'in son yıllardaki en önemli projesidir. Özellikle AB ile olan ilişkilerinde önemli bir noktada olduğu görülmektedir. Çin, bu proje ile Avrupa ve Avrupa'nın ötesiyle bağlantısını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.¹⁶⁶

Çin, bu proje ile Avrupa'ya kadar olan birçok ülke ile ilişkilerini karşılıklı çıkara dayalı olarak geliştirmektedir. Ancak bu gelişen ilişkiler ABD için bir kabus niteliğindedir. Çünkü Çin, bu ilişkilerini batının sömürgeci geçmişinin üzerine, karşılıklı çıkar ve gelişime dayalı inşa etmektedir. Bu sebeple ABD projeye karşı olumsuz bir tutum sergilemektedir. Öyle ki Papua Yeni Gine'de düzenlenen, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) Zirvesi'ne katılan ABD Başkan yardımcısı Mike Pence, Çin'in bu projesine karşı, "özel sektör merkezli" alternatif bir proje önermiştir.¹⁶⁷ Pence, APEC Zirvesi'nde önerdiği proje ile Kuşak ve Yol Projesine atıfta bulunarak kendi projelerinin tek taraflı bir yoldan ibaret olmayacağını söyleyerek Çin'in bu projesine karşı ABD'nin bakış açısını ifade etmiştir. Yine aynı zirvede, Çin'in bu projesini göz önünde bulundurarak, pasifikte hegemonya güç tanımayacaklarını ifade etmiştir.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Aras, a.g.e., s. 87.

¹⁶⁶ Aras, a.g.e., s. 86.

¹⁶⁷ Hüseyin Vodinalı, ABD'nin Nihai Hedefi: Kuşak ve Yol, <https://www.aydinlik.com.tr/abd-nin-nihai-hedefi-kusak-ve-yol-huseyin-vodinali-kose-yazilari-kasim-2018>, 2018.

¹⁶⁸ APEC Zirvesinde Gündem Bir Kuşak Bir Yol: ABD, Çin'i Suçlarken kendine Güldürdü, <https://www.aydinlik.com.tr/apec-zirvesinde-gundem-bir-kusak-bir-yol-abd-cin-i-suclarken-kendine-guldurdu-dunya-kasim-2018>, 2019

Aşağıda verilen haritada Çin'in Tek Kuşak Tek Yol Projesi kapsamında Avrupa'da ulaşacağı ve bağlantısını güçlendirmek istediği ülkeler ve projenin güzergahı açıkça görülmektedir.

Harita 2.2: Bir Kuşak Bir Yol Projesinin Antik Çağda ve Günümüzdeki Güzergâhı

Kaynak: Anna SAARELA, (2017), *Çin'in Dönüşümü ve Küresel Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık, Avrupa Parlamentosu Dış Politika Direktörlüğü Raporu*, Çev: Feyzi Özcan, İyi Düşün Yayınları, İstanbul, s.89

Çin'in bu şekilde geniş bir coğrafyayı ve birçok devleti kapsayan bir projeyi hayata geçirmek istemesi beraberinde bazı sorunların da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu sorunların ilki ve en önemlisi siyasi sorunlar olarak belirmektedir. Çünkü proje hayata geçtikçe birçok devletin Çin'e "bağımlılığı" gibi bir problem ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında bir diğer önemli sorun ise ekonomik odaklıdır. Bir Kuşak Bir Yol projesi ile birlikte Çin 60'ın üzerinde ülkeye çeşitli yatırımlar gerçekleştirmektedir. Bu yatırımlar çok boyutludur. Bunun en önemli parçasını ise "alt yapı" yatırımları oluşturmaktadır. Çünkü Çin proje kapsamında, kara ve deniz güzergahlarında önemli gördüğü noktaların finansal ihtiyaçlarını kendi ölçüsünde karşılamaktadır.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Kadir Temiz ve Hamza Uçar, (2018), *Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminde Sorunlar Artıyor*, <http://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-kusak-ve-yol-girisiminde-sorunlar-artiyor/1307053>, 2018.

SONUÇ

Tarihin eski çağlarından beri dünya üzerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak birçok devlet kurulmuş ve yıkılmıştır. Sebep ve sonuç ilişkisi içerisinde açıklanabilen bu olaylar sonucu uluslararası ilişkiler disiplinin ele aldığı birçok devlet ve devlet dışı oluşumlar meydana gelmiştir. Uluslararası aktör olarak da nitelendirdiğimiz bu yapılanmalardan biri de temelleri 20. yüzyılda atılan Avrupa Birliği'dir. AB, bugün hem örgüt hem de devlet özellikleri gösteren, kendine özgü karmaşık yapısıyla varlığını devam ettiren bir oluşumdur. Aynı zamanda etki alanı sadece kendi doğduğu coğrafya değildir. Bölgesel bir örgütten uluslararası bir aktöre yükselen AB, diğer birçok uluslararası aktörle çeşitli ilişkiler ve politikalar geliştirmektedirler. AB'nin çeşitli politikalar geliştirdiği ve etki alanı altına almayı hedeflediği coğrafyalardan biri de Asya-Pasifik bölgesidir. AB'nin, Asya-Pasifik coğrafyasına yönelmesinin temelini uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya dönüşmesi ve sistemdeki güç dengesi sağlama arayışıdır.

Değişen uluslararası ilişkiler şartlarında Asya-Pasifik'te yer alan birçok devlet yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra yükselişe geçmiştir. Bu devletlerden biride Asya-Pasifik'te en köklü tarihe, kültüre sahip olan ve 1 Ekim 1949 tarihinde yeniden doğan Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Günümüzde ABD'ye alternatif bir süper güç olarak görülmeye başlanan Çin, AB'nin de ilgi odağı halindedir.

Bu çalışmanın temelini de AB'nin Asya-Pasifik coğrafyasına yönelik politikaları minimuma indirilerek Çin üzerinden ele alınmıştır. İki ana bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünü AB'nin Uluslararası bir aktör olarak ortaya çıkma süreci ortak bir dış politika oluşturma çabası bağlamında ele alınmıştır. Bir arada yaşamının getirisi olarak, dış politikada özellikle belirli konularda tek sesle hareket edebilmek için ortak bir dış politika geliştirme süreci analiz edilmiştir. İkinci bölümde ise Asya-Pasifik Bölgesine yönelik ilişkileri, Çin üzerinden yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Avrupa-Çin ilişkilerinin dün, bugün ve geleceğine yönelik anlatılar ve çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Bu anlatılar ve çıkarımlar yapılırken ilişkiler sadece ekonomik olarak ele alınmamıştır. Siyasi ve ekonomik ilişkiler birbirinden bağımsız olmadığından dolayı, AB- Çin arasındaki ilişkileri sadece ekonomik bağlamda değerlendirmek doğru

bir analiz sağlamamaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada da AB-Çin arasındaki ilişkiler siyasi, ekonomik ve askeri olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde vurgulandığı üzere dünya üzerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak uluslararası sistemde bazı aktörler sahneden ayrılırken bazıları da sahneye çıkmaktadır. Avrupa Birliği de bu şekilde geçtiğimiz yüzyılda yaşanan gelişmelere bağlı olarak sahneye çıkmıştır.

Savaşların bitap düşürdüğü Avrupa kendini toparlama çabası içine girmiştir. Özellikle Almanya'nın sınır ve otorite tanımayan politikaları, Avrupa'da istikrarı bozan bir unsur olarak görülmesine neden olmuştur. Ortaya çıkan bu sorunlara karşılık çözümün barışçıl bir yolla, birlik içinde gerçekleşmesi gerektiği düşüncesi doğmuştur. Bu düşünceden hareketle Avrupa'da altı devletin öncülüğünde (Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) AB'nin temelleri Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) olarak atılmıştır. AB'nin temelleri atıldıktan sonra ilk hedefi Avrupa'nın bozulan ekonomisini onarmak olmuştur. Bu görevi başarıyla yerine getirdiği görülünce, Avrupalı devletler aynı başarıyı siyasi zemine taşımak istemişlerdir. Siyasi birlik çerçevesinde atılan en önemli adımları ise Pleven Planı ve Fouchet Planı (1. ve 2. Fouchet Planı) oluşturmuştur. Bu planlar çerçevesinde ortak bir savunma topluluğu oluşturulması da hedeflenmiştir. Ancak bu planlar ulus üstü özelliklerinin ön planda olması sebebiyle üyeler arasında tartışmalara yol açmış ve kabul görmemiştir. AB'nin siyasi yönünün geliştirilmesi için yaşanan bir diğer önemli gelişme de Avrupa Politik/Siyasi İşbirliği'dir. Dönemin (1970) Belçika Dışişleri Bakanı Etienne Davignon, ortak dış politikanın, politik ortaklıktan geçtiğini savunarak kendi ismiyle anılan bir rapor hazırlamıştır. Fakat AB asıl önemli gelişmeyi, Maastricht Anlaşması ile birlikte 1990'lı yıllarda yaşamıştır. Çünkü örgüt bugün kullanılan ismine ve yapısına kavuşmuştur. Maastricht Anlaşması'na kadar topluluk olarak yoluna devam eden AB, anlaşmayla beraber üç sütunlu bir yapı halini almıştır. *Birinci sütunda* topluluklar, *ikinci sütunda* Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP), *üçüncü sütunda* da Adalet ve İç İşleri yer almaktadır. Bu şekilde oluşturulan bir yapı ile birlikte AB, daha sistemli bir yapıya dönüşmüştür. Bunun yanında Maastricht'in getirdiği en büyük özellik ODGP'dir. Çünkü ilk olarak ODGP, AB'nin siyasi yönünün geline nokta ne kadar geliştiğini göstermektedir. İkincisi ise, bir uluslararası aktör olarak diğer aktörlere karşı temas halinde olacağı resmi bir makama kavuşmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde değinilen ve ikinci kısmının da Çin ile olan ilişkileri kapsamında ele alınan bir diğer konu da AB'nin dış ticareti' dir. Ticaret ve ekonomi kavramları, AB'nin hem kurulma amacını hem de diğer aktörlerle ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır. AB'nin temeli varsayılan Roma Anlaşmasının 2. ve 3. maddeleri tamamen bu amacını hukuki temellere dayandırmaya yönelik hazırlanmıştır. Bu çerçevede AB, diğer birçok uluslararası aktörle, ilişkisini ticaret üzerinden yürütmekte ve bu ilişkileri siyasi ilişki ile geliştirmektedir. Aynı şekilde Asya-Pasifikte yer alan birçok devletle ve Çin ile olan ilişkilerinde de bu yöntemi kullanmaktadır.

İkinci bölümde odak noktası olan konu, Asya-Pasifik politikası kapsamında AB'nin Çin ile olan ilişkileridir. Çok köklü bir tarihe ve kültüre sahip olan Çin'in Avrupa ile tanışması elbette AB ile gerçekleşmemiştir. Öyle ki Avrupa ilk defa Çin'i, Coğrafi Keşiflerden hemen sonraki dönemde ünlü İtalyan seyyah Marco Polo'nun Çin'e ve o bölgeye yaptığı seyahatleri, geri dönüp Avrupa'da anlatmasıyla duymuştur. Bu ilk duyma evresinden sonra ilişkiler, Çin'den getirilen ürünlerin Avrupa pazarına girmesiyle ticaret üzerinden gelişmeye başlamıştır. Daha sonraki dönemde ise bazı Avrupalı devletlerin burada hegemonya kurma çalışmaları baş göstermiştir. Tarihi süreç içinde Çin'e yönelik ilişkilerini emperyalizm temelinde yürüten Avrupalı devletler, AB çatısı altında da Çin ile ilişki kurmaktan kaçınmamışlardır.

AB ve Çin ikilisi arasındaki ilk resmi temaslar, Çin'de Deng Xiaoping'in yabancı sermayenin ülkeye girmesini sağlayan ve bunun önünü açan *Açık Kapı Politikası*'nı hayata geçirmesiyle beraber gerçekleşmiştir. Bu ilk resmi temaslardan sonra ilişkiler ekonomik ve buna paralel olarak siyasi olarak gelişme göstermiştir. İkili arasında, 1998 yılından sonra başlatılan ve çeşitli konuların konuşulduğu yıllık zirveler düzenlenmektedir. Bu zirvelerde genel olarak ikili arasındaki ilişkiler ve uluslararası güncel sorunlar değerlendirilmektedir. Son yapılan 20. zirvede (16-17 Temmuz 2018) ele alınan konular ise diğerlerine nazaran iş ve ticaret üzerinde konuşulmuştur.

AB-Çin arasında son yıllarda ticaret ve iş birliğine dayalı yapılan en büyük atılım “Bir Kuşak Bir Yol” (One Belt One Road) projesi olmuştur. 2013 yılında Çin devlet başkanı tarafından resmi olarak duyurusu yapılan proje büyük yatırımlar içermektedir. Çok geniş bir bölgeyi ve nüfusu kapsayan proje ile beraber tarihi ipek yolu, günümüz dünyasına uygun olarak yeniden canlandırılmak istenmektedir.

UNESCO'nun "Diyalog Yolu" adını verdiği proje, Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan güzergahı, kara ve deniz yollarını kapsamaktadır. Kuşak kısmı, Çin'den Avrupa'ya uzanan kara ve demir yolunu, petrol ve doğal gaz boru hatlarını, yol kısmı ise yine Çin'den Avrupa'ya uzanan deniz yoluyla gerçekleşecek ticaret kısmını içermektedir. Proje ilan edildiği günden beri çeşitli yatırımlarla hayata geçmektedir. Bu bağlamda, Avrupa ve Çin arasında temelde ticaret üzerine kurulu gibi görülen iletişimin önümüzdeki yıllarda artarak devam edeceği gözükmemektedir. Proje tam anlamıyla hayata geçtiği zaman ikili arasındaki bu ilişki daha da güçlenecek ve buna bağlı olarak, karşılıklı bağımlılık da artarak devam edecektir. Avrupa bu proje ile beraber öncelikli olarak Çin ve denizaşırı diğer birçok ülke ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirecektir.

Günümüze kadar AB ve Çin, ilişkilerini her yıl düzenledikleri ikili zirvelerle devam ettirseler de, 1989 yılında Çin'de hükümete yönelik öğrenci protestoları ile başlayan olayları Tiananmen Olayları ekonomik, siyasi ve askeri olarak yürütülen ilişkilere büyük ölçüde zarar vermiştir. Çin, bu olaylar sırasında protestoculara karşı uyguladığı şiddet ve baskıcı politikanın faturasını hala ödemektedir. Birçok uluslararası aktörden tepki aldığı gibi, AB ile de sorunlar yaşamıştır. O yıllarda ilişkiler büyük oranda askıya alınmış ancak daha sonra kademeli olarak devam etmiştir. Fakat olaylardan sonra AB'nin Çin'e karşı uygulamaya koyduğu silah ambargosu bugün hala devam etmektedir.

Tiananmen Olayları sırasında hükümetin göstericilere uyguladığı sert ve şiddet içerikli politikalar birçok devlet tarafından insan haklarına aykırı bulunmuştur. Bu nedenle birçok devlet gibi AB de Çin ile olan diplomatik ilişkilerine sınırlama getirmiştir. Olayın üzerinden uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen, bu olay birçok uluslararası platformda Çin'in başını ağrıtmaktadır. Her geçen gün ordusunu modernize eden ve yüksek teknolojiye sahip silahlar üreten Çin'i, bu koz sayesinde dizginlemektedirler. Çin, bugün beşinci nesil bir savaş uçağına sahip olan ikinci ülkedir. Bununla beraber Asya-Pasifik bölgesinde en büyük askeri güce sahip ülke konumundadır. Bu bağlamda AB, Tiananmen Olaylarını bahane ederek başlattığı silah ambargosunu kaldırmamaktadır.

Silah ambargosu ikili arasında çeşitli resmi ortamlarda dile getirilmekte ancak çözüme kavuşmamaktadır. AB çatısı altında da konu ile ilgili olarak görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Örneğin Yunanistan, GKRY, Avusturya, İtalya gibi devletler ambargonun zamanla kalkabileceğini savunurken, İngiltere, Almanya, Portekiz gibi ülkeler bu fikre karşı çıkmakta ve ambargonun devam etmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu nedenle Çin'e yönelik silah ambargosu AB'nin tek sesle hareket edemediği konulardan birisidir.

Netice itibariyle geline nokta AB ve Çin, ekonomi üzerine oturttukları ilişkilerini, bugün uluslararası sistemde denge sağlama adına birbirini müttefik görerek devam ettirmektedir. AB, Çin'i Rusya ve ABD'ye karşı alternatif bir güç olarak görürken, Çin'de karşılıklı fayda ilkesi kapsamında büyük aktörlerle ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda ABD'yi devre dışı bırakarak yeni bir güç merkezi olarak gördüğü AB ile stratejik ilişkiler geliştirme peşindedir. Bu çerçevede Bir Kuşak Bir yol Projesi AB-Çin ilişkilerini güncel tutarak, ilişkilerinin geleceği açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AÇIKMEŞE, Sinem Akgül ve Cihan, DİZDAROĞLU, (2013), **NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- ADIBELLİ, Barış, (2009), **Pax Sinica**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- AKDEMİR, Erhan, (2012), **Avrupa Birliği**, Belgin Akçay- İlke Göçmen (Der), Seçkin Yayınları, Ankara.
- ALAMEŞE, Yahya, (2016), “Globalization and The European Union: Examination of The European Integration in The Light of Theories of Globalization”, Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü**, İstanbul.
- ARAS, İlhan, (2018), **Avrupa Birliği ve Çin Siyasi-Ekonomik İlişkiler**, Detay Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- ARI, Tayyar, (2008), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 7. Baskı, MKM Yayınları, Bursa.
- ATA, Funda Keskin, (2013), **Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- BAYLIS, John, (2008), “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:18, Ankara.
- CİCİOĞLU, Filiz, (2004), “AB’nin Siyasi Geleceği”, Yüksek Lisans Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Sakarya.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, (2010), **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, 46. Baskı İstanbul.
- DEDEOĞLU, Beril, (2003), **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der: Beril Dedeoğlu, 1. Baskı, Boyut Kitapları, İstanbul.
- EFE, Haydar, (2010), “Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:9, No:1, Ankara.
- HEYWOOD, Andrew, (2013), **Küresel Siyaset**, Çev: Nasuh Uslu, Haluk Özdemir, Adres Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

- İNAT, Kemal, (2005), **Avrupa Birliği Üzerine Notlar**, Oğuz Kaymakçı (Der), Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara.
- İNAT, Kemal ve Filiz CİCİOĞLU, (2014), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, Editör Ali Balcı ve Şaban Kardaş, Küre Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- KARAOSMANOĞLU, Ali L., (2014), “NATO’nun Dönüşümü,” **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 10, Sayı 40.
- KARLUK, Rıdvan, (2011), **Avrupa Birliği**, Beta Yayınları, 10. Baskı, İstanbul.
- KENNEDY, Paul, (2013), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Düşüşleri**, Çev: Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 13. Baskı, İstanbul.
- KÜRKÇÜOĞLU, Ömer, (1980), “Dış politika Nedir? Türkiye’deki Dünyü ve Bugünü”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 35, Sayı 1.
- MCCORMICK, John, (2014), **Avrupa Birliği’ni Anlamak**, 1. Baskı, BigBang Yayınları, Yusuf Şahin – Hasan Hüseyin Şahin (Çev.), Ankara.
- OKUR, İbrahim, (2010), **Çin:3500 Yılın Köşe Taşları**, Okursoy Kitapları, Bursa.
- OVERHOLT, William H., (2011), **Asya Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü**, Çev: Fatih Tokatlı, Efil Yayınevi, 1. Basım, Ankara.
- ÖZDAL, Barış, (2013), **Avrupa Birliği Siyasi Bir Cüce Askeri Bir Solucan mı?**, Dora Yayınları, Bursa.
- ROSKİN, Michael G. ve Nicholas O. BERRY, (2015), **Uluslararası İlişkiler**, Çev. Özlem Şimşek, Adres Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- SAARELA, Anna, (2017), “Çin’in Dönüşümü ve Küresel Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık”, **Avrupa Parlamentosu Dış Politika Direktörlüğü Raporu**, Çev: Feyzi Özcan, İyi Düşün Yayınları, İstanbul.
- SOLANA, Javier, (2005), **AB Güvenlik ve Savunma Politikası**, Editör: Nicole Gnesotto, Çev: Hande Kolçak Köstendil, Tasam Yayınları, İstanbul.
- TÜRKER, Munise Tuba, (2009), “Foreign Direct Investment Into China: Policy, Development And Access To The World Markets”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1.

YILMAZ, Rasim ve Cüneyt KOYUNCU, (2005), **Çin: Dragon Ekonomisinin Ölenemeyen Yükselişi**, Ekin Yayınları, Bursa.

Elektronik Kaynaklar:

AB-Brüksel, AB-Çin, [https://tusiad.org/en/news-](https://tusiad.org/en/news-events/item/.../6731_bcbf21397ec2e324e76cb29605f11929)

[events/item/.../6731_bcbf21397ec2e324e76cb29605f11929](https://tusiad.org/en/news-events/item/.../6731_bcbf21397ec2e324e76cb29605f11929), (03.04.2019)

AB- Çin Zirvesi Brüksel’de Başladı, <https://www.youtube.com/watch?v=4WcYtl6Fnrg>, (05.08.2018).

AB- Çin Zirvesi Pekin’de Başladı, <https://www.haberler.com/16-ab-cin-zirvesi-pekinde-basladi-5331140-haberi/>, (04.08.2018).

AB- Çin Zirvesi Yapıldı: İşte Yayınlanan Ortak Deklarasyon, <http://www.abhaber.com/17-ab-cin-zirvesi-yapildiiste-yayimlanan-ortakdeklerasyon-english/>, (05.08.2018).

AB-Çin Zirvesine Doğru, <https://www.haberler.com/ab-cin-zirvesi-ne-dogru-9683674-haberi/>, (26.07.2018).

APEC Zirvesinde Gündem Bir Kuşak Bir Yol: ABD, Çin’i Suçlarken kendine Güldürdü, <https://www.aydinlik.com.tr/apec-zirvesinde-gundem-bir-kusak-bir-yol-abd-cin-i-suclarken-kendine-guldurdu-dunya-kasim-2018>, (03.04.2019)

AKSES, Selen, (2014), “Avrupa Birliği ve Çin Arasındaki Ticaret ve Yatırım İlişkileri”, **İKV Değerlendirme Notu**, İktisadi Kalkınma Vakfı, [https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/\(avrupa_birligi_ve_cin_arasindaki_ticari_ve_yatirim_iliskileri_-_ocak_2014\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/(avrupa_birligi_ve_cin_arasindaki_ticari_ve_yatirim_iliskileri_-_ocak_2014).pdf), (14.08.2018).

AKTAN, Sertaç, (16.07.2018), “**Trump’ın Ticaret Politikaları AB ve Çin’i Yakınlaştırıyor**”, <http://tr.euronews.com/2018/07/16/trumpin-ticaret-politikalar-ab-ve-cin-i-yakinlastiriyor>, (03.08.2018).

ALAGÖZ AKÇADAĞ, Emine, (2010), “**Batı Avrupa Birliği’nin Sonu**”, http://www.bilgesam.org/incele/779/-bati-avrupa-birligi%E2%80%99nin_sonu/#.WbEURnZJbIU, (27.08.2018).

- ALAGÖZ, Emine Akçadağ, (2013), “**Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri**”, <http://www.bilgesam.org/incele/62/-bir-karsilikli-bagimlilik-ornegi-olarak-ab-cin-ekonomik-iliskileri/#.W66BRl4zbIU>, (27.09.2018).
- ALAGÖZ, Emine Akçadağ, (2016), “**Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB-Çin İlişkileri**”, **U.U. International Journal of Social Inquiry / U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/284938>, (02.05.2016)
- ALPEREN, Ümit, Ahmet Günay, (2014), “**Ticari Beklentiler Teorisi ve Çin’in Yükselişi: Barışçıl Bir Gelecek?**”, **International Conference On Eurasian Economies**, <https://www.avekon.org/papers/907.pdf>, (24.03.2018).
- Avrupa Birliği’nin Tarihçesi**, http://www.ab.gov.tr/_105.html, (15. 08. 2017).
- Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma**, <http://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf>, (04.11.2017).
- BRUNNER, Nicholas, “**Çin Ekonomisi**”, Çeviren: As. Dr. Ahmet Y. Gökdere, s.301-336 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/324/3213.pdf>, (29.03.2018)
- BRZEZİNSKI, Zbigniew ve John J. MEARSHEIMER, (2010), “**Münazara: Çin’in Yükselişi ABD İçin Bir Tehdit mi?**”, Çev: Ertuğrul Aydın, <http://www.dunya-bulteni.net/file/2010/munazara-cinin-yukselisi-abd-icin-bir-tehdit-mi.pdf>, (29.03.2018)
- CENGİZ, Çağla ve Zeynep ÇAVUŞOĞLU, (2014), “**Çin’in Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği ve Küreselleşme**”, **Akademik Perspektif**, <http://akademik-perspektif.com/2014/05/28/cinin-dunya-ticaret-orgutu-uyeligi-ve-kuresellesme/>, (30.08.2018)
- China and EU, Political Relations**, (2016), https://eeas.europa.eu/delegations/china/15394/china-and-eu_en#Political+relations, (24.09.2018)
- China- EU 2020 Strategic Agenda for Cooperation Released at 16th China-EU Summit**, (2013) https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1101804.shtml, (24.09.2018)

China- EU International Trade in Goods Statistics,

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics, (03.04.2019)

ÇALIK, Ümit, (2011), “Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl:16, Sayı:64, İstanbul, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/64/12-umit-calik-cin-ekonomisi.pdf>, (25.03.2018)

Çin Cumhuriyeti Ne Kadar Güçlü, Çin Askeri Gücü 2018, (2018), https://www.youtube.com/watch?v=J6gh4W-_ggU, (27.09.2018)

Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Künyesi, <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa>, (16.03.2018)

Çin Ülke Künyesi, <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa>, (19.03.2018).

Çin Yenilenen Askeri Gücü İle ABD’ye Meydan Okuyor (Analiz), (2018), <https://harbigazete.com.tr/cin-yenilenen-askeri-gucu-ile-abdye-meydan-okuyor-analiz>, (27.09.2018)

Çin, DTÖ Üyeliğine Kabul Edildi, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/118243.asp>, (24.09.2018).

DENİZ, Taşkın, (2014), “Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyet’nin Stratejik Hamleleri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı:50, s.188-212 <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000068699>, (25.03.2018)

DENİZ, Yıldırım, (2014), “Çin’in Ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü Dünya”, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt:2 Sayı:2 <http://dergi.cicr.yalova.edu.tr/article/view/5000148092/5000172666>, (05.05.2018).

DİNAN, Desmond, (2005), “**Avrupa Birliği Ansiklopedisi**”, Çev. Hale Akay, Kitap Yayınevi, 1. Cilt, 1. Basım, İstanbul, https://books.google.com.tr/books?id=yC3saKPXH9gC&pg=PA330&lpg=PA330&dq=davignon+raporu&source=bl&ots=47aRUvtaj0&sig=3YGzG38NUEV5zjPK99_rTAozhKI&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjwofaw1pTeAhWltYsKHcG0AlMQ6AEwBHoECAMQAQ#v=onepage&q=davignon%20raporu&f=false, (18.10.2018).

EFE, Haydar, (2010), “Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 9, No:1, s.37 62; <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2017/02/c9-s1.pdf#page=43>, (23.01.2018).

Elements for a new EU strategy on China, (2016), Avrupa Komisyonu, Brüksel, s. 2, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf, (17.09.2018).

EROĞLU, Rukiye, (2014), “**Karşılıklı Bağımlılık**”, <http://www.tuicakademi.org/karsilikli-bagimlilik-interdependence/>, (12.05.2018)

EU-China Summit, Brussels, <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/06/29/>, (05.08.2018).

European Council, Presidency Conclusions, (1989), Madrid, s. 25 https://www.consilium.europa.eu/media/20589/1989_june_-_madrid_eng_.pdf, (28.09.2018).

European Commission, “Countries and Regions / China”, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>, (03.04.2019)

FONTAİNE, Pascal, (2013), “**AB Nedir ?**”, Avrupa Komisyonu Basım – Yayın, Çev. Avrupa Birliği İletişim Destek Programı, https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/ABnedir_kitap_final_TR.pdf, (24.01.2018)

GÖNCÜ, Ahmet, (2017), “**Çin’in Avrupa Birliğinden Çıkarılacak Dersler**”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-avrupa-birligi-stratejisinden-cikarilacak-dersler/771761>, (20.08.2018)

GÜRKAYNAK, Muharrem ve Serhan YALÇINER, (2009), “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 23; https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38421948/Uluslararası_Politikada_Karşilikli_Bagimlilik.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1525594022&Signature=Hi5dQSnZOPyDRSAHczTaz2SeOj8%3D&response-content-disposition

=inline%3B%20filename%3DUluslararası_Politikada_Karsilikli_Bagim.pdf,
(06.05.2018)

GÜRSOY, Yaprak ve Özge ONURSAL BEŞGÜL, (2013), “Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi”, **Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz**, Hiperlink Yayınları, <http://eu.bilgi.edu.tr/media/files/yetiskinler-icin-avrupa-birligi.pdf>, (26.08.2017).

Hırvatistan AB’nin 28’nci Üyesi Oldu, (2013), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/07/130701_hrvatistan_ab, (14.10.2018).

İŞİK, Hasan, (2017), “Tarihi İpek Yolu ve Tarih Bölümü Öğrencilerinin Bu Yol Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/355952>, (12.05.2018)

İNAC, Hüsamettin vd., (2007), “Genişleme, Mali Yardım ve Ekonomik Büyüme Perspektiflerinden AB’nin İlk Dört Genişlemesinin Analizi”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, s. 81-96, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1541.pdf>, (14.10.2018)

İpek Yolu ve Tarihi Ticaret Yolları, <http://www.silkroutes.net/ipek-yolu-ticaret-tarih.htm>, (12.05.2018).

İpek Yolu, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10174/ipek-yolu.html>, (12.05.2018).

KAFKASYALI, Muhammet Savaş, (2012), “Küresel Üstünlük Mücadelesi ve Çin’in Yükselişi: Muhayyilenin Ontolojik Sınırları”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 16 Sayı:1, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/view/1020007681/1020006840> (19.03.2018).

Karadağ Resmen Nato Üyesi Oldu, (2017), <https://www.ntv.com.tr/dunya/karadag-resmen-nato-uyesi-oldu>, (08.10.2018).

Karadağ’ın NATO Üyeliği Bugün Resmen Başladı, <http://tr.sputniknews.com/avrupa/201706051028755607-karadag-nato-uyelig-resmen-basladi/>, (08.10.2018).

- KAYAOĞLU, Arzu, (2016), “Çin Kültür Devrimi: Toplu Cinayetlerin 50. Yıldönümü”, <http://tr.euronews.com/2016/05/16/cin-kultur-devrimi-toplu-cinayetlerin-50-yil-donumu>, (15.03.2018).
- KOCAMAN, Muhammed Emin, “Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’nın Gelişimi ve Türkiye’nin Rolü”, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/273471>, (18.02.2018).
- MARCUS, Jonathan (2018), “Çin’in Askeri Gücünün Küreselleşmesi”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43044312>, (27.09.2018).
- Nato nedir? Nato Üyesi Ülkeler Hangileridir?, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/06/16/nato-nedir-nato-uyesi-ulkeler-hangileridir>, (27.08.2018).
- ÖZ, Sumru, (2006), “Küresel Rekabette Yükselen Bir Güç: Çin”, **TÜSİAD- Sabancı Üniversitesi Forumu**, İstanbul, http://ref.sabanciuniv.edu/sites/ref.sabanciuniv.edu/files/cinraporu_gray_1.pdf, (16.03.2018).
- ÖZTÜRK, Serdar, (2011) “Küresel Ekonomik Krizin Çin Ekonomisine Etkileri: Çin’in Büyüme Stratejisinin Sürdürülebilirliği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı, 14, s. 123-139, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/215503>, (16.03.2018).
- PAMUK, Bilgehan, (2007), “İpek Yolu Ticareti ve Erzurum”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2, <http://www.erkurumarsivi.com/data/documents/Ipekyolu-ticareti-ve-erkurum-Bilgehan-PAMUK-.pdf>, (20.05.2018)
- RANA, Wheeda, (2015), “Theory of Complex Interdependence: A Comparative Analysis of Realist and Neoliberal Thoughts”, **International Journal of Business and Social Science**, Cilt 2, Sayı 2, s. 290-297, http://ijbssnet.com/journals/Vol_6_No_2_February_2015/33.pdf, (06.05.2018)
- REÇBER, Kamuran, “Batı Avrupa Birliği’nin Evrensel ve Bölgesel Barışı Korumada Üstlendiği Rol”, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203586>, (27.08.2017).
- SARAY, Mehmet ve Ozan Levent GÖKDEMİR, (2007), “Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005)”, **Journal of Yasar University**, No: 7, İzmir, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/179152>, (31.08.2018).

- ŞEN, K. Zafer (2014), “Çin Avrupa Birliği İlişkileri”, **Anlayış Dergisi**, Sayı 12, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=12&makaleid=3474>, (30.08.2018)
- ŞİMŞEK, Mevlüdiye, (2005), “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin’in Geleceğine ilişkin Senaryolar”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 12 Sayı:2, Manisa, https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/207095/makaleler/12/2/arastirma_x-cin-halk-cumhuriyetinin-dunya-ticaret-orgutunewto-uyeliginin-ekonomik-etkileri-cinin-gelecegine-iliskin-senaryolar.pdf, (31.08.2018)
- Temel AB Terimleri**, https://www.ab.gov.tr/files/rehber/10_rehber.pdf, (24.01. 2018).
- TEMİZ, Kadir ve Hamza UÇAR, (2018), “Çin’in Kuşak ve Yol Girişiminde Sorunlar Artıyor”, <http://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-kusak-ve-yol-girisiminde-sorunlar-artiyor/1307053>, (12.11.2018)
- TEMİZ, Kadir ve Murat ÖZTUNA, (24.07.2018), “Trump Etkisi AB İle Çin’i Yakınlaştırıyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-etkisi-ab-ile-cini-yakinlastiriyor/1212576>, (05.08.2018).
- The European Union sets its sights high on ambitions with China, (2016), **European Commission**, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2259_en.htm, (16.09. 2018).
- The History of the European Union**, https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en, (01.10.2018).
- Treaty of Maastricht on European Union**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026>, (03.10.2018).
- ÜNGÖR, Çağdaş, (2009), “Çin ve Üçüncü Dünya”, **İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No 41, s.27-37, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423905701.pdf>, (16.08.2018)
- VODİNALI, Hüseyin, **ABD’nin Nihai Hedefi: Kuşak ve Yol**, <https://www.aydinlik.com.tr/abd-nin-nihai-hedefi-kusak-ve-yol-huseyin-vodinali-kose-yazilari-kasim-2018>, (25.03.2019)

YERELİ, Ahmet Burçin, “Yeniden Canlanan İpek Yolunda Ekonomik Stratejiler”,
<http://ahmetburcinyereli.com/TO2013.pdf>, (20.05.2018).

2017 Küresel Ateş Gücü Listesi: İşte Dünyanın En Güçlü 10 Ordusu, (2017),
<https://www.cnnturk.com/dunya/2017-kuresel-atesgucu-listesi-iste-dunyanin-en-guclu-10-ordusu?page=1>, (27.09.2018).

2018’in Küresel Ateş Gücü Listesi Yayınlandı, (2018), <http://www.kanalv.com.tr/gundem/2018in-kuresel-ates-gucu-listesi-yayinladi/66596>, (27.09.2018)

DİZİN

-A-

AB, v, xii, 1, 3, 4, 5, 9, 11, 13, 14, 15,
16, 17, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28,
29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 51, 56,
58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 71
ABD, 1, 2, 4, 6, 18, 20, 21, 29, 30, 33,
34, 35, 36, 39, 40, 46, 47, 49, 55, 58,
62, 66, 67
Açık Kapı Politikası, 34
AET, xii, 6, 8, 9, 24, 30, 37
AKÇT, xii, 7, 8, 9, 10, 18, 19, 23, 59
Asya-Pasifik, v, 2, 27, 39, 49, 58, 60, 61
AT, xii, 1, 9, 12, 41
Avrupa, v, xii, 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11,
12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22,
23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 34, 35,
36, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 51,
53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63,
64, 65, 66, 67, 68, 69, 70
Avrupa Birliği, 18
Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, 8
Avrupa Politik İşbirliği, xii, 11, 12

-B-

BAB, xii, 18, 19, 20
Brüksel Antlaşması, 17, 19

-Ç-

Çin, v, 1, 2, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33,
34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43,
44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54,
55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65,
66, 67, 68, 69, 70, 71
Çin Stratejisi, 43, 45

-D-

Dış Politika, 4, 5, 9, 10, 12, 33, 34, 37,
38, 58, 59
Dış Ticaret, 22

-E-

Ekonomik, v, 2, 4, 5, 6, 8, 11, 15, 16,
17, 19, 22, 23, 24, 28, 30, 31, 34, 35,

37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 47, 48,
49, 51, 52, 53, 54, 57, 58, 60, 61, 65,
71

Entegrasyon, 6, 11, 12

-F-

Fouchet Planı, 11

-G-

Güç, v, 1, 2, 4, 5, 6, 22, 28, 29, 34, 36,
39, 40, 42, 46, 58, 62
Güvenlik, v, xii, 1, 5, 13, 15, 16, 17, 19,
35, 39, 43, 44, 59, 63, 64, 69

-İ-

İpek Yolu, 51, 53, 54, 55, 57, 69, 70
İşbirliği, 6, 7, 8, 12, 15, 17, 18, 19, 22,
44

-K-

Karşılıklı Bağımlılık, 30, 31, 40, 52, 57,
65, 66, 68
Küreselleşme, 46, 52, 66, 68

-M-

Maastricht Anlaşması, 9, 13, 14, 15, 59
Monnet Planı, 7

-N-

Nato, xii, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 36, 63,
64, 69

-O-

ODGP, xii, 13, 15, 20, 59
Ortak Pazar, 23

-P-

Pleven Planı, 9, 10

-R-

Roma Antlaşması, 8, 23

-S-

Savunma Topluluğu, xii, 9, 10, 17, 20
Silah ambargosu, 62
siyasi, v, 1, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 16, 17,
34, 37, 38, 42, 43, 44, 46, 52, 55, 57,
59, 60, 61
Soğuk Savaş, 10, 18, 20, 22, 37, 46, 63,
67
SSCB, xii, 6, 17, 18, 22, 46

-T-

Tek Kuşak Tek Yol projesi, 56

Ticaret, 9, 22, 23, 24, 30, 31, 32, 33, 34,
38, 44, 45, 46, 48, 50, 53, 54, 55, 60,
65, 66, 69, 71

-U-

Uluslararası İlişkiler, v, 4, 5, 16, 21, 52,
63, 64, 68

-Y-

Yatırım, 31, 32, 36, 44

